

KADİM TESLİMİYETİN MÜHRÜ HAC

46

İSMİHAN ŞİMŞEK
İLE SÖYLEŞİ

10

SABRIN, TESLİMİYETİN
VE ADANMANIN
YOLCULUĞU:
KUTLU SEFER

24

BİR AYET OLARAK SU

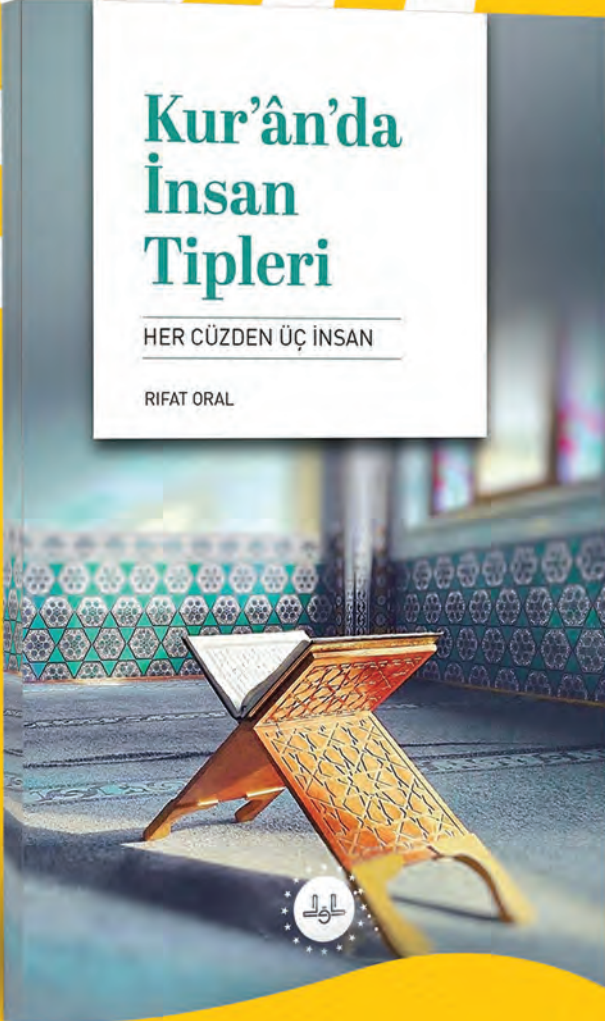
42

YAPAY ZEKÂ,
HALÜSİNASYONLAR VE
GERÇEK DIŞI BİLGİLER

60

OYUNUN ÇALINAN
ÇEMBERİ

YAYINLARIMIZ

Kur'an'a göre tarih, tevhit ve şirk mücadelesi sürecidir. Hz. Âdem ve şeytan arasında başlayan mücadele hâlâ devam etmektedir. Ancak Allah, her dönemde zalimlerin ve şeytanların karşısına dikilecek ve olara mani olacak bir peygamber göndermiştir. Kur'an-ı Kerim insanlığa gönderilmiş en son ilahi kitaptır. Kur'an-ı Kerim kıyamete kadar insanlığa rehberlik edecek ve yol gösterecek bir kitaptır. Bu rehber sayesinde insanlık, yeryüzünü yaşanacak bir yere dönüştüreceklerdir. Kur'an, insan ve insan grupları bağlamında tekrar okunmalı ve sunulan insan örnekleri yeniden analiz edilmelidir. Eserde; Kur'an-ı Kerim'de her cüzde bulunan üç insan grubu okuyucuya aktarılmakta ve Kur'an'ın insana bakışı yeniden gündeme getirilmektedir.

www.yayinsatis.diyagnet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden
temin edebilirsiniz.

BİR DİRİLİŞ MUŞTUSU: HAC

Gülhiman HEKİMOĞLU

Hac, bir müminin kendi varlığının dar sınırlarından sıyrılıp mutlak olanın sonsuz huzuruna doğru kanat açtığı en derin, en sessiz ve en deruni hicrettir. Bu kutsal sefer, dünyanın gelip geçici pırıltılarını ve aldatıcı şatafatını ihramın o lekesiz ve beyaz sadeliğinde eritme sanatıdır. Mümin, Kâbe'nin siyah örtüsü önünde secdeye varırken üzerine yapışan tüm ünvanları, dünyevi makamları ve kibrin tortusu olan benlik iddiasını bir kenara bırakır.

Arafat'ta durmak, zamanın durduğu o vakitte, mahşerin o büyük ve ürperten sessizliğini -henüz hayattayken- ruhun derinliklerinde duymaktır. Tavaf etmek, kâinatın zerreden kürreye süregelen o bitmek bilmeyen raksına kalbiyle ebedî bir mühür basmaktır. Bir Müslüman için bu yolculuk, ruhun kendi öz kaynağına rücu etmesi; kalbin, tevhit deryasında damla misali kaybolup gitmesidir. Kul, Yaradan'ın kapısında samimi ve mahcup durmaktadır. Zira hac, yeryüzündeki tüm renklerin, dillerin ve farklılıkların tek bir niyet potasında eriyip silindiği, her şeyin sonsuzluğa uyarlandığı bir vuslat iklimidir.

Diyanet Aile Dergisi olarak bu sayımızda, kalbi ve zihni arındıran bu kutlu seferin izini sürerken teslimiyetin ve hakikatin farklı pencerelerini aralayan seçkin kalemlerle huzurlarınızdayız. Prof. Dr. Halis Aydemir, haccın manevi bir "hicret" olduğunu vurguladığı yazısında; bu yolculuğun, Allah'tan gayrisına duyduğumuz o marazi ve aşırı bağılıklarımızın âdeta "MR'ını çekme vakti" olduğu tespitini paylaştı. Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürü Hüseyin Demirhan, haccın, farklı coğrafyalardan gelen milyonların ilahi bir aşkla kenetlenmesi olduğunu ifade ederken bu ibadetin, insan hayatını "hac öncesi ve sonrası" olarak ikiye bölen keskin ve dönüştürücü bir viraj olduğunun altını çizdi. Selvigül Kandoğmuş Şahin, bizleri şehirlerin ayartıcı ve yorucu kalabalıklarından sıyrılarak Hz. Hacer'in ayak izinde sabrı ve şükrü kuşanmaya davet etti. Dr. Mustafa Koçak, İmam Gazali'nin modern insanın yaralarına sunduğu reçeteyi incelerken azığı ilim, yoldaşı hikmet olan bir yürüyüşün, akıl ile din arasındaki o eşsiz uzlaşmayı nasıl inşa ettiğini gözler önüne serdi. Güncel bir sancıya parmak basan Ahmet Melih Karağuz, "Oyunun Çalınan Çemberi" yazısıyla irademizi aşındırmak üzere tasarlanmış bu sisteme karşı bizleri sarsıcı bir dille uyardı. İsmihan Şimşek ise gerçekleştirdiğimiz söyleşide, dijitalleşmenin sadece teknik bir ilerleme değil derin bir zihniyet değişimi olduğuna değinerek insanın artık "kim olduğu" ile değil "nasıl algılandığı" ile var olmaya çalışmasının yarattığı varoluşsal krize dikkat çekti.

Siz kıymetli okurlarımızı dergimizin bu derinlikli iklimiyle baş başa bırakırken her bir satırın ruhunuza esenlik ve şifa getirmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz. Yaklaşan Kurban Bayramı'nızı en kalbî duygularımızla tebrik ediyor; bu mukaddes günlerin tüm insanlığa huzur, barış ve selamet getirmesini diliyoruz.

TAKDİR

İÇİNDEKİLER

10 SABRİN, TESLİMİYETİN VE ADANMANIN YOLCULUĞU: KUTLU SEFER
Selvigül KANDOĞMUŞ ŞAHİN

14 UZMANINA SORDUK
Dudu ALKAN

Hac hizmetleri yalnızca bir organizasyon değil milletimizin Allah'ın evine olan yolculuğuna eşlik etme sorumluluğudur. Bu sorumluluğun hakkını vermek için her daim azimle çalışacağız.

18 KÂBE: ÖZLEM VE GÜVEN YURDU
Doç. Dr. Abdülkadir ERKUT

20 SADAKADAN SILA-İ RAHİME
Dr. Yıldray KAPLAN

22 Bİ' KAHVE?
Gülsüm KARAPINAR

24 BİR AYET OLARAK SU
Musa ARSLAN

26 BİR KEŞİF YOLCULUĞU: İLK NAMAZ
Mustafa UÇURUM

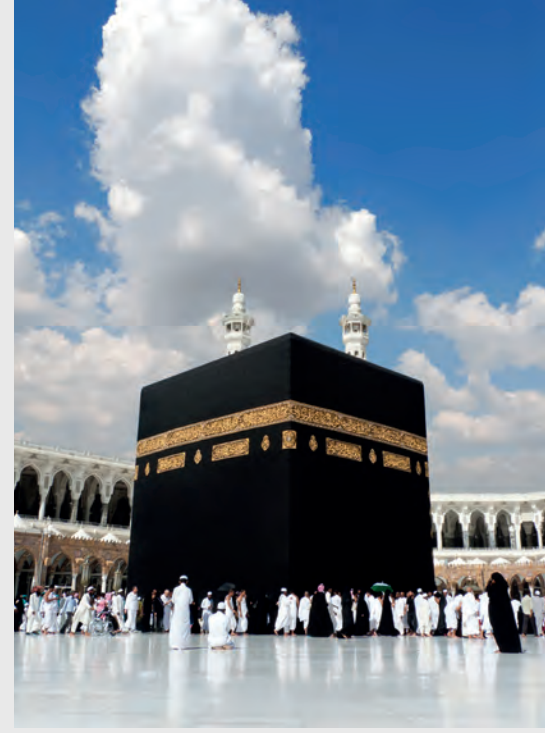
28 HAKİKİ SAYGINLIĞIN YOLU
Emine YAKAR

30 ÇOCUK VE ERGENLERDE PSİKİYATRİK İLAÇ KULLANIMI
Doç. Dr. Hakan ÖĞÜTLÜ

34 BANDO
Eylül OKAY

38 ANADOLU'NUN AŞK VE İRFAN MEMBAI SOMUNCU BABA
Dr. Lamia LEVENT ABUL

diyanet
aile
dergisi

MAYIS
2026

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Hamza BAYRAM

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Gülhiman HEKİMOĞLU

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Arketip Ajans
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

04

KADİM TESLİMİYETİN MÜHRÜ: HAC

Prof. Dr. Halis AYDEMİR

64

İMAM GAZALİ'NİN MODERN İNSANA SUNDUĞU REÇETE

Dr. Mustafa KOÇAK

56

MEDENİYETLERİN KAVŞAĞINDA BİR ŞEHİR: ADIYAMAN

Sümeyra YAMAN

**42 YAPAY ZEKÂ,
HALÜSİNASYONLAR VE
GERÇEK DIŞI BİLGİLER**
Meryem KILIÇ

**44 ÖZ ŞEFKAT Mİ,
EL ALKIŞI MI?**
Dr. Murat ÇİNİCİ

**46 İSMİHAN ŞİMŞEK İLE
SÖYLEŞİ**
Mahir KILINÇ

Bilgiye erişimin kolaylaşması hakikate ulaşmayı kolaylaştırmadı. Aksine, bilgi kirliliği nedeniyle hakikati ayırt etmek daha zor hâle geldi. Parçalanmış ve bağlamından koparılmış bilgiler, bütünlüklü bir düşünce geliştirmeyi zorlaştırıyor.

50 NİSAN YAĞMURUNA...
Aydın HIZ

**54 OKUMAK, BİLMEKTEN
ÖTE OLABİLMEKTİR**
Özlem GINIK

**60 OYUNUN ÇALINAN
ÇEMBERİ**
Ahmet Melih KARAUĞUZ

**68 GÖNÜLLÜ BİR HELAL
GIDA DEDEKTİFİ:
DİLARA FASLAK**
Ahmet Mahmut ŞEN

**70 İSLAM'DA
TEMİZLİK KÜLTÜRÜ VE
ÇEVRE BİLİNCİ**
Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

**72 ŞEHZADE SANCAĞI
UYGULAMASININ
YAPILDIĞI ŞEHİRLER VE
BURALARDAKİ İŞLEYİŞ**
Koray ŞERBETÇİ

**76 MİDEN GURURLA
SUNAR**
Dr. Mustafa YAŞAR

78 BULMACA
Ali OSMANOĞLU

80 KİTAPLIK
Süreyya MERİÇ

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97

0312 295 72 05 – 06

Faks: 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal

Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,

Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli

Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 24.04.2026

Baskı

Başak Matbaacılık

Tanıtım Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.

Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7.

Kat Gimat Yenimahalle/Ankara

Tel: 0 312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

KADİM TESLİMİYETİN MÜHRÜ: HAC

■ Prof. Dr. Halis AYDEMİR

H

z. İbrahim'den Bugüne Haccın Anlamı ve Kadim Yolculuk

Hz. İbrahim'in (a.s.) Kâbe'ye doğru gerçekleştirdiği yolculuk, esasen insanlık tarihinin en eski ve köklü yolculuğudur. Hatta bu kutlu yürüyüşün izlerini daha geriye götürdüğümüzde, Cenab-ı Hakk'ın atamız Hz. Âdem'i (a.s.) yaratıp yeryüzüne indirmesiyle başlayan süreci

görürüz. Hz. Âdem'in yeryüzündeki ilk adımları da yine Kâbe'ye doğru bir hicrettir. Bu bakımdan varlığımızın insanlık olarak en eski yolculuğu hep aynı merkeze doğrudur. Allah (c.c.) bu istikameti bazı kullarına nasip ederken Hz. İbrahim'e şu emri vermiştir: "Hac için insanlara çağrıda bulun. İnsanlar arasında hacci ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler." (Hac, 22/27) İnsanlığın davet edildiği bu merkez, bizzat Cenab-ı Hak tarafından "Ümmü'l-Kurâ" yani şehirlerin anası olarak isimlendirilmiştir.

Emanet Bilinci ve Nimetin Kaynağı

Bizler Cenab-ı Hakk'ın mülküne bir katkı sağlayamayız. Bu sebeple, "Ya Rabbi, ben de bu yolda epey bir şeyler harcadım, sana katkı sunuyorum." gibi bir iddiada bulunamayız; zira elimizde ne varsa zaten O'nundur. Kur'an-ı Kerim'de buyurulduğu üzere: "Size ulaşan her nimet Allah'tandır..."

(Nahl, 16/53) Sağlığımızdan maddi imkânlarımıza kadar her şey Allah'tandır. "Hacca bu sene şu kadar para ayırdık, Allah (c.c.) kabul etsin." demek sahih bir psikoloji değildir. Doğru olan, Cenab-ı Hak'ın bize bir miktar para ihsan ettiğini, onu biriktirmeyi nasip ettiğini ve şimdi o imkânı kendi yoluna sevk ettiğini görmektir. Kul, hacca giderken bu inceliği ve ihsanı görerek hareket etmelidir.

Hz. İbrahim ve Yeniden İnşa Süreci

Beytullah oradadır; üzerinden nice zamanlar geçmiş, rüzgârlar esmiş, belki üzeri toprakla kaplanmış ve o mukaddes taşlar yerin altında gizli kalmıştır. Ancak vakti geldiğinde Cenab-ı Hak, Hz. Âdem'in torunu Hz. İbrahim'e aynı kutlu yolculuğu emretmiştir. Bu defa yolculukta Hz. İbrahim'in yanında eşi Hz. Hacer (r.a.) ve kucağında henüz emzikli bir bebek olan Hz. İsmail (a.s.) vardır. Cenab-ı Hak, modern çağın ve insanlığın kıyamete kadar sürecek olan büyük yürüyüşünün taşlarını bu çekirdek aile üzerinden yeniden dizmektedir.

Dirlik Merkezi Olarak Beyt-i Haram

Zaman zaman akıllara şu soru gelebilir: "Neden yetmiş iki milletten insan oraya gidip toplanıyoruz? Allah'a kulluk her yerde yapılamaz mı?" Hak Teâlâ bu sorunun cevabını Kur'an-ı Kerim'de sarıh bir şekilde vermiştir: "Allah Kâbe'yi, Beytülharâm'ı,

»
Hac, müminin hayatında zamanı bir bıçak gibi kesmeyi öğreten küllî bir ibadettir. Hac ibadeti, Allah'ın kuluna açtığı müstesna bir fırsat dilimidir ve hayatı "hac öncesi" ve "hac sonrası" şeklinde ikiye ayırır. İlahi davete icabet edip o mukaddes iklime yönelen kişi, yaşı kaç olursa olsun artık manevi bir olgunluk çağında olduğunu bilmelidir.

haram ayı, boyunları bağısız ve bağı kurbanlıkları insanların maddi ve manevi hayatları için destek kıldı. Bu, Allah'ın göklerde ve yerdeki her şeyden haberdar olduğunu ve Allah'ın her şeyi bildiğini anlamamız içindir." (Maide, 5/97) Bütün peygamberlerin aynı dini getirdiği ve son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.s.) bu dini evrensel bir mühürle tamamladığı hakikati bu merkezde somutlaşır.

İstikamet Birliği ve İnsanlığın Tek Milleti

Senede bir kez gerçekleşen bu büyük buluşmada; çekik gözlüsüyle, siyahıyla,

beyazıyla, uzun ve kısasıyla bütün renkler bir araya gelir. Bu mahşerî kalabalıkta bizler, Hz. Âdem'in çocukları olarak hepimizin özde bir ve aynı olduğunu, Allah katında kulluk dışında bir üstünlük bulunmadığını bizzat müşahade ederiz.

Akrabalık Bilinci ve Fıtrata Dönüş

Hac mekânları, uzun bir ayrılığın ardından uzak akrabaların bir araya geldiği bir eğitim arenasıdır. Bizler orada, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın zürriyetinden gelen "kuzenler" olarak buluşuruz. Dünyevi tüm imtiyaz ve sıfatlardan soyunarak aynı sıradan kıyafetlere bürünmemiz aslında fıtratımıza ve aslımıza dönüşümüzün bir remzidir.

Mahşer Provası

Haccın bize sağladığı en büyük imkân, ölümü henüz hayattayken bizzat tecrübe edebilmektir. İhramla birlikte çocukları, iş hayatını ve günlük ciroyu geride bırakırız. O an zihnimizde şu soru yankılanır: "Bugün ölsem Allah katında neyim var? Benim bugün için gerçek sermayem nedir?" Arafat'ta sadece bu hakikati hissetmek gerekir. Kul, sanki o an vefat etmiş gibi bir şuurla; "Ya Rabbi! Huzuruna şunlarla geldim." diyebileceği neyi olduğunu tartmalıdır. Önden ne gönderilmiştir? Ne infak edilmiştir? Heybede hangi salih ameller vardır? Tüm bunları dünya gözüyle ve henüz vakit varken görebilmek haccın özüdür.

Senede bir kez gerçekleşen bu büyük buluşmada; çekik gözlüsüyle, siyahıyla, beyazıyla, uzun ve kısasıyla bütün renkler bir araya gelir. Bu mahşerî kalabalıkta bizler, Hz. Âdem'in çocukları olarak hepimizin özde bir ve aynı olduğunu, Allah katında kulluk dışında bir üstünlük bulunmadığını bizzat müşahede ederiz.

Haccın Dönüştürücü Yönü: Erteleme Hastalığından Kurtulmak

Cenab-ı Hakk'ın emirleri hayatımızda bazen karşılık buluyor ancak çoğu zaman kendi hesabımızı kendimiz yapıyorsak bu hâl üzere ölmek büyük bir hüsrandır. Pek çoğumuz mevcut hâlimizden razı olmayıp ileride daha iyi bir kul olmayı planlıyoruz. Ne var ki iyi olmayı sürekli ileriye ertelemek şeytanın insanı aldatmak için kullandığı en etkili yöntemdir. Tarih boyunca kaybedenler hep "İleride iyi oluruz." hesabı yapanlar olmuştur.

Yeniden Doğmak ve Kullukta Zirve

Hac, müminin hayatında zamanı bir bıçak gibi kesmeyi öğreten küllî bir ibadettir. Arapların meşhur ifadesiyle: "Vakit kılıç gibidir, eğer sen

onu kesmezsen, o seni keser." Hac ibadeti, Allah'ın kuluna açtığı müstesna bir fırsat dilimidir ve hayatı "hac öncesi" ve "hac sonrası" şeklinde ikiye ayırır. İlahi davete icabet edip o mukaddes iklime yönelen kişi, yaşı kaç olursa olsun artık manevi bir olgunluk çağında olduğunu bilmelidir.

Haccın Özü: Arafat'ta Vakfe

Bizler, mahşerî bir kalabalığın içinde "Arafat" adını verdiğimiz o mukaddes meydanda vakfe yapmaya doğru ilerliyoruz. Zira haccın esası, odağı ve sarsılmaz merkezi Arafat'taki o duruştur. Nitekim Resulullah (s.a.s.) bu hakikati: "Hac Arafat'tır." (Tirmizi, Hac, 57) buyurarak tescil etmiştir. Rivayetlere göre Arafat; Hz. Âdem'in tövbesinin kabul edildiği belki de Hz. Havva annemizle yeniden bulunduğu mekândır. Cenâb-ı Hak, atamız Hz. Âdem'e: "Bu beyti inşa et, şu ibadetleri gerçekleştir ve benden bağışlanma dile." buyurarak haccın menâsikini, yani O'na nasıl kulluk edeceğimizi öğretmiştir.

Haccdan Sonraki Murat: Müslüman Kalabilmek

Haccın en kusursuzunu yaptığımızı zannetsek bile kalbî kıvamımız daima şu merkezde olmalıdır: "Ya Rabbi! Sana yaraşır, azametine uygun bir saygı barındırmasa da, pek çok eksikliklerle dolu olsa da ibadetimizi bizden kabul buyur." Tıpkı namaz bittikten sonra kabulü için dua ettiğimiz gibi haccın her rüknünden sonra da bu ilticada bulunmak

kulluğun gereğidir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail, amellerinin kabulü için dua ettikten sonra asıl muratlarını dile getirmişlerdir: “Rabb’imiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın.” (Bakara, 2/128) İşte haccın nihai gayesi ve dönüşteki en büyük hedefimiz budur: Kayıtsız şartsız Allah’a teslim olabilen o iki kutlu nebinin hâlini kuşanabilmek.

Maneviyatı Tahsil Etmek ve Kuru İbadetten Sakınmak

Hac ibadeti üzerinden öğrenmeye çalıştığımız temel mesele, hayatımızın her safhasına yayılması gereken mutlak teslimiyettir. İslam, birtakım şekilleri anlamlı ya da anlamsızca yerine getirdiğimiz batıl bir inanç sistemi değil insanı dönüştüren sahici ve gerçekçi bir eğitim aracıdır. Eğer biz bu ibadetin manasını tahsil edemez, o derin ruhu hayatımıza taşıyamazsak geriye sadece yorgunluk ve maddi külfet kalır. Nitekim Resulullah (s.a.s.) bu tehlikeye karşı bizleri şöyle uyarmıştır: “Oruç tutan nice kimseler vardır ki oruçtan nasibi sadece aç kalmaktır. Geceyi ibadetle geçiren nice kimseler vardır ki kıyamdan nasibi sadece uykusuz kalmaktır.” (İbn Mace, Siyam, 21) Aynı durum hac için de geçerlidir; eğer bizi Allah’a yaklaştırmıyor ve ahlaken iyileştirmiyorsa o sadece

fiziksel bir koşturmacadan ibaret kalır.

Yeni Bir Sayfa: Mağfiretten Müslümanlığa

Cenab-ı Hak, atamız Hz. Âdem için “...Âdem Rabb’ine karşı gelmiş ve yolunu şaşırmişti.” (Taha, 20/121) buyurmuştur. Ancak hemen ardından ona bağışlanma kelimelerini indirerek tertemiz bir sayfaya yeni bir hayata başlamasının yolunu göstermiştir. Bizim haccı yaşarken bürünmemiz gereken psikoloji de tam olarak budur: Tüm sınavlarından kalmış, okuldan atılmak üzere olan bir öğrenciye tanınan o “son şans sınavına” girer gibi bir ciddiyet ve mahcubiyetle mağfiret dilemek. Bu arınmanın neticesinde varmak istediğimiz menzil ise Bakara suresinde zikredilen “Rabb’imiz! Bizi

sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl...” (Bakara, 2/128) sırrına ermektir. Hakiki teslimiyet, memlekete döndüğümüzde de hayatın her anında Allah’ın bizi sınıadığını fark edebilmektir.

Say: Ümit ile Arayışın Yedi Seferi

Ayetin hakikatine bizzat dâhil olduğumuz o mukaddes say alanında, Hz. Hacer’in adımlarını takip ederiz. Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelirken aslında bir annenin “Allah bizi zayi etmeyecek.” sarsılmaz inancıyla imtihan edilmesini yaşarız. Hz. Hacer, bir tepeden diğerine koşarken ufukta bir yardım emaresi, bir kervan izi arıyordu. Yedinci şavtın sonunda tam çaresizliğin zirveye ulaştığı anda bir ses duydu ve vadide, Hz. İsmail’in

ayak ucundan rahmetin kaynadığını müşahede etti. Su öyle gür ve bereketli akıyordu ki akıp gitmesinden endişe ederek "Zummi! Zummi! (Dur, toplan!)" diyerek etrafını çevirdi. Resulullah (s.a.s.) bu anı şöyle yâd etmiştir: "Allah, İsmail'in annesi Hacer'e rahmet etsin! Şayet o, (suyun etrafını çevirmede) acele etmeseydi, zemzem, akan bir pınar olurdu." (Buhari, Enbiya, 9)

Tek Bir Ümmet, Tek Bir Rab

Hz. Âdem'den bugüne devreden bu kutlu miras, asırları aşarak bizlere kadar ulaştı. Bugün milyonlarca müminin oluşturduğu o muazzam kalabalık, küresel ve beynelmilel bir teslimiyetin tezahürüdür. Kur'an-ı Kerim bu vahdeti şöyle ilan eder: "Şüphesiz bu (İslam), tek ümmet (din) olarak sizin ümmetiniz (dininiz)dir. Ben de Rabb'inizim. Onun için sadece bana kulluk edin." (Enbiya, 21/92) Hac, bu evrensel aidiyetin hissedildiği en yüksek makamdır.

Haccın Nihayeti: Kurban ve Bağlardan Özgürleşmek

Hac ibadeti, Allah uğrunda her şeyimizi kurban edebileceğimizi öğreterek nihayete erer. Kutsal topraklardan dönerken dünyevi varlıklarla olan aşırı bağlantılarımızı gevşetmiş olmalıyız. Eğer bir alışkanlık, bir tutku veya birinin sevgisi bizi günah işlemeye sevk ediyorsa haccın ruhu o bağı kurban etmeyi gerektirir. Biz oraya, sevdiğimizimizin içinden Allah'tan daha

» Haccın bize sağladığı en büyük imkân, ölümü henüz hayattayken bizzat tecrübe edebilmektir. İhramla birlikte çocukları, iş hayatını ve günlük ciroyu geride bırakırız. O an zihnimizde şu soru yankılanır: "Bugün ölsem Allah katında neyim var? Benim bugün için gerçek sermayem nedir?" Arafat'ta sadece bu hakikati hissetmek gerekir. Kul, sanki o an vefat etmiş gibi bir şuurla; "Ya Rabbi! Huzuruna şunlarla geldim." diyebileceği neyi olduğunu tartmalıdır.

fazla sevebileceğimizi düşündüğümüz ne varsa hepsini gözden geçirmek ve yalnızca O'na kul olarak dönmek için gidiyoruz. Haccın kazancı, kalpteki sahte ilahları ve aşırı bağılıkları kurban edip tertemiz bir teslimiyetle hayata yeniden başlamaktır.

Kalpteki Gedikleri İslah Etmek ve Tam Teslimiyet

Haccın sonuna doğru kurban ibadetiyle taçlanan o büyük fikir, hayatımızdaki her şeyi yeri geldiğinde feda edebilme bilincidir. Eğer bir mümin,

"Namaz kılarım, oruç tutarım ama vatani savunmak için ölmeyi göze alamam, canımı veremem." diyorsa orada bir teslimiyet zafiyeti var demektir. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle: "Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır..." (Bakara, 2/10) Kul, kalbindeki bu gedikleri tespit edip ıslah etmelidir. "Ya Rabbi! Canı, malı, hakkı ve mazlumu savunmak uğruna her şeyden vazgeçebilenlerden eyle." diyebilmek, Müslümanlığın özüdür. "Şunu veririm ama bunu veremem." denildiği anda gerçek teslimiyetten söz edilemez. İnsan, her şeyi vermeye hazır olduğu o kalbî kıvama ulaştığında Allah dilediğini alır yahut hiçbirini almaz; ancak o kul artık "... Şüphesiz Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez." (Tevbe, 9/120) sırrına mazhar olmuştur.

Netice: Kalbî Marazlardan Arınma Yolculuğu

Hac yolculuğu, kalbimizdeki marazların yani Allah'tan gayrısına duyulan o aşırı ve günaha sevk eden bağılıkların MR'ını çekme vaktidir. Eşe, ataya, mala, mülke veya servete duyulan sevgi, eğer bizi Allah'a karşı günah işlemeye itiyorsa orası tedaviye muhtaçtır. Hz. Hacer ve Hz. İbrahim'in bu kadim yolculuğu, bizleri bu hastalıklardan arındırıp hakiki teslimiyete ulaştırmak içindir. Rabb'imiz, haccınızı kabul buyursun; Hz. İbrahim ve Hz. Yakub'un vasiyeti üzere, O'na tam teslim olmuş bir hâl üzere can vermeyi hepimize müyesser kılsın.

SABRIN, TESLİMİYETİN VE ADANMANIN YOLCULUĞU: KUTLU SEFER

■ Selvigül KANDOĞMUŞ ŞAHİN

“İnsanlar içinde hacı ilan et ki gerek yaya olarak gerekse uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.” (Hac, 22/ 27)

Karanlık şehirlerin ışıklı caddelerinden, rengârenk bulvarlarından, ayartıcı kalabalıklarından sıyrılarak yola koyuldun. Kavrık, kupkuru, aşılmaz dağların arkasında; çöl yangını kumlara batmış, dudakları çatlamış, ağlamaktan kendinden geçmiş hâlde bekleyen yavrusuna su bulmak için koşan, o siyahi mübarek kadının, Hz. Hacer’in arkasından, onun izini sürmek için düştün yollara...

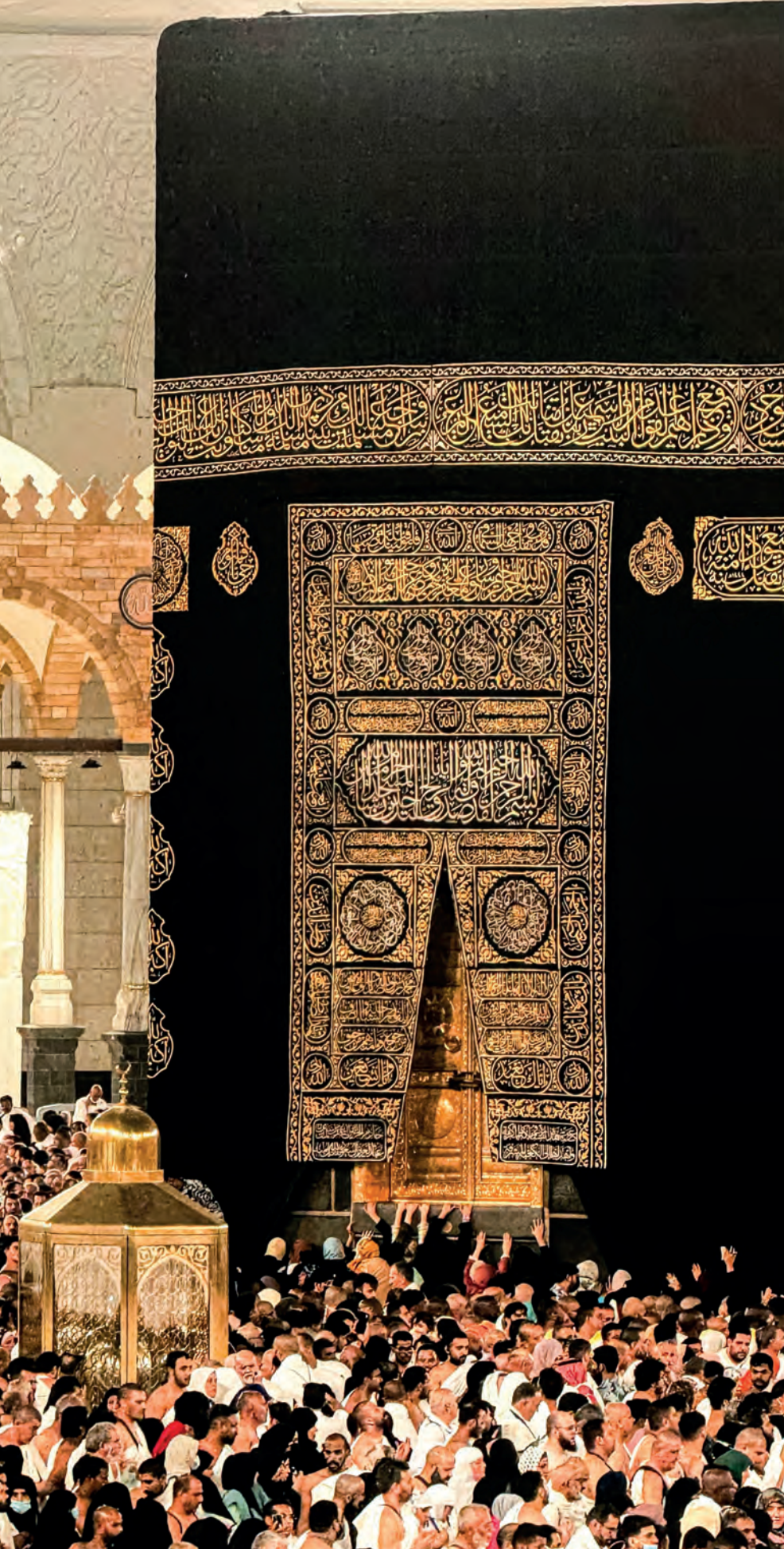
Sen şimdi Hz. İbrahim’in rüyası, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) duası, Hz. Hacer’in avuçlarına dökülen zemzem serinliğinde, çöllere dökülen nisan yağmurlarıyla, dualara durarak, sabrı ve şükürü kuşanarak kutlu, aziz bir sefere revan oldun. “*Lebbeyk Allahümme Lebbeyk, ben geldim Ya Rabbi! Affına sığınmaya geldim.*” diyerek düş yollara. Tüm ayartanlarından, hazlarından, heveslerinden vazgeçerek, hac yolculuğunun

en has yolcusu olarak Rabb’e misafir olmaya, o aziz ve güzel eve sığınmaya, yeniden bir başlangıç yapmaya geldin. Mahşerî bir provadır yaşadığın. “*Bismillah Allahu Ekber*” diyerek selam verdiğin, adandığın Rabb’indir. Sen artık tüm dünyalıkları, rütbeleri, makamları geride bırakıp geldin Rabb’inin evine. Kızgın, yakan, kavuran çöller gibi şehirlerden geçerek vahyin aydınlığına, vahdete, Rahman’a doğru bir akış başlamıştır artık... “*Lebbeyk!*” diyerek düştüğün yollar seni mutlak iyiliğin, mutlak gerçeğin ve mutlak güzelliğin kıyılarına taşıyacaktır.

Savaşlar ortasında, dünya yanarken, kavrulurken Orta Doğu, Gazze’de hâlâ soykırım sürerken sen yollara düştün. Duaların şimdi ümmet için, Müslüman coğrafyalar için... Şam, Bağdat, Lübnan, Beyrut, Tahran, İsfahan, zincire vurulmaya çalışılan Kudüs ve çağın en büyük kıyımının

yaşandığı Gazze için tüm duaların. Ümmetin pare pare olmuş hâllerine gözyaşını akıtarak duaya duracaksın. Savaşlar ortasında, sapkın ve hain, acımasız soykırımlar yapan İsrail ve Amerika’nın tam karşısına koyacaksın yüreğini. Açacaksın ellerini Rabb’ine. Şimdi mahşerî kalabalıklar hâlinde, akarken, beyaz bir nehir gibi okyanuslara karışmaya gidiyorsun. Sen giydiğin ihramla bir mahşer provasındasın, ümmetin birliği ve İslam’ın zaferi için tüm duaların. Bu çağrı Beytül-Haram/Güvenlik Evi’nedir. Sen, en güvenilir ve en güzel eve çağrılmışsındır. Güvendesindir. Şimdi işte tam da aziz ve mübarek Peygamberimiz Hz. Muhammed’in saçlarını ağartan o eşsiz emir senin de üzerine iner, an an senin yüreğine nazil olur ayetler. “Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol...” (Hud, 11/112)

Efendimizin mübarek saçlarını ağartan o muhteşem ayetler

şimdi senin yüreğine seslenir. Sen ki bağışlanmak, töbelere durmak, dünyalıklarından sıyrılmak, mahşerî provayı yaşayarak ahiret yurduna hazırlanmak için düştün yollara. Sen şimdi kıyama duracaksın. Arınmış ve tertemiz hâlde giydiğin ihramla börtü böceğe zarar vermeyeceksin, kimseyi kırıp incitmeyeceksin, dilin temizlenecek kötü söz ve küfürlerden. Zihnin temizlenecek kuruntu, dedikodu ve vesveseden. Makam, mevki, statü, sınıf, etiket, rozet ve üniformalardan sıyrılıp iki parça beyaz ihramı giyerek eşitleneceksin herkesle. Irkın, milletin, soyun eriyecek o ihramın içinde. Mekke'nin kavruvan sokaklarında, Efendimizin geçtiği yerlerden geçmek için ayak izine rastlar mıyım diye gözyaşı akıtırsın. Yaşadığı çaresizlikler, yalnızlıklar, Hira'ya onu taşıyan tüm acılar, ihanetler gelir aklına. Sonra onun eşsiz teslimiyetine, eşine rastlanmayan üstün ahlakına, yalnızlığına, sevgi ve şefkatle atan merhametli yüreğine ram olmak için çıktığın bu yolculukta aziz bir hatırasının geçtiği asırların, yılların arkasından değişip dönüşen Mekke ve Medine sokaklarına bakıp ağlarsın...

“Lebbeyk Allahümme Lebbeyk,

Buyur Allahım, buyur Rabb'im senin ortağın yok.

Emrine hazırım buyur. Hamd sana, övgü ve nimet senindir. Senin ortağın yoktur.”

Telbiye sesleriyle yüreğine akan sınımsız bir başlangıçtır seni

sana, seni tövbelere, seni ahiret yurduunun provasına taşıyan. “Ölüme uçan kelekler gibi” aziz bir yolcu olarak düştüğün yollarda artık aşka yolculuk başlamıştır. Mescid-i Haram’a girersin. Karşında gördüğün sade ama büyüleyici çekim gücüyle gözlerini âdeta kamaştıran, yüreğini derinden sarsan Kâbe’dir. Gözlerin buğu buğu, yüreğin güm güm atarken gidersin sonsuzluk iklimine... Artık derin, sıcak, sarsan bir sevda çöreklenmiştir yüreğine...

Arafat

Arafat yolculuğunda, Âdemsen Havva’nı bulmak için, Havva isen Âdem’ine kavuşmak için düşersin yollara... Sen de sevdayı, vuslatı, aşkı azık eyleyerek seni sen yapan Rabb’ine doğru yola revan oldun. Makamda olmaya az kaldı. Arınmaya, Âdem ve Havva olarak tövbelere durmaya, yitiklerini bulmaya, özüne kavuşmaya az kaldı. Güneşi şahit kılarak gün ağarırken çıkarsın yola, beyaz ırmağa karışıp akarsın Arafat Dağı’nın eteklerine doğru. Şimdi yitiklerini bir bir bulma zamanlarındasın. Kendine yürümelisin. Kendini bilmelisin. Nereden gelip nereye gidiyorum diye sorup izzetini, irfanını, hikmetini, safiyetini, insanlığını, soylu ve erdemli hâllerini tüm yitiklerini arayıp bulmalı, marifete ulaşmalısın. Çünkü artık sen makamdasın. Bu makam marifet ve buluşma makamı, kendini ve Rabb’ini bilme makamıdır. Sen şimdi nerede durduğunu bileceksin, bu makam Arafat’tır.

Âdem Peygamber’in bakir dualarına sığınarak, İbrahim Peygamber’in kavi ve sağlam duruşuna ram olarak vakfeye duracaksın. Yaşadığın sünnetullahıdır. Ateşlere yürüyen İbrahim gibi, narı nur eyleyen imtihanlardan geçerek İsmail’ini kurban edeceksin. Senin kurbanların neler olacak; makamın mı, zenginliğin mi, göz aydınlığı evlatların mı, sevdiğin eşin mi? Dünyalıklar bir bir dizilecek kurban makamına. Korkusuz ve cesurca teslim olarak çöl sıcaklarında yanan topuklarına aldırılmadan durmaksızın koşacaksın evladına su bulmak için. Bu su senin abıhayat suyun, yaşam reçeten olacak yüreğini diriliş ırmağına, yeni başlangıçlara taşıyan. Rahmet Dağı’nın eteklerinde, “*Ben geldim Rabb’im, kul olmaya geldim, af makamına geldim.*” diye gözyaşını akıtacaksın. Yaşadığın bir mahşer provasıdır...

Şimdi kendi cennetini bulmak için Âdem olmaya, Havva olmaya doğru düş yollara. Arafat’ın kutlu eteklerine doğru eriyerek, akararak, yüreğinde derin yaralarla, arayışlarla karış iman ırmağına... Teslim ol, İslam ol, Rabb’ine iltica ederek hacı ol...

Müzdelife

“Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah’tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara, 2/199)

Müzdelife, cephanelik makamıdır. Arafat’ın kutlu

eteklerinde duaya durdun, vakfeye durdun, arındın, yeniden bir diriliş ırmağı akıttın hayat damarlarına. Şimdi nefsinle imtihanıdasın. *Meş’ar-i Haram*’da uzun, gözyaşlarıyla ıslanmış secdelerle kendine yürüdün, kendini bilmeye ve bulmaya çalıştın. Karargâhlar gibi durakladığın mübarek mekânlarda şimdi sen şeytan için sembolik cephaneni toplayacaksın. Karargâhlarda eğittiğin yüreğin şimdi kavi ve sağlam bir hâlde hazırlıklar yapıyor. Yıkılmadan, yorulmadan, şeytan üstüne yürüme zamanlarındasın. Yürüyeceksin durmaksızın, değil mi hac uzun ve kutlu bir yürüyüştür. Yorgun bedenine inanılmaz bir diriliş, dizine derman, gözüne fer gelecek. Yaşı ilerlemiş, beli bükülmüş, seksenlik, doksanlık dedelerin, ninelerin bellerine kadar tere batmış iki büküm hâlde arınmaya, teslimiyete şevkle ve heyecanla nasıl yürüdüklerine şahitlik edeceksin.

Sen memleketinin bir elçisi olarak bu kutlu topraklarda emanetler yüklenmeye geldin. Sevdiklerin, ailen ve vatanın için cephaneni toplayacaksın. Tam güneş doğmadan, seher vaktinde, şahitli zamanlarda çıkacaksın yola. Mina’ya doğru seferini başlatacaksın. İsmail gibi teslim ve kurban olacaksın; İbrahim gibi kurban edecek, vazgeçecek, en sevdiğini makama sunacaksın. Şimdi kurbanını makama sunarken neyi, nasıl kurban ettiğinin şuuruyla sunacaksın. Yanmış, kavrulmuş çöllerde, yüreğine

derinden bir abıhayat gibi akacak sunduğun kurbanlık.

Mina

İnsanlık oluk oluk, dağları, yolları, geçit vermez vadileri aşarak Arafat yolcusu olarak Mina durağında. Savaşlardan çıkıp geldin, yüreğin yorgun, imtihanların yıpranmışlığıyla, mahzun ve kederlisin, çaresiz ve dertlisin. Şimdi Mina mektebinde, sabırla ve şükürle mahşerî provaya hazırlanacaksın. Tüm konforlardan uzak, arınmış ve tertemiz hâlde uçakta sana yabancı olanlarla artık yakın bir

Sen şimdi Hz. İbrahim'in rüyası, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) duası, Hz. Hacer'in avuçlarına dökülen zemzem serinliğinde, çöllere dökülen nisan yağmurlarıyla, dualara durarak, sabrı ve şükürü kuşanarak kutlu, aziz bir sefere revan oldun. "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk, ben geldim Ya Rabbi! Affına sığınmaya geldim." diyerek düş yollara.

dost ve kardeş olmuşundur. Kutlu, şahitli, erdemli zamanlardır yaşadığın. Huşu içinde mübarek zamanlarda ve makamlarda azığın azdır, yükün hafif, burası teslimiyet, arınma makamıdır. Hacı arkadaşlarıyla bir lokmayı, bir yudum suyu, küçük bir örtüyü paylaşırsın. Yaşadığın, eşsiz hac kardeşliğidir.

Şimdi şeytanın makamındasın. Uzun yürüyüşler, uykusuz geceler, yorgun saatler sonu dizlerinde derman, gözlerinde fer kalmasa da yüreğin coşkun akan bir ırmak gibi geldin ve durdun düşmanın karşısında. Şeytana temsili mermilerini büyük bir heyecan ve hınçla atarsın. Savaşlar sonu zulme uğrayan insanlık gelir aklına. Gazze gelir, Doğu Türkistan, Kudüs, Bağdat, Şam gelir aklına ve haykırırsın gür bir nida ile: Kahrolsun büyük şeytan! Kahrolsun siyonist İsrail diye. Tüm şeytanlara doğrultursun mermilerini, tüm gücünle taşlarsın şeytanı... Gizli ve karanlık tüm odaklara, gençliği zehirleyenlere, çocuk katillerine, hainlere, ırz düşmanlarına, sömürenlere... Şeytana, coşkulu tekbirlerle tüm hıncını, kinini, boşaltırsın... "Bismillahi Allahuekber, rağmen lişşeytani ve hızbihi. Şeytan ve taraftarları karşısında en büyük olan Allah'ın adıyla."

İbrahim Makamı

Ödediğin nice bedeller sonrası, nefsinle girdiğin tüm savaşların semeresi olarak artık kurbanını kesebilirsin. Kesilen hayvanlar semboldür, senin kurbanın nedir hiç düşündün

mü? En sevdiğin, dünyada en çok değer verdiğin, dünyalara değişmediğin nedir, şimdi onu kurban etme zamanlarındasın. Şimdi yürekli, cesur, mert bir şekilde kurbanını bulma telaşına düş ve onu makama sun, onu kurban et.

İbrahim Peygamber: "Ey yavrucuğum! Rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm; bir düşün ne dersin?" diye yavrusuna çekinerek seslendiğinde: "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın!" demişti kutlu evlat. İnanan, gönülden bağlı teslim olan baba, teslim olan yüreği yaralı anne ve teslim olan evlat. Nasıl güzel bir aile. Sen şimdi taşlar üzerine kendi İsmailerini devir. Sıra sende, kaçış yok. Neyi kurban edebilirsin? En çok bağlandığın, sevdiğin, sevgisini derinden derine yüreğine içirdiğin nedir? Rabb'ine iltica makamında, Kâbe'desin. Orası senin yetim, öksüz, çaresiz, yıpranmış yüreğine sığınak, güvenli bir limandır. Güneş, tüm görkemiyle Mekke semalarında şahittir şeytanı taşladığına. Şahittir uzun yürüyüşlerine, yorgun bedeninin sızılarına, gönlünün felaha kavuşmasına. Artık gün ağarırken güneşi, ayı, yıldızları, Mekke'nin kutlu dağlarını, Uhud'u, Sevr'i şahit kılarak taşladığın şeytandan, kurban ettiğin İsmail'inden sonra bayram gelmiştir. Şimdi ihramını çıkarıp bayramlığını giyebilirsin.

Bayramın mübarek, haccın mebrur olsun ey Hacı...

Hac hizmetleri yalnızca bir organizasyon değil milletimizin Allah'ın evine olan yolculuğuna eşlik etme sorumluluğudur. Bu sorumluluğun hakkını vermek için her daim azimle çalışacağız.

■ Söyleşi: Dudu ALKAN

Hüseyin DEMİRHAN

Hac; dilleri, kültürleri, renkleri, ırkları, ülkeleri, sosyal ve ekonomik durumları farklı ancak hedefleri bir, duyguları ve gayeleri aynı milyonlarca Müslüman'ın ilahi aşkla bir araya gelmesidir. Allah'ın kuluna açtığı müstesna bir fırsat dilimidir. Hacca gitmeye karar vermek Müslüman'ın hayatında ciddi bir dönemeç noktasıdır ve hayatı "hac öncesi" ve "hac sonrası" şeklinde ikiye ayırır. Bu ibadeti yapacak Müslümanların kendilerini ilmen ve kalben hazırlamaları gerekmektedir. Bu çerçevede hac ibadetini ve bu kutsal yolculuğa hazırlanırken Başkanlığımızın yaptığı çalışmaları Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürü Hüseyin Demirhan'a sorduk.

Hac, sembollerle (şair) örülü derin anlam katmanlarına sahip bir ibadet. Haccın gayesi, hikmeti ve müminin hayatına kattıkları nelerdir? Farklı dil, renk ve coğrafyalardan gelen Müslümanların aynı gaye etrafında bulunduğu bu büyük ibadeti, günümüz dünyası ve İslam ümmeti açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Hac, İslam'ın beş temel rüknünden biri olmakla birlikte insanlığın ortak hafızasını taşıyan müstesna bir ibadet. Biz bu ibadeti sadece belirli menasiklerin yerine getirilmesi olarak değil aynı zamanda "Allah'a kulluğun açık alametleri" anlamına gelen şairin canlı bir tecellisi olarak görüyoruz. Hz. İbrahim'den (a.s.) beri süregelen bu kadim yolculukta insan, beşeriyetin en köklü sorularıyla yüzleşiyor: Ben kimim? Nereye aidim? Bu dünyadaki yerim ne? Tavaf, say, Arafat vakfesi, Müzdelife'deki bekleyiş... Her bir ibadet ve kutsal mekân, derin sembolik anlamlar taşıyor. Belki de haccın en çarpıcı boyutu, bu soruların yanıtlarının yalnız değil milyonlarca insanla birlikte aranıyor olması. Kafkaslardan Endonezya'ya, Nijerya'dan Kanada'ya uzanan coğrafyalardan gelen Müslümanlar, ihram giydiklerinde renk, dil ve sınıf ayrımlarını geride bırakarak tek bir ses halinde "Lebbeyk Allahümme lebbeyk!" diyorlar. Bu, ümmetin fiilen yaşandığı, kâğıt üzerinde değil kalpten kalbe kurulan birliğin somut tezahürü. Her yıl bu büyük

tablonun bir parçası olmayı bize nasip eden Rabb'imize ne kadar şükretsek az.

Hac, bir arınma ve yeni bir başlangıç olarak görülür. Bu kutlu yolculuğun en verimli şekilde değerlendirilebilmesi için hacı adaylarına neler tavsiye edersiniz? "Mebrur hac" idealine ulaşmak için hazırlık sürecinde hangi bilinç ve donanım öne çıkmalıdır?

Mebrur hac; Allah'ın rızasına uygun, gösteriştenden uzak, dinî hükümlere tam riayet edilerek ifa edilen ve ardından kişinin hayatında olumlu iz bırakan hacdir. Bunlara ulaşmak için hazırlığın yalnızca pratik değil manevi ve ilmi boyutuyla da eksiksiz yapılması şarttır.

Öncelikle haccın farz, vacip ve sünnetlerini öğrenmek gerekiyor. Bilgi, hayatın her alanında olduğu gibi hacda da hata ve eksiklerden koruyan en sağlam kalkan. Genel Müdürlüğümüzün talimatıyla 81 il müftülüğümüzde gerçekleştirilen hacıların eğitim programları, hac öncesi ve sonrası buluşmaları bu ihtiyacı karşılamak için hazırlanıyor. Hacı adaylarımız gerçekleştirilen bu buluşmalara ve seminerlere mutlaka katılmalı. Bunun yanı sıra niyetin saflaştırılması kritik. Hacca gitmeden önce geçmiş günahlar için tövbe edilmeli, alacak verecek hesapları görülmeli, helal kazançla yola çıkılmalı, arası açık olanlar varsa barışılmalı. Son olarak sabır ve tahammül gözden geçirilmemeli. Kalabalık, sıcak, yorgunluk

gibi maddi zorluklara önceden zihinsel olarak hazırlanmak, orada büyük bir huzur ve huşu sağlar.

Diyanet İşleri Başkanlığının hac organizasyonu köklü bir tecrübeye dayanıyor. Bu tarihten birikim günümüzde sunulan hizmetlere nasıl yansıyor? Hacı adaylarına sağlanan rehberlik, sağlık, lojistik ve diğer hizmetlerin işleyişine dair genel bir çerçeve çizermisiniz?

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak onlarca yıllık hac organizasyonu tecrübemiz, bugün çok yönlü ve entegre bir hizmet modelini mümkün kılıyor. 2025 yılı hac sezonunda yaptığımız çalışmaların hem kendi anketlerimizde elde ettiğimiz sonuçlarda hem de uluslararası düzeyde tescil görmesi bu birikimin somut bir kanıtıdır. Suudi Arabistan Hac ve Umre Bakanlığının düzenlediği Lebbeytüm Ödül Töreni'nde tüm değerlendirme kategorilerinde en yüksek düzey olan "Elmas" ödülüne layık görüldük.

Hizmetlerimizin özünde ekip başkanlıklarımız bulunuyor. Fetva ve irşat, sağlık, servis, ayniyat, koordinasyon ve iskân, kargo, havalimanı ekiplerimiz hac yolcularımızın her anında yanındalar. İrşat boyutunda; kfile başkanları ve din görevlilerinden oluşan uzman kadromuz hacılarımıza Mekke ve Medine'de ibadetlerin doğru eda edilmesi konusunda birebir rehberlik ediyor. Sağlık alanında; Mekke ve Medine'deki sağlık ocaklarımız

ve Mekke Diyanet Hastanesi aracılığıyla kesintisiz hizmet sunuyoruz. Arafat'ta kurulan Sahra Hastanesinde ise her türlü duruma karşı önlem alıyoruz. Lojistik tarafında e-Devlet entegrasyonundan konaklama tercihinin, ulaşım organizasyonundan kafiye yönetimine kadar her süreç titizlikle planlanıyor. Ayniyat ekibi ile ihtiyacımız olan tüm malzemelerin temini gerçekleşirken koordinasyon ve iskân ekibi Mekke ve Medine yerleşimlerinin her halkasını tamamlıyor. Havalimanlarında hac yolcularımızın iş ve işlemlerinin takibi için karşılama ve uğurlama ekiplerimiz tüm kafiyelelimizin sevkiyat süreci tamamlanana kadar devamlı hazır haldeler. Son olarak hac yolcularının, Türkiye'ye güvenli bir şekilde kargolarını gönderebilecekleri bir kargo ekibi de hac süresi boyunca faaliyetlerine devam ediyor.

Hac yolculuğu, kalabalık ve zorlukları da beraberinde getiriyor. Bu süreçte kimi zaman sabır, edep ve kulluk bilincini korumak zorlaşıyor olsa gerek. Özellikle Arafat vakfesi ve sonrası gibi yoğun anların manevi anlamı ve yönetimi hakkında neler söylersiniz?

Arafat, haccın kalbi ve doruk noktasıdır. Efendimizin "Hac Arafat'tır." sözü bu vakfenin, haccın özü olduğu hakikatini bize öğretiyor. O gün, güneş batmadan önce milyonlarca insanın aynı yerde elleri açık, gözleri yaşlı dua etmesi, orada

bulunamayanların dahi aynı hislere kapılması kelimelere sığdıramayacak anlamları içinde barındırır. Bu manzara, insanlığın Allah'ın huzurunda eşitlendiği ve tevhidi insana hissettiren muazzam bir tablodur. Hacılarımıza senelerce bu anı beklediklerini hatırlatarak vakitlerini ibadet ve duayla değerlendirmelerini, sabırlı olmalarını ve kimsenin kalbini kırmamalarını, veda haccını hatırlayarak o şuurla burada bulduklarını ve bunu korumaya devam etmelerini tavsiye ediyoruz. Müzdelife ve Mina'da da yoğunluk en üst düzeye ulaşıyor. Bu dönemde sabır, edep ve diğer hacıların haklarına saygı çok büyük önem taşıyor. Haccın bu boyutu, insanı olgunlaştıran bir sınav. Kafle görevlilerimiz bu kritik anlarda hacılarımızın hem fiziksel

güvenliğine hem de manevi yoğunlaşmasına destek olmak için yanlarında. Amacımız; o kutsal anların yaşanmasına zemin hazırlamak suretiyle hem ibadetleri tam yapma kaygılarını hem de bir hata olmasının kaygılarını en aza indirerek hacılarımızı ibadetlerine odaklandırmak.

Genç kuşakların hac ve umre ibadetine ilgisini ve yaklaşımını nasıl gözlemliyorsunuz? Gençlerin bu manevi tecrübeyle erken yaşta tanışmasının hayatlarına etkisi nedir? Bu bağlamda genç hacı/umreci adaylarına yönelik özel çalışmalarınız veya projeleriniz bulunuyor mu?

Son yıllarda gençlerin umreye olan ilgisinde kayda değer bir artış gözlemliyoruz. Bu ilgi bizim için son derece umut verici; çünkü kutsal

Mebrur hac; Allah'ın rızasına uygun, gösteriştten uzak, dinî hükümlere tam riayet edilerek ifa edilen ve ardından kişinin hayatında olumlu iz bırakan hacdır. Bunlara ulaşmak için hazırlığın yalnızca pratik değil manevi ve ilmî boyutuyla da eksiksiz yapılması şarttır.

topraklarla erken yaşta kurulan bağ, bireyin inanç ve kimlik inşasında çok güçlü bir referans noktası oluşturuyor. Bu farkındalıkla Genel Müdürlüğümüz çeşitli projeler hayata geçiriyor. Öğrenciler ve gençler için düzenlediğimiz ara tatil ve yarıyıl umre turları büyük ilgi görüyor. “Aile Yılı” kapsamında beş yüz genç çiftin umre masrafının yarısı karşılandı. Kuşaklar arası bağı güçlendirmeyi hedefleyen bu projeye inanç değerlerinin aile içinde aktarımını teşvik ediyoruz. Bunun yanı sıra Başkanlığımız bünyesinde lise ve üniversite öğrencilerine yönelik “Umre Ödüllü Gençlik Bilgi Yarışması” düzenli olarak yapılıyor; Türkiye genelinde dereceye giren lise ve üniversite

öğrencileri bu yarışmayı umreyle taçlandırıyor. Bu tür programların gençlerin manevi dünyalarını besleyen kalıcı izler bıraktığına inanıyoruz.

Hac söz konusu olduğunda genç yaşlarda başvuru yapılmasını öneriyoruz. Hac, meşakkatleri olan bir yolculuk olduğundan ne kadar genç yaşlarda gidilirse meşakkatinin o kadar kolaylaşacağı aşikârdır. Efendimiz de hac yapmak isteyene; sağlığını veya mülkünü kaybedebileceğini söyleyerek acele etmesini tavsiye etmiştir. Önümüzde daha uzun yıllar var diye düşünülmemeli, genç yaşta ve sağlıklı bir bedenle bu ibadet yerine getirilmeye gayret edilmelidir.

Son yıllarda dijitalleşme ve artan organizasyon kapasitesi hac hizmetlerine de yansıyor. Teknolojik imkânlar hac ibadetini kolaylaştırıyor ama manevi derinliğe etkisi hangi boyutta? Önümüzdeki yıllarda kontenjan, hizmet kalitesi ve yeni projeler bağlamında Türk hacılarını ne gibi yenilikler bekliyor?

Dijitalleşme, her alanı olduğu gibi hac organizasyonunu da dönüştürmekte. Ön kayıt ve kayıt güncelleme işlemlerinden konaklama tercihine, kura sorgusundan vize başvurusuna kadar pek çok süreç artık dijital araçlar üzerinden yürütülüyor. Suudi Arabistan'ın çalışmalarıyla hac organizasyonunda biyometrik kayıt ve vize süreçleri de belirli uygulama üzerinden dijital ortama taşındı. Bu dönüşüm,

hem vatandaşlarımızın işlemlerini kolaylaştırıyor hem de organizasyonun denetim kapasitesini artırıyor. Ayrıca vatandaşlarımız, “Hacca Gidiyorum” bilgilendirme animasyonu başta olmak üzere pek çok tanıtıcı ve eğitici videoya Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğümüzün YouTube sayfası ile sosyal medya hesaplarından ulaşabilir, bunun yanında hac ve umre eğitim portalımızdan da kapsamlı şekilde istifade edebilirler. Ancak şunu söylemekte fayda var ki teknoloji bir araçtır, amacın kendisi değil. Dijitalleşme birçok alanda verimliliği artırırken ibadet derinliğini zedelememeli. Aksine, pratik süreçleri kolaylaştırarak hacılarımızın manevi deneyime daha fazla odaklanmalarını sağlamalı. Bu dengeyi doğru kurmak organizasyonumuzun öncelikli hedeflerinden biri.

Önümüzdeki süreçte kontenjan artışı için Suudi Arabistan makamlarıyla ikili müzakerelerimiz sürmekte. Aynı zamanda kafil personelinin ve hac yolcularının eğitim kalitesini yükseltmek, sağlık hizmetlerini daha verimli hâle getirmek için yapısal çalışmalara devam ediyoruz. Hac hizmetleri yalnızca bir organizasyon değil milletimizin Allah'ın evine olan yolculuğuna eşlik etme sorumluluğudur. Bu sorumluluğun hakkını vermek için her daim azimle çalışacağız.

KÂBE: ÖZLEM VE GÜVEN YURDU

Doç. Dr. Abdülkadir ERKUT
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا
وَاتَّخَذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا
إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

“O zaman biz Kâbe’yi insanların gidip gelip ziyaret edecekleri bir mekân ve bir güvenlik yeri yaptık. Siz de Makam-ı İbrahim’den kendinize namaz kılacak bir yer edinin. İbrahim ve İsmail’e de ‘Tavaf edecekler, ibadete kapanacaklar, rükû ve secde edecekler için evimi tertemiz tutun.’ diye talimat verdik.”

(Bakara, 2/125)

H z. Peygamber (s.a.s.), hicretten sonra bir müddet namazlarını Mescid-i Aksa’ya yönelerek kılmıştı. Yahudiler onun bu uygulamasından memnun olsalardı da kible Mescid-i Aksa’dan Kâbe’ye çevrildiğinde bundan rahatsız oldular. Allah’tan gelmiş olan bu hükmü kabul etmemekte direndiler. Oysa Kâbe’yi tazim etmek en başta onların sorumluluğu idi. Zira Kâbe, ataları İbrahim (a.s.) tarafından inşa edilmiş olup ondan kalan en büyük miras idi. Buna rağmen onlar Kâbe’nin kıymetini idrak edemediler. Onun Allah katındaki değeri, Kur’an’ın çeşitli ayetlerinde ifade edilmektedir. Bunlardan biri de mealen şöyledir: “O zaman biz Kâbe’yi insanların gidip gelip ziyaret edecekleri bir mekân ve bir güvenlik yeri yaptık. Siz de Makam-ı İbrahim’den kendinize namaz kılacak bir yer edinin. İbrahim ve İsmail’e de ‘Tavaf edecekler, ibadete kapanacaklar, rükû ve secde edecekler için evimi tertemiz tutun.’ diye talimat verdik.” (Bakara, 2/125)

Bu ayet-i kerime vasıtasıyla Kâbe’nin iki önemli özelliği zikredilmektedir. Birincisi, inananların “ziyaret edecekleri bir mekân” (mesâbeten) olmasıdır. Kâbe, müminlerin dünyanın dört bir yanından gelip ziyaret ettikleri, sonra dönüp tekrar geldikleri, tekrar tekrar ziyaret ettikleri bir mekândır. İnananlar, bu mübarek mekâna duydukları ünsiyetle oradan ayrılırken tekrar dönme temennisiyle ayrılırlar. Çünkü Kâbe, Hz. İbrahim’in; “Ey Rabb’imiz! ...İnsanların gönüllerini onlara meylettir.” (İbrahim, 14/37) duasına mazhar olmuştur. Yüce Allah, Hz. İbrahim’in duasıyla Kâbe’yi insanların ziyaret için özlemine çektiği, her yıl gitse bile yine de gitmek için can attığı, her gidişinde sanki ilk kez gidiyormuş gibi şevk duyduğu bir yer kılmıştır. Oradan ayrılan mümin ona olan özlemine tam olarak gidermiş bir şekilde ayrılmaz. Bu yüzden Kâbe’yi ziyaret eden her bir topluluktan sonra başka bir topluluk gelir. Yeni gelenler onların yerine geçerek bu mekânı ziyaret ederler. Böylece her boşaldığında tekrar müminlerle dolup taşar Kâbe. Ayette geçen “mesâbeten” kelimesinin başka bir yorumu ise şöyledir: Kâbe, hac ve umre ibadeti vesilesiyle müminlerin büyük mükâfata mazhar oldukları bir yerdir. Yüce Allah, müminler için Kâbe’de pek çok dünyevi ve uhrevi faydalar var

etmiştir. Müminlerin, dünyanın dört bir yanından bir araya gelmelerinin büyük faydaları vardır. Dinî açıdan ise Allah'a yaklaşmak ve kulluğunu izhar etmek için oraya yönelip hac-umre ibadetini eda edenler, Allah katında büyük sevaba nail olurlar.

Ayette zikredilen Kâbe'nin ikinci önemli özelliği ise "güvenli bir yer" (emn) oluşudur. Kâbe'nin güvenli oluşunu Ankebut suresinin 67. ayeti bize şöyle açıklamaktadır: "Görmezler mi ki çevrelerindeki insanlar durmadan yerinden koparılıp götürülürken biz (Mekke'yi) güvenli, dokunulmaz belde yapmışızdır!..." Zira Cahiliye Dönemi'nde insanlar, Mekke'nin çevresinde baskın yapıp birbirlerini katlederken Mekke güven içindeydi. Hatta kişi, Mekke'de babasının katili ile karşılaşır fakat ona saldırmazdı. Çünkü Allah Teâlâ, nefislere Kâbe'ye karşı bir hürmet duygusu vermiş ve orayı canlılar için güven merkezi kılmıştı. Ayette geçen "emn" kelimesi uhrevi manada da anlaşılmalıdır. Çünkü kulun -büyük günahlarından tövbe etmek şartıyla- küçük günahlarının hac ibadeti vesilesiyle affedileceği belirtilmiştir (Buhari, Hac, 4; İbn Mace, Menasik, 5). Bu yüzden Kâbe'yi ziyaret eden kişi günahlarından kurtulur, ahiret azabından güven içinde olur.

Bakara suresinin 125. ayetinin sonraki bölümünde ise inananların Kâbe'ye karşı iki sorumluluğuna dikkat çekilmektedir. Bunlardan birincisi, "Siz de İbrahim'in makamından kendinize

namaz kılacak bir yer edinin." cümlesi ile ifade edilmiştir. Cümle, Allah Teâlâ tarafından Hz. Peygamber'in ümmetine Makam-ı İbrahim'i namaz kılınacak bir yer edinmeleri yönünde bir emirdir. Bu ifade, Hz. İbrahim (a.s.) kıssasının anlatımı sırasında verilen bir ara cümlüdür. Buna göre, ümmet-i Muhammed'e şöyle hitap edilmiş olmaktadır: "Biz orayı şereflendirdiğimizde ve insanlar için bir toplanma ve güven yeri olarak nitelediğimizde, siz de orada kendiniz için bir kible edinin." (Fahredden Razi, *Mefâtihu'l-ğayb*, 4/43) Bu emrin, Hz. İbrahim ve ona tabi olanlara veya İsrailoğullarına yönelik olduğu da ifade edilmiştir. Kâbe ile ilgili inananların ikinci sorumluluğu, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in şahsında şöyle ifade edilmiştir: "İbrahim ve İsmail'e de 'Tavaf edecekler için, ibadete kapanacaklar, rükû ve secde edecekler için evimi temiz tutun.' diye talimat verdik." Bu cümlede, Kâbe'nin kendisine yakışmayan her şeyden arındırılması emredilmektedir. Kâbe, ibadet mekânı olduğuna göre orası necasetten uzak olmalıdır. Maddi kirler gibi manevi kirler de bu emre dâhildir. Tevhidin merkezi olması hasebiyle Allah'a ortak koşulan varlıklardan arı; fitne, fesat ve düşmanlıktan, günahlardan, insanlık onuruna aykırı davranışlardan da uzak olmalıdır.

Sonuç olarak; İsrailoğulları İslam'ı reddedişleri ve Kâbe'nin kıymetini takdir etmekten uzak oluşları ile dikkati çekmektedir.

Buna karşın Müslümanlar, İslam'ın ne denli büyük bir nimet ve Kâbe'nin ne kadar büyük bir ehemmiyete sahip olduğunun bilincindedirler. Bu bilinç ve iştiaqla ona yönelirler. Kâbe'ye eriştiklerinde onun saygınlığına uygun davranışları sergilerler. Oradan ayrılırken de özlem duygusu ile ayrılırlar. İslam'ın değerlerini özümsemiş ve Allah'a saygı hayatının merkezine koymuş bir şekilde yani takva bilinciyle oradan dönerler. Nitekim hac ahkâmını bildiren ayet de bu çağrı ile son bulmaktadır: "...(Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının." (Bakara, 2/197)

Allah, Hz. İbrahim'in duasıyla Kâbe'yi insanların ziyaret için özlemini çektiği, her yıl gitse bile yine de gitmek için can attığı, her gidişinde sanki ilk kez gidiyormuş gibi şevk duyduğu bir yer kılmıştır. Oradan ayrılan mümin ona olan özlemini tam olarak gidermiş bir şekilde ayrılmaz. Bu yüzden Kâbe'yi ziyaret eden her bir topluluktan sonra başka bir topluluk gelir.

SADAKADAN SILA-İ RAHİME

Dr. Yıldırım KAPLAN

DİB Diyanet İşleri Uzmanı

عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِنَّ الصَّدَقَةَ عَلَى
الْمَسْكِينِ صَدَقَةٌ وَعَلَى ذِي الرَّجْمِ اثْنَتَانِ
صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ »

Selman b. Âmir'den nakledildiğine göre,
Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:
“Yoksula verilen sadaka bir, akrabaya verilen
ise hem sadaka hem de sila-i rahim olmak
üzere iki sadaka sayılır.”

(Nesai, Zekât, 82; Tirmizi, Zekât, 26)

Sözlükte “malı harcama, tüketme” anlamına gelen infak, terim olarak genellikle “Allah rızası için çeşitli hayır yollarında harcamada bulunma, muhtaçların nafakasını sağlama” anlamına gelir ve bu anlamıyla zekât ve fitır sadakası gibi zorunlu mali ibadetler yanında sadaka türünden gönüllü hayırları da içine alır (*Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, c.1 s.335-338). İnfak kökünden türeyen nafaka ise kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere yaptığı harcamayı ifade eder. Kişinin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak üzere yaptığı harcama ile ülke savunmasına yönelik katkıları farz olan infak arasında kabul edilmiştir (Razi, *Mefatihul Gayb*, 2/20-29).

Kur'an-ı Kerim'de, müminlerin belli başlı özellikleri sayılırken iman ve namazdan sonra kendilerine verilen rızıklardan infakta bulunmaları zikredilmektedir (Bakara, 2/3). Bu ayette geçen infak, tüm infak türlerini içine aldığı gibi infakta bulunurken belli bir ölçüyü de ortaya koymaktadır. Furkan suresinde bu ölçü, “israftan ve cimrilikten uzak olarak gereken yerlere gerektiği kadar harcamada bulunmak” şeklinde makul bir dengeyi gözetmek olarak ifade edilmiştir (Furkan, 25/67).

Bakara suresi 261 ila 267 arası ayetler, infak konusunda özet olarak bizlere şunları söylemektedir: Öncelikle infak ve sadaka, riyakârlıktan ve gösterişten uzak bir şekilde ve yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak için yapılmalıdır. Zira mülkün gerçek sahibi Cenab-ı Hak'tır. İnfakta bulunan kişi, yardım ettiği kişinin onurunu incitip zedeleyecek her tür davranıştan uzak durmalıdır. Yardımı asla başa kakmamalıdır. Yapılan infak, yardım ve sadaka iyi ve kaliteli mallardan olmalıdır. İnfak ve sadakanın gerçek ihtiyaç sahibine ulaşım ulaşmadığına dikkat edilmelidir. Sadaka ve yardımların istismar edilip edilmediği de araştırılmalıdır.

İslam'a göre herkes, öncelikle kazandıklarıyla kendisinin ve bakmakla yükümlü olduklarının ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmalıdır. İnfakta

bulunurken kişinin bakmakla yükümlü olduklarından sonra yakın akrabalarını incelemesi gerektiği hem Kur'an-ı Kerim'de hem de hadis-i şeriflerde ifade edilmektedir. Bakara suresi 215. ayette şöyle buyurulmaktadır: "Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Hayır olarak ne harcarsanız o ana, baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu hakıyla bilir." Bu ayet, infakta bulunurken en yakınlardan başlayarak harcama yapılması gerektiğini bizlere öğretmektedir. Dinimizde akrabalık bağlarının canlı tutulmasının ayrı bir yeri ve önemi vardır. Her cuma, hutbenin sonunda dinlediğimiz Nahl suresi 90. ayette şöyle buyurulmaktadır: "Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı ise yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza almanız diye size böyle öğüt veriyor." Bir kudsi hadiste Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Cenab-ı Hakk'ın akrabalık ilişkilerini devam ettirenle ilişkilerini sürdüreceğini, onları ihmal edenle de ilişkisini keseceğini (Buhari, Edeb, 13), üstelik dünya ve ahirette kendisini cezalandıracağını bildirmiştir (Ebu Davud, Edeb, 43).

Hz. Peygamber (s.a.s.), akrabalık ilişkilerine ayrı bir özen göstererek bir hadislerinde akrabalık ilişkilerini sürdürmeyi Allah'a

ve ahiret gününe imanla ilişkilendirmiş (Buhari, Edeb, 85), bir başka hadislerinde ise sila-i rahimin aile içinde muhabbetin artıp malın çoğalmasına ve ömrün bereketlenmesine vesile olacağını bizlere haber vermiştir (Tirmizi, Birr, 49).

İnfak ve sadaka, akrabalık bağlarının güçlenmesine vesile olduğu gibi akrabalar arasında sevgi ve muhabbetin artmasına da sebep olur. Akrabalık bağları güçlü olan toplumlar aynı zamanda sosyal yardımlaşma noktasında güçlü toplumlardır. Akrabalık hukukunu koruyup gözeten toplumlar, birlik ve beraberlik açısından da birbirine kenetlenmiş toplumlardır. İnfakta bulunurken akrabaları incelemek, hem sosyal yardımlaşmaya hem de birlik ve beraberliğe katkı sağlayacaktır. Bir hadislerinde Resul-i Ekrem (s.a.s.) "Veren el üstündür. Vermeye, geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla. Annene, babana, kız ve erkek kardeşlerine yardım et, sonra yakınlık durumuna göre devam et." (Nesai, Zekât, 51) buyurmuştur. Bu hadis-i şerif, infakta bulunurken en yakınların tercih edilmesini bizlere tavsiye etmektedir. Hadiste iyilik yapma konusunda öncelikli kimseler ilk önce anne, sonra baba, kız kardeşler ve kardeşler şeklinde sıralanır. Bakmakla yükümlü olduklarımız dışındaki kardeş, amca, teyze, dayı, hala ve onların çocukları gibi

ihtiyaç sahibi olan akrabaya infakta bulunmak, "Yoksula verilen sadaka bir, akrabaya verilen ise hem sadaka hem de sila-i rahim olmak üzere iki sadaka sayılır." buyuran Hz. Peygamber'in (s.a.s.) özel olarak teşvik ettiği bir durumdur. Bu konuda bir başka hadisinde Resulullah (s.a.s.) aile fertlerine yapılan infakın en hayırlı infak olduğunu ifade ederek şöyle buyurmuştur: "Bir kimsenin harcadığı paraların en değerlisi ailesinin ihtiyaçlarına harcadığı para, Allah yolunda cihat etmek için beslediği atına harcadığı para ve bir de beraberce Allah yolunda cihat ettiği arkadaşlarına sarf ettiği paradır." Hadisin devamında ise "Küçük çocuklarına iffetli olmaları ya da Allah'ın kendilerine fayda sağladığı ve onları başkalarına muhtaç kılmaması için infakta bulunan kişiden daha büyük ecir sahibi kim olabilir?" denmiştir (Müslim, Zekât, 39).

Sonuç olarak İslam'ın üzerinde çokça durduğu konulardan biri de infak ve sadakadır. İnfak, zekât ve fitır sadakası gibi zorunlu ibadetleri muhtevasına aldığı gibi gönüllü olarak yapılan her tür iyilik ve hayır da içeren adeta şemsiye bir kavramdır. İnfak ve sadaka konusunda yakın akrabayı incelemek dinimizin emir ve tavsiyelerindedir. Bu şekilde yapıldığında hem akrabalık bağları güçlenmiş olacak hem de çok daha güçlü bir toplumsal yapı inşa edilecektir.

Bİ' KELİME

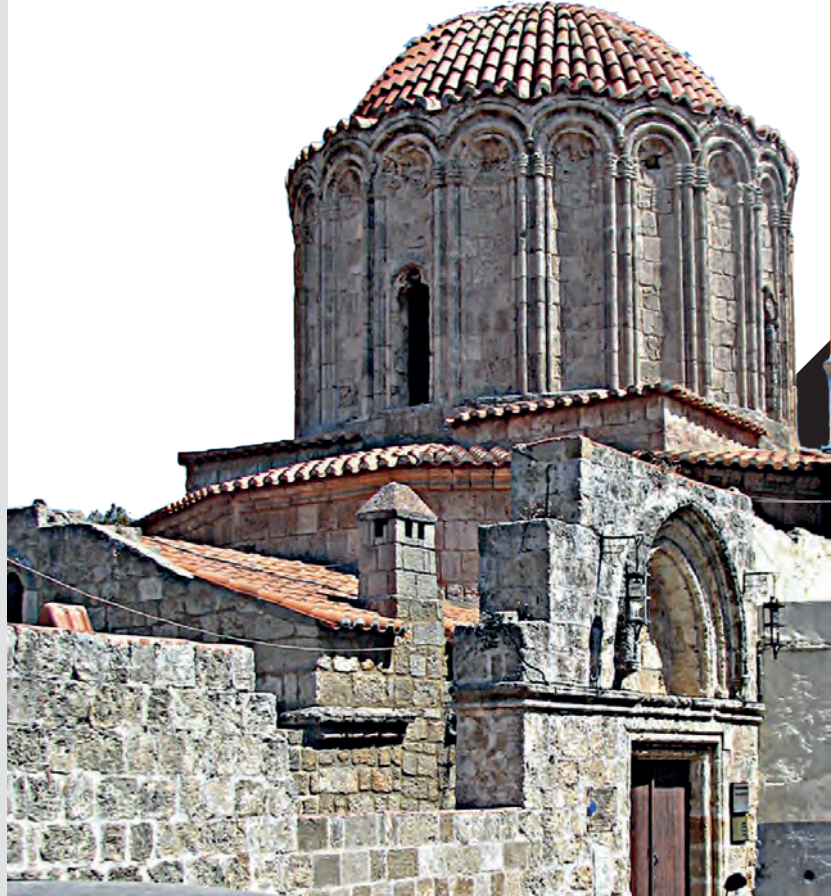
Anamorfoz

Anamorfoz, bir nesnenin formunun deforme edilerek veya yamultularak kurgulanmasıyla oluşan bir görsel illüzyon tekniğidir. Yunanca “tekrar” ve “şekil” kelimelerinden türetilen bu kavram, normal bakış açısıyla bakıldığında karmaşık veya anlamsız görünen bir imgenin ancak belirli bir açıdan ya da yansıtıcı bir araç (silindirik ayna vb.) yardımıyla bakıldığında gerçek formuna kavuşmasını ifade eder.

Tarihsel süreçte Leonardo da Vinci gibi sanatçıların eserlerinde karşımıza çıkan bu teknik, günümüzde mimari ve sinemada da sıkça kullanılır. Slavoj Zizek ise anamorfozu “yamuk bakmak” üzerinden açıklar. Ona göre, nesneye doğrudan değil arzu ve öznel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında yüzeysel gerçekliğin ardındaki hakikat keşfedilir. Bu yönüyle anamorfoz, bakış açısının gerçekliği nasıl dönüştürdüğünü kanıtlayan sanatsal ve felsefi bir araçtır.

Hurmalı Mescid ve Medrese

Rodos'un Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşabilen nadir eğitim yapılarından biri olan Hurmalı Medrese, ismini avlusundaki karakteristik hurma ağaçlarından alan tarihî bir külliye'dir. Şehrin merkezinde, Süleymaniye Camii yakınlarında konumlanan bu yapı, aslında farklı medeniyetlerin izlerini üzerinde taşıyan çok katmanlı bir geçmişe sahiptir. Yapı, 1457 yılında Latin şövalyeleri döneminde Fransisken tarikatına verilmiş, 1522'de adanın Türk idaresine geçmesiyle birlikte mescit ve medrese olarak hizmet vermeye başlamıştır. Kompleks, ibadet alanı olarak kullanılan eski şapel ve çevresine eklenen öğrenci hücrelerinden oluşmaktadır. Zaman içinde fakirlerin barındığı bir yer ve kız okulu gibi farklı sosyal işlevler de üstlenen bu yapı, tarih boyunca araştırmacıların ilgisini çekmiş ancak plan detayları konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Son yıllarda yapıda, “Bizans eserlerinin kurtarılması ve yeniden ihyası projesi” adı altında Avrupa Konseyi tarafından da desteklenen büyük çaplı bir restorasyon gerçekleştirilmektedir.

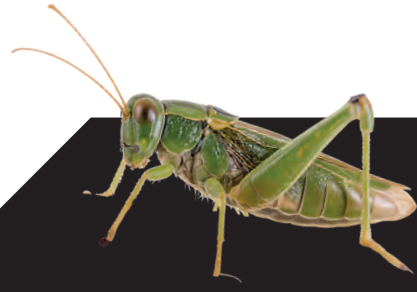
Bİ' ESER

BİR SORU

Sivrisinek Isırığı Neden Kaşınır?

Dişi sivrisinekler (bazı türler dışında), üreme oluşumu için kana yumurta bırakma ihtiyacı duyarlar. Genellikle sürüngeleler, kuşlar, hayvanlar ve insanlardan kan emerler. Hortumlarının inceliği sayesinde deri içerisine kolaylıkla girer ve emilen kanda pıhtılaşma olmaması için damara tükürük salgısı bırakırlar. Bu salgı, dokudaki sinir uçlarını uyarır ve ısırılan alanda acı ve kaşıntı hissine sebep olur. Isırık sonucunda 2-10 mm çapında bir şişlik meydana gelir. İlginç bir ayrıntı olarak sinek kan emdikçe salgıladığı bu sıvının bir kısmını da geri emer; bu nedenle ne kadar çok kan emerse hissedilen kaşıntı miktarı o oranda azalma eğilimi gösterir. (www.anadolusaglik.org)

BİR BİLGİ

Ekolojik Dengesizlik ve Çekirge İstilasası Riski

İklimsel değişimler ve salgın hastalıklar gibi nedenlerle bozulan ekolojik denge, zararlı haşere popülasyonunu artırarak biyolojik afetlere zemin hazırlar. Bu tehditlerin başında gelen çekirgeler, toprağa bıraktıkları “yüksük” adlı yumurta torbalarıyla hızla çoğalır ve “sürfe” denilen larva aşamasından sonra kısa sürede kanatlanarak geniş çaplı göçlere başlarlar. Oluşan tehlikenin boyutu, çekirgelerin tüketim kapasiteleriyle doğrudan ilişkilidir; bir yavru çekirge bile günlük kendi ağırlığı kadar besin tüketebilir. Sayıları 20 milyon ile 100 milyar arasında değişen devasa bir sürünün toplam ağırlığı 40 bin tona ulaşabilmekte, bu da aynı miktardaki tahılın yok olması anlamına gelmektedir. Kilometrekarede 200 milyon gibi yoğunluklara ulaşabilen bu sürüler, hareket hâlindeyken genellikle 100-120, bazen ise 250-300 tonluk dev kütleler hâlinde tarım arazileri için büyük bir yıkım potansiyeli taşırlar.

Bugün tabiat ne kadar güzel. Kuşkusuz her gün böyle bu. Ama güzelliği görmek her zaman mümkün değil. Bakmasını bilmek gerek. Acılara, hastalığa ve yorgunluğa rağmen bakılabilir. O zaman güzelliğin içinde bütün bunlara da iyi gelen bir düşünce olduğu görülür. O “düşünce”yi bir kere ellerine geçirmiş olanlar başlarına gelen bütün sevinçlerin ve acıların külfetine daha kolay katlanabilirler. Mutluluk da tahammül ister. Onu da iyi anlamalı.

Serçekuş,
Cahit Zarifoğlu

BİR ALINTI

BİR AYET OLARAK SU

■ Musa ARSLAN

İstanbul Ümraniye Davut Dede Camii İmam Hatibi

Şimdi sen 'su' olduğunu düşün. Su kadar özel, su kadar faydalı ve su kadar çok, tükenmez... İnanıyorum ki gerçekten de öylesin. Ama ister çeşmelerden dökül ister göklerden yağ ister nehirler dolusu ak; dibi olmayan bir kovayı dolduramazsın. Yani seni dinlemeyenlere sesini duyuramazsın... Unutma; daha çok bağırdığında daha çok dinlenmezsin. Gürültünün parçası olursun sadece!"

(Mevlana Celaleddin-i Rumi)

Rabb'imizin bizlere bahşettiği en kıymetli nimetlerden biridir su. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle, "Canlı olan her varlık sudan yaratılmıştır."

(Enbiya, 21/30) ve tüm canlılar suya bağımlı bir ömür sürmektedir. Su, hayatımızın kaynağı, toprağımızın bereketi, bedenimize sıhhat ve temizlik, çevremize rahmet ve güzelliştir. Su, son yıllarda hoyratça kullanmanın sonucu iklim değişikliği, su kıtlığı, su savaşları, su politikaları vs. ile tüm canlıları ilgilendiren ana gündemimizi teşkil ediyor. Su, ayetlere ve hadislere de konu olmuştur. Su bir mucizedir; yağdığı anda adı rahmettir eşsiz bir temizlik aracı, Hacer validemizin İsmail'ini yaşatmak için aradığı ve çabasının karşılığında Yüce Rabb'in ikramıdır kıyamete kadar. Berraklığı, temizliği, sadeliği ve saflığı simgeler su. İçerek bedenimizi suladığımız gibi düşünerek beynimize de su içirelim. İçtiğimiz suya bir de Yaradan'ın ayeti olarak bakalım: "Görmediler mi ki biz yağmuru kupkuru yere gönderip onunla hayvanlarının ve kendilerinin yiyeceği ekinler çıkarırız. Hâlâ görmeyecekler mi?" (Secde, 32/27)

"De ki: Söyleyin bakalım, suyunuz çekilirse size kim temiz bir akar su getirir?" (Mülk, 67/30)

“İçtiğiniz suya ne dersiniz? Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa biz mi?” (Vakıa, 56/68) ayetleri ile Rabb’imiz bizi, suyu tefekküre davet etmektedir.

Su, ahirette karşılığını alacağımız bir sevap kapısıdır. Sa’d b. Ubade’nin (r.a.), “Hangi sadaka daha hayırlı ve değerlidir?” sorusuna Resulullah’ın (s.a.s.), “İnsan ve hayvanların su ihtiyaçlarına cevap vermektedir.” (Nesai, Vesaya, 9; İbn Mace, Edeb, 8) buyurması gibi mümin kişiye öldükten sonra da sevap kazandırmaya devam edecek işlerin sayıldığı bir rivayette, “kanal açarak su getirmesi”nin (İbn Mace, Mukaddime, 20) bulunması buna örnektir.

Su, psikolojik rahatsızlıklarımızda bir tedavi yöntemidir. Suyun ferahlatıcı ve teskin edici özelliği, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hadisinde bir tedavi yöntemi olarak bizlere sunulmuştur: “Muhakkak ki öfke şeytandan, şeytan da ateşten yaratıldı. Muhakkak ateş su ile söndürülür. Biriniz öfkelenildiğinde abdest alsın.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 226) Su, tazim ve hürmet edilmesi gereken bir değerdir. “Sizden biri durgun suya abdestini bozmasın ve böyle bir suda gusletmesin.” (Müslim, Taharet, 94), “Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki, üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da elhamdülillah deyin.” (Tirmizi, Eşribe, 13) buyuran Peygamberimiz (s.a.s.) yine, abdest alan sahabisini gördüğünde ona

israf etmemesini söylemiş, abdestte de israf olur mu diye sorması üzerine, akan nehirde abdest alsan bile israf olur buyurmuştur (İbn Mace, Taharet, 48).

İnsanı ve tüm canlıları sudan yaratan, cenneti ve cennetliklerin içeceğini bile suyla tasvir eden Yüce Allah, ikazlarına itibar ederek hayat yaşayanlar için suyun rahmet olduğunu, bunun zıddı bir anlayışa ve yaşama sahip olanlar için ise suyun azap ve gazap sebebi olduğunu ilan etmiştir. Bu sebeple su; Nuh (a.s.), İbrahim (a.s.), Musa (a.s.) için rahmet olurken Nuh’un kavmi için, Nemrut ve Firavun için azap ve gazap olmuştur. Talut’un ordusu için imanın testine sebep kılınan su, Salih peygamberin kavmi ve devesi için bir hak ilişkisi, hukuk bilinci olmuştur. Eyyüp’ün (a.s.) hayatında ise su sağlığın sebebi görünmüş, hastalığın ilacı olmuştur. İsmail (a.s.) ile zemzem hâlâ şifa kaynağıdır. Tarih boyunca medeniyetler su kaynaklarına yakın yerlerde kurulmuş, su kaynaklarının tükendiği yerlerden de hep göç etmişlerdir. Dolayısıyla toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri ve refah içerisinde yaşayabilmeleri için suyun çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Mevlana, meşhur yedi öğüdünde cömertliği ifade ederken “Cömertlikte akarsu gibi ol.” der ve ardından çabalarımızı, arayışlarımızı ifade ederken “Sadece susamış dudak su aramaz, su da dudağı arar.” diye hatırlatır. Yazımızı,

yine Mevlana’nın dilinden suyun ibretli yolculuğu ile bitirelim... Hz. Mevlana, suyun macerasından ibret almamız için mecazi bir üslup ile şöyle der: “Su; yeryüzü muhtaçlarını ve yetimlerini besler, susuzluktan kuruyup kalmış olanlara hayat bahşeder. Lakin arılığı, duruluğu kalmayınca su da bizim gibi yeryüzünde kirlendiği için huzursuz olur, şaşırıp kalır. İçten içe feryada başlar; ‘Ya Rabbi!’ der, ‘Sen bana ne verdinse onların hepsini dağıttım, hepsini verdim. Şimdi ise ben yoksul kaldım. Sermayemi, elimde bulunan her şeyi temize de döktüm, kirliye de... Ey sermaye veren Allah, bana daha da fazlasını ihsan et.’ Bu feryatlar ve yalvarışlar üzerine Cenab-ı Hak güneşe der ki; ‘Çabuk onu hararetinle göklere yükselt!’ Rüzgâra da; ‘Onu hırpalamadan hoş bir yere götür!’ diye ferman buyurur. Onu çeşit çeşit yollara sürer. Onu göklerde temizledikten sonra bazen yağmur, bazen kar, bazen de dolu hâlinde yeryüzüne yağdırır. Sonunda onu, kıyısı olmayan sınırsız bir denize ulaştırır.”

Suyun macerasındaki hikmete dikkat çeken Mevlana, insana âdeta şu telkinde bulunur: “Suların semada temizlendiği gibi sen de Cenab-ı Hakk’a yaklaşarak kendini bütün nefsanî kirlerinden arındır. Böylece sen de yağmur gibi ol; bereket ve rahmet saç!..” Su, durdukça pislenir; aktıkça temizlenir. Su gibi akan ve arınanlardan olmak gerekir, vesselam...

BİR KEŞİF YOLCULUĞU: İLK NAMAZ

Mustafa UÇURUM

Soğuk bir kış sabahı, rüzgârın camlara çarptığı, karanlığın hâlâ gecenin koynunda gizlendiği bir saatte yataktan kalkmanın zorluğunu herkes bilir. Yatağın sıcak kuytusunu, dışarıdaki fırtınanın tehditkâr uğultusuna karşı bir sığınak gibi görünür. İşte böyle bir sabah, küçük bir çocuğun hayatında önemli bir dönüm noktası hâline gelir. Annesinin yumuşak dokunuşuyla uyanır: “Haydi Ömerciğim, kalk yavrucuğum.” Saçlarını okşayan parmaklar bir öpücük kadar nazik. Oda, sobanın kızıl ışıklarıyla aydınlanmış; soba, bağdaş kurmuş bir zenciye benzeyen sıcak bir dev gibi

durur ortada. Hizmetçi Pervin abdest suyunu hazırlar, soğuk suya rağmen çocuğun ellerini, yüzünü yıkar. Namazlık serilir, seccade yere yayılır. Çocuk, annesinin rehberliğinde eğilir, kalkar, secdeye varır. Bu onun ilk namazıdır; masumiyetin, itaatin ve manevi bir uyanışın ilk adımı. Ömer Seyfettin’in *İlk Namaz* hikâyesi, bir çocuğun kendi ruhunu keşfetmek için çıktığı yolculuğun da ilk adımıdır âdetâ.

Bu an, bir çocuğun ruhunda kalıcı izler bırakır. Namaz, bir ritüelden öte bir keşif olur; soğuktan titreyen bedeni ısıtan, iç dünyayı aydınlatan bir ışık hâline gelir. Çocuk, o anın büyüünde kaybolur.

Duaların samimiyeti, secdenin huzuru, annenin yanındaki güven. Yıllar sonra, yetişkin bir adam olarak aynı soğuk sabaha kalktığı anda o çocukluk sahnesi zihninde yeniden canlanır. On beş yıl aradan sonra ikinci kez namaza durur, bu kez tek başına. O ilk namaz, ruhuna ekilen bir tohum gibi davranır; zamanla filizlenir, dallanır, hayatın karmaşasında yol gösterici bir pusula olur. Bu hikâye, namazın bir çocuğun hayatındaki yerini, aile sıcaklığında nasıl kök saldığını açıkça ortaya koyar. Buradan hareketle çocukların namaza alıştırılmasını, ailelerin bu süreçteki rolünü düşünmek gerek. Bu, bir dinî vecibeden

öte manevi bir mirasın aktarımıdır; disiplin, huzur ve aidiyet duygusunun inşasıdır.

Çocukları namaza alıştırmak, bir bahçıvanın fidanı sulaması gibi sabır ve özen gerektirir. Çocukluk, merakın ve taklidin en güçlü olduğu dönemdir. Bu dönemde namaz, bazı olumsuz farklı usüller yerine keşfedilecek bir macera olarak anlatılabilir. Küçük bir kız çocuğu, annesinin seccadesinde oynarken her şey başlar. Anne, namaz kılarken çocuğun yanında durmasına izin verir, belki onu bir bebek gibi seccadeye yatırır. Çocuk, annenin hareketlerini taklit eder; eğilir, kalkar, ellerini açar. Bu taklit, zamanla içselleşir. Bir baba, oğlunu camiye götürür; cemaatin bir parçası olmanın heyecanını yaşatır. Camideki sesler, kokular, ışıklar hepsi çocuğun duyularını harekete geçirir. “Bak, herkes burada ne kadar huzurlu.” der baba. Çocuk, bu huzur ikliminde kendini büyük hisseder, aidiyet kazanır.

Ailelerin katkısı, bu süreçte vazgeçilmez bir yer tutar. Ebeveynler, örnek olmakla işe başlamalı. Çocuk, gördüğünü uygular; anne baba namazını düzenli kılıyorsa çocuk bunu doğal bir alışkanlık olarak benimser. Tersine, sözle öğüt verip eylemde ihmalkâr davranmak samimiyetsiz bir tablo çizer. Aile, namazı bir aile coşkusu hâline getirebilir. Akşamları birlikte kılınan namazlar, ardından okunan dualar, belki bir hikâye saati. Bu, bağları güçlendirir. Büyükanneler ve büyükbabalar

da bu zincirin önemli halkalarıdır. Onların anlattığı kıssalar, namazın manevi derinliğini aktarır. Bir nine, torununa Hz. Peygamber’in namaz sevgisini anlatır: “O, geceleri kalkar, namazını kılar, ellerini açar ve dua ederdi.” Bu kıssalar, çocuğun hayal gücünü ateşler; namaz, bir kahramanlık öyküsü gibi gelir.

Namaz disiplin kazandırır; günün belirli saatlerinde kalkmak, abdest almak, odaklanmak... Bunlar, zaman yönetimi ve dikkat becerilerini geliştirir. Düzenli alışkanlıklar çocukların kaygı bozukluğunu ve tedirginliğini azaltır, onlara bir güvenlik hissi verir. Namaz, ruha şifa benzeri bir etki oluşturur: derin nefesler, tekrarlanan hareketler zihni sakinleştirir. Ayrıca namaz bir mirastır; kökleri toprağa salmak gibi çocuğu atalarına bağlar. Modern dünyada, dijital dikkat dağıtıcılarla dolu bir çağda namaz bir mola alanı sunar. Çocuk, telefonundan uzaklaşıp secdeye vardığında iç dünyasını keşfeder. Bu; empatiyi, sabrı ve merhameti besler.

Dede, torununu bahçeye çıkarır, fecr vaktinde. “Bak, güneş doğuyor; biz de doğalım.” der. Namaz, doğayla bütünleşir; çocuk toprağın kokusunu, kuşların cıvıltısını namazla özdeşleştirir. Bu deneyimler kalıcı olur; yetişkinlikte, stres anlarında secdeye varmak bir refleks hâline gelir.

Ailelerin rolü, olumlu örneklerle sınırlı kalmaz;

hatalardan da ders çıkar. Bazen aileler, zorlama yoluyla yaklaşır: “Kıl, yoksa ceza var.” Bu, ters etki yapabilir; çocuk, namazı bir yük olarak görür. Oysa hikâyedeki gibi; sevgiyle, nazik dokunuşlarla yaklaşmak gerekir. Anne, çocuğun saçını okşayıp onu motive etmeli. Bu, duygusal bağ kurar. Eğitimciler de aileye destek olabilir.

Namaz, çocuğun varoluşsal sorularına cevap olur. “Neden varız?” diye sorduğunda namaz yol gösterir; Allah’a yönelmek, evrenin bir parçası olmak. Bu, ibadete felsefi bir boyut katar; çocuk, kendini küçük hissetmez, aksine kozmik bir düzenin parçası olur.

Hikâyeye dönersek; o ilk namazın sıcak sobası gibi aile sıcaklığı şarttır. Soğuk sabahlar ancak sevgiyle aşılır. Çocuklar, namaza alıştırılırken baskı değil ilham alır. Bir aile ramazanlarda sahura kalkar, birlikte namaz kılar; bu, bir ailenin kenetlenmesi demektir. Baba, çocuğuna namaz günlüğü tutturur: “Bugün namazda ne hissettin?” Bu, yansımayı kelimelere dökmeyi teşvik eder.

Namaz bir yolculuktur; çocuğun ruhunda başlayan ve aile eliyle şekillenen bir süreçtir. Aileler, bu yolculuğun rehberleridir; sevgiyle, sabırla, örneklikle. Böylece, çocuk namaz kılmakla kalmaz manevi bir miras taşır. Ufku geniş, ruhu zengin olarak hayata hazırlanır. Bu, bir ibadetten öte hayatın şiiiridir; her secde bir mısra gibi eklenir sonsuzluğa.

HAKİKİ SAYGINLIĞIN YOLU

Emine YAKAR

Konya Müftülüğü Uzman Vaiz

İzzet, aşağılanmayı ve buna katlanmayı reddetmektir. Bu anlamıyla Müslüman ahlakının önemli bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Allah Teâlâ, biz kullarına bu sıfatı İslam'ın izzetinin ve üstünlüğünün temsilcisi olabilme, dinimizi ve canımızı düşman tehlikesine karşı savunabilme gayesiyle vermiştir.

Şerefli ve üstün bir varlık olarak yaratılan insanoğlunun (İsra, 17/70) yaratılış formunda izzet üzere yaşama ve saygı görme ihtiyacı vardır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bu fitri ihtiyacı hangi yollarla elde edilebileceği üzerinde durulmuştur. Kur'an-ı Kerim'e göre her kim izzet, şeref ve şan istiyorsa bilmelidir ki mutlak izzet yalnızca Allah'a aittir (Fatır, 35/10). Allah, dilediğini aziz kılar, dilediğini de alçaltır (Âl-i İmran, 3/26) ve O'nun verdiği izzet kalıcıdır.

Allah Teâlâ tarafından kula bahşedilen izzet, kulun imanı

ile yakından ilişkilidir. Yani kul izzetini ve dolayısıyla değerini inancından almaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre kulun Allah katındaki değeri onun takvalı olması ile ilişkilidir (Hucurat, 49/13). Buna göre şerefin ölçüsü; ırk, soy ve makam değil sadece takvadır. Kişi, Yaratıcı karşısında mal, makam, soy ile değil ancak takva ile teazzüz edebilir. Üstelik kulun Allah karşısındaki itibarlı konumu onun dünyadaki saygınlığını da doğrudan etkilemektedir. Zira Cenab-ı Allah; katında değerli olan kuluna duyduğu sevgiyi önce Cebrail'e (a.s.), onun aracılığıyla da tüm gök ehline bildirmekte ve gök ehline bu kişiyi sevmeleri ve Allah'ın sevdiği diğer kulların kalbine de onun sevgisini iletmelerini istemektedir (Buhari, Bed'u'l-Halk, 6). Böylece takva ile Rabb'i katında değerini artıran insanoğlu dünyada da itibar, şeref ve saygınlığı elde edebilmektedir.

Takvalı olma zihnen, kalben ve amelen ilkeli bir

Müslüman duruşuna sahip olmak demektir. Peki kişi bu kutlu, saygın makama hangi amelleri ile ulaşmaktadır? "Aziz" isminin Allah Teâlâ'ya ait bir sıfat olduğu Kur'an-ı Kerim'de vurgulanmak suretiyle üstünlüğün ve itibarın yolunun yaratılış amacına uygun samimi bir kulluktan geçtiği vurgulanmıştır (Bakara, 2/129). Ayetten anlıyoruz ki insanı insan yapan inancıdır ve toplumlar bu inanç üzerine inşa edilmektedir. Bir diğer ayette, "Şüphesiz bu, izzetli bir Kur'an'dır." (Vakıa, 56/77) buyurularak insana şeref payesini getirecek ve onu değerli kılacak olanın Kur'an ile kurduğu bağ olduğu vurgulanmıştır. Emrolunduğu amellerle mücehhez ve yasaklardan kaçınma hususunda pür dikkatli bir hâlde yaşıyor olması; kulu Allah nezdinde değerli, kullar nezdinde ise şerefli ve vakur bir konuma yükseltmektedir. Ayet-i kerimelerden öğreniyoruz ki insanı insan yapan o kişinin inancıdır ve maneviyatının yükselmesi ruhunun ihtiyaç duyduğu onaylanma, değer görme ve üstün olma yani teazzüz fırsatını ona getirmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), insanın yaşamını idame ettirirken Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği izzeti ve onuru koruyup nasıl saygın bir birey olabileceğinin bilgisini hem hâl ile hem de kâl ile bizlere öğretmiştir. Hz. Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre o (s.a.s.), küçük dili görünecek şekilde kahkaha ile hiç gülmemiştir (Buhari, Edep, 68). Allah Resülü (s.a.s.), tavırlarında da temkinli

idi. Aldığı kararları istişare ile alır, gencinden yaşlısına insana değer verir, kibirli davranmaktan ve müstağni görünmekten imtina eder ve Müslümanlara da bu şekilde davranmayı tavsiye ederdi. Örneğin, yolculuk hâliyle huzuruna çıkmak istemeyen ve temizlendikten sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanına gelen Eşec Abdülkays'a "Sende Allah'ın sevdiği iki özellik var: Hilm (akılla yoğrulmuş şefkat) ve teenni." buyurmuştur (Müslim, İman, 25; Tirmizi, Menakıb, 32).

Hz. Peygamber (s.a.s.) namaza, ilim meclisine vakarla ve sükûnetle gitmeyi tavsiye etmiş; "Kamet getirildiği zaman namaza koşarak değil ağırbaşlı bir şekilde yürüyerek

geliniz, yetişebildiğiniz kadarını imamla birlikte kılınız, yetişemediğiniz rekâtları da kendiniz tamamlayınız." buyurmuştur (Buhari, Ezan, 20). Bütün bu uyarılar Müslüman'ın şahsiyetiyle izzetini her yerde ve her zaman koruması amacına matuftur. Allah Resulü (s.a.s.), Müslüman'ın sükûnetini kaybetmesine neden olacak tüm hallerden berî olabilmesi için onu âdeta izzete, vakara, teenni ile hareket etmeye ve her ne olursa olsun sükûnetini bozmamaya davet etmektedir. Arefe günü Arafat'tan Müzdelife'ye dönüşte arka tarafta bazı kimselerin bağırdığını duyduğunda, "İnsanlar! Yavaş olun! Acelecilik yapmakla sevap kazanılamaz." (Buhari, Hac, 94) ikazında bulunmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Müslümanlara yönelik bütün bu uyarılarından anlıyoruz ki kişinin fitri bir ihtiyacı olan değer görme, şerefli olma, saygı ve kabul görme, saygın olma hâlleri temelde iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar, vahyin terbiyesinden geçerek hakikatin bilgisi ile donatılmış olmak ve şerefli yaratılış formuna ters düşecek hâl ve hareketlerden kaçınmaktır. Sonuçta ayet ve hadis-i şeriflerin ışığında söyleyebiliriz ki insan gururla, kibirle kendini izzetlendiremeyeceği gibi kemal serüvenine çıkmadan çevresinden böyle bir beklenti içine de giremez. Bu konuda geçişin izleri de bize aynı hakikati haykırır. Gök kubbede ismi baki olan, medeniyetimizin kadim temsilcilerinin teazzüz serüvenine bakacak olursak isimlerinin gelecek nesiller tarafından bilinmesi amacıyla özel bir gayretleri olmadığını görürüz. Satırlara döktükleri ilimlerini iki kapak arasında insanlığa sunarken zihinlerinin alt metninde kalıcı olma, anılma, yâd edilme ihtiyacı ve isteği oluşmamış; bilakis ilmin yok olmasını engelleme ve ilimden insanları nasiplendirme gayesi her zaman ön planda olmuştur. Bu bağlamda, günümüz insanının saygı görme ve şerefli olma beklentisi her ne kadar fitri olsa da bunu elde etme, bendesine nakşederek hâl ve hareketine yansıtma biçimi onun takip ettiği yol ve hedeflediği gaye ile doğrudan ilişkili olsa gerektir.

ÇOCUK VE ERGENLERDE PSİKIYATRİK İLAÇ KULLANIMI

■ Doç. Dr. Hakan ÖÇÜTLÜ

Birçok aile için çocuklarının psikiyatrik ilaç kullanması gerektiğini duymak zorlayıcı bir andır. Görüşme sırasında “ilaç” kelimesi gündeme geldiğinde ailelerin aklında hemen benzer sorular oluşur: “Gerçekten gerekli mi?”, “Bağımlılık yapar mı?”, “Bu kadar küçük yaşta ilaç kullanmak doğru mu?”, “ilaç kullanırsa karakteri değişir mi?”

Çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar için bu sorular oldukça tanıdık. Ancak psikiyatrik ilaçlar hakkında toplumda dolaşan birçok yanlış bilgi, bazen gerekli tedavinin gecikmesine veya tamamen reddedilmesine neden olabilmektedir. Oysa

çocuk ve ergen psikiyatrisinde kullanılan ilaçlar, doğru tanı ve uygun takip ile kullanıldığında tedavinin önemli bir parçası olabilir. Bu nedenle psikiyatrik ilaç kullanımını yalnızca korku ve önyargılar üzerinden değil bilimsel bilgiler ışığında değerlendirmek büyük önem taşır.

Psikiyatrik ilaçlar Gerçekten Gerekli mi?

Ruh sağlığı sorunları yalnızca psikolojik süreçlerle açıklanabilen durumlar değildir. Beynin duygu düzenleme, dikkat, dürtü kontrolü ve düşünce süreçlerinden sorumlu olan karmaşık biyolojik mekanizmaları vardır. Bazı psikiyatrik durumlarda bu sistemlerin işleyişinde belirgin

bozulmalar ortaya çıkabilir. Psikiyatrik ilaçlar bu biyolojik süreçler üzerinde düzenleyici bir etki göstererek belirtilerin azalmasına yardımcı olur.

Örneğin dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu yaşayan bir çocuk, dikkatini sürdürmekte ve davranışlarını kontrol etmekte ciddi güçlükler yaşayabilir. Benzer şekilde depresyon veya kaygı bozukluğu yaşayan bir çocuk yoğun mutsuzluk, huzursuzluk ya da korku hissedebilir. Bu durumlar yalnızca çocuğun duygusal dünyasını değil; okul başarısını, arkadaş ilişkilerini ve aile içi iletişimini de etkileyebilir. Uygun şekilde planlanan tedavi, çocuğun günlük yaşamını daha sağlıklı

sürdürebilmesine yardımcı olabilir.

Hangi Durumlarda İlaç Tedavisi Gündeme Gelebilir?

Çocuk ve ergen psikiyatrisinde ilaç tedavisi farklı psikiyatrik durumlarda gündeme gelebilir. Özellikle dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, depresyon, kaygı bozuklukları, obsesif kompulsif bozukluk, tik bozuklukları, yeme bozuklukları ve dürtü kontrol güçlükleri gibi klinik tabloların tedavisinde ilaçlardan yararlanılabilir. Bu rahatsızlıkların her biri farklı belirtilerle ortaya çıkar ve her çocuk için tedavi planı bireysel olarak değerlendirilir. Çocuğun yaşı, belirtilerin şiddeti, günlük yaşamın ne ölçüde etkilendiği ve eşlik eden

başka psikiyatrik sorunların bulunup bulunmadığı tedavi kararını belirleyen önemli faktörlerdir. Bazı durumlarda yalnızca psikoterapi yeterli olabilirken bazı durumlarda ilaç tedavisi sürecin önemli bir parçası hâline gelebilir. Bu nedenle çocuk ve ergen psikiyatrisi tedavilerinde en doğru yaklaşım, her çocuğun ihtiyaçlarına göre planlanan bütüncül bir tedavi sürecidir.

“Psikiyatrik İlaç Bağımlılık Yapar” Düşüncesi

Toplumda psikiyatrik ilaçlarla ilgili en yaygın yanlış inanışlardan biri, bu ilaçların bağımlılık yaptığı düşüncesidir. Oysa çocuk ve ergen psikiyatrisinde kullanılan ilaçların büyük çoğunluğu

bağımlılık yapıcı özellik taşımaz. Bu ilaçlar keyif verici maddeler değildir. Amaçları, beynin kimyasal dengesini düzenleyerek belirtilerin azalmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu ilaçlar, kişinin istemsiz şekilde kullanma ihtiyacı duyduğu maddeler değildir.

Bazı ilaçların, belirli bir süre düzenli kullanıldıktan sonra aniden bırakılmaması gerekir. Bu durum bağımlılık anlamına gelmez. Tıpta birçok ilaç türünde olduğu gibi psikiyatrik ilaçların da doktor kontrolünde ve yavaş yavaş azaltılarak bırakılması gerekir. Bu nedenle ilaç tedavisinin başlangıcı ve sonlandırılması mutlaka uzman kontrolünde planlanmalıdır.

“İlaç Kullanırsa Çocuğumun Kişiliği Değişir mi?”

Ailelerin sık dile getirdiği bir başka endişe ise ilaçların çocuğın karakterini değiştireceği düşüncesidir. Oysa psikiyatrik tedavinin amacı çocuğu “başka biri yapmak” değildir. Tam tersine, tedavinin amacı çocuğın potansiyelini ortaya koymasını engelleyen belirtileri azaltmaktır.

Örneğin dikkat eksikliği yaşayan bir çocuk derslerde sürekli zorlanabilir, öğretmenlerinden sık sık uyarı alabilir ve arkadaş ilişkilerinde sorun yaşayabilir. Bu durum zamanla çocuğın öz güvenini de olumsuz etkileyebilir. Uygun tedavi ile çocuğın dikkatini toparlayabilmesi ve kendini daha iyi ifade edebilmesi mümkün olabilir. Benzer şekilde, yoğun kaygı yaşayan bir çocuk sosyal ortamlardan

kaçınabilir veya kendini sürekli huzursuz hissedebilir. Tedavi sayesinde bu kaygı düzeyi azaldığında çocuk daha rahat iletişim kurabilir ve günlük yaşama daha sağlıklı şekilde katılabilir.

Bu nedenle ilaç tedavisi çocuğın kişiliğini değiştirmeyip aksine, çoğu zaman çocuğın kendisi olabilmesini kolaylaştırır.

İlaç Tedavisi Ne Kadar Sürer?

Psikiyatrik tedavilerde ilaç kullanım süresi kişiden kişiye değişebilir. Tedavinin süresi birçok faktöre bağlıdır. Bunlar arasında belirtilerin şiddeti, çocuğın tedaviye verdiği yanıt ve eşlik eden başka psikiyatrik durumların olup olmadığı yer alır.

Bazı çocuklarda ilaç tedavisi birkaç ay sürebilir. Bazı durumlarda ise tedavinin

daha uzun süre devam etmesi gerekebilir. Burada önemli olan nokta, tedavi sürecinin düzenli takip edilmesidir. Doktor kontrolleri sırasında ilaçların etkisi değerlendirilir, gerekirse doz ayarlamaları yapılır ve tedavi planı yeniden gözden geçirilir. Bu süreçte ailelerin gözlemleri de oldukça değerlidir. Çünkü çocukların günlük yaşamındaki değişimleri en yakından gözlemleyen kişiler çoğu zaman ailelerdir.

Ailelerin Sık Yaptığı Bir Hata: İlacı Erken Bıraktırmak

Psikiyatrik ilaç tedavisinde ailelerin bazen iyi niyetle yaptığı bir hata, ilacı kendi kararıyla bırakmaktır. Çocuk kendini biraz daha iyi hissettiğinde veya aile ilaçtan çekindiğinde tedavi aniden kesilebilir. Ancak ilaç tedavisinin erken sonlandırılması, belirtileri yeniden ortaya çıkarabilir

veya tedavi sürecini daha da uzatabilir.

Benzer şekilde bazı aileler çevreden duydukları öneriler veya internetten okudukları bilgiler doğrultusunda ilaç tedavisine karşı güçlü bir direnç geliştirebilir. Oysa her çocuğun ihtiyaçları farklıdır ve tedavi planı bireysel olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle tedaviyle ilgili kararların mutlaka uzman eşliğinde verilmesi gerekir.

Psikiyatrik Tedavide Ailenin Rolü

Çocuk ve ergen psikiyatrisi tedavisinde ailelerin rolü oldukça büyüktür. Çünkü çocukların günlük yaşamını en yakından gözlemleyen ve onlara en fazla destek sağlayan kişiler aileleridir.

Ailelerin tedavi sürecinde aktif bir rol üstlenmesi, çocuğun iyileşme sürecini önemli ölçüde destekler. Çocuğun yaşadığı zorlukları anlamaya çalışmak, suçlayıcı olmayan bir iletişim kurmak ve tedavi planına düzenli şekilde uyum sağlamak bu süreçte büyük önem taşır. Ayrıca ebeveynlerin kendi kaygılarını da açık şekilde paylaşabilmesi önemlidir. Psikiyatrik tedavi süreci, ailelerin soru sormasına ve bilgi almasına açık bir süreçtir.

Psikiyatrik İlaçlar Tek Başına Yeterli mi?

Çocuk ve ergen psikiyatrisinde ilaç tedavisi çoğu zaman tedavinin yalnızca bir parçasıdır. Psikoterapi, aile danışmanlığı ve çevresel düzenlemeler çoğu durumda tedavinin önemli bileşenleridir. Örneğin kaygı

bozukluğu yaşayan bir çocuk için yalnızca ilaç tedavisi yeterli olmayabilir. Çocuğun kaygıyla baş etme becerilerini geliştirmesi, düşünce kalıplarını fark etmesi ve günlük yaşamda yeni baş etme stratejileri öğrenmesi de önemlidir. Benzer şekilde dikkat eksikliği yaşayan bir çocuk için okul ortamında yapılacak düzenlemeler ve davranışsal destekler de tedavi sürecine katkı sağlar. Bu nedenle tedavi çoğu zaman çok yönlü bir yaklaşım gerektirir.

Psikiyatrik ilaç tedavisinin planlanması süreci, çoğu zaman ailelerin düşündüğünden daha kapsamlı bir değerlendirmeye dayanır. Çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanı, tedavi kararı verirken yalnızca mevcut

Ailelerin tedavi sürecinde aktif bir rol üstlenmesi, çocuğun iyileşme sürecini önemli ölçüde destekler. Çocuğun yaşadığı zorlukları anlamaya çalışmak, suçlayıcı olmayan bir iletişim kurmak ve tedavi planına düzenli şekilde uyum sağlamak bu süreçte büyük önem taşır.

belirtileri değil; çocuğun gelişimsel özelliklerini, aile ortamını, okul yaşamını ve günlük işlevselliğini de dikkate alır. Gerekliğinde öğretmenlerden alınan bilgiler, psikolojik değerlendirmeler ve ayrıntılı klinik görüşmeler bu sürecin önemli parçalarıdır. Amaç yalnızca belirtileri kısa süreli olarak azaltmak değil çocuğun uzun vadede sağlıklı bir gelişim süreci sürdürebilmesine destek olmaktır.

Aileler İçin Hatırlanması Gerekenler

Psikiyatrik ilaçlar hakkında toplumda birçok yanlış inanış bulunmasına rağmen bu ilaçlar doğru şekilde kullanıldığında çocuk ve ergen ruh sağlığı tedavisinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle, ilaç tedavisini yalnızca korku ya da önyargılar üzerinden değerlendirmek yerine bilimsel bilgiler ve uzman görüşü doğrultusunda ele almak önemlidir. Bir çocuk ruhsal olarak zorlandığında doğru destekle iyileşme mümkündür. Bazen bu destek psikoterapi olur bazen aile içindeki düzenlemeler bazen de ilaç tedavisi. Çoğu zaman ise en etkili sonuç bu yaklaşımların birlikte ve dengeli şekilde uygulanmasıyla elde edilir. Ailelerin bu süreçte yapabileceği en önemli şey, kaygılarıyla yalnız kalmak yerine doğru bilgiye ulaşmak ve çocukları için güvenli bir destek ortamı oluşturmaktır. Doğru bilgi ve uygun destekle çocukların büyük bir kısmı ruhsal zorlukların üstesinden gelebilir ve sağlıklı gelişimlerine güvenle devam edebilir.

BANDO

■ Eylül OKAY

Bariyerin önünde durdum. Asker, inzibat postallarının verdiği ağırlığı atamadığı için arabaya yaklaşırken ayaklarını sürüklüyor gibiydi. Camı yarılırdım. Soracağı sorunun cevabını iyi biliyordum. Konuşmasına gerek kalmadan el örgüsü yarım eldivenlerin açıkta bıraktığı parmak uçlarımdan aldı kimliği. Kamuflejli miğferi başına büyük geliyor olsa gerek önüne düşmüş, gözlerini kapatmıştı. Fotoğrafımla yüzümü karşılaştırmak için boynunu yana eğdi. O zaman görebildim gözlerini. Güvenlik kaydı için ruhsatı alması gerektiğini sesine nezaket katıp söyledi ve ekledi:

— Kime geldiniz?

— Emekli Bando Albay...

Parçalara ayrılan şehrin merkezinden oldukça uzak, ordunun rehabilitasyon merkezi olarak kullandığı bu birime ziyarete gelmişim. Bir emirle maviye boyanmış askerî nizam içeren duvarları vardı. Süpürgeliklerin üstü koyu maviyle kaplanmış, tavana yakın bölüm ölçülerek açık renk bırakılmıştı. Hayranlık veren temiz merdivenleri çıktığımda hasta odalarının yer aldığı koridor başındaydım.

Geçmişini anlatmaya ilgi duyuyordu babam. Bando hazırlama okulu öğretmenliği zamanında biriktirmeye başlamıştı. Düşüncelerini ölümsüz kılmaya can attığı çağda, akıllıca bir iş sayarak başlamıştı buna. “Bugün, yarın ve dünle bağ kurmaktır biriktirmek” derdi. Gençlik yıllarından sonra yedi iklim dört bucakta ilgisini çekenler parça parça bu abartılı koleksiyon sevdasının içine yerleşmişti bile.

Mekanik sesleri zihninde ritimlere dönüştürmeye başladığı zamanlar aşağı yukarı hastane dönemine karşılık gelir. Vantilatörleri ve tavan pervanelerini dostları bildiğinden bahsediyordu. Elektrikli süpürgeleri de. Haberleri okuması için aldığım bilgisayar başında iki saatten fazla aradıklarını bulmak için vakit harcar olmuştu. Yeni bir koleksiyon malzemesi bulduğunda sipariş ediyor, eline geçer geçmez çalışıyor mu diye test ediyordu. Çalışırca çıkan seslerle çeşitli figürleri bedenine doluyor; çalışmıyorsa tamir etme çabaları gündüzleri açıyordu.

Hayatını bağladığı sesler ise etrafta yaşayanlar için katlanılamayacak hâle dönüştü. Biriktirdiklerinin sesinde bulduğu ahenk, varlığına ihtiyaç

duyduklarının yokluğuna gülüp geçmek gibiydi. Mahalle sakinlerinin yaş ortalaması hayli yüksekti. Gece yarılarında sonra içinde dönüp duran bir heyecanla çalmaya başlamıştı. Mahalleli, sürdürdükleri yaşantının seslerle çekilmez hâle dönüşmesine katlanamaz olmuştu.

Maddeden işleyip güzele çevirdiği, melodilerle bütünleştirdiği dünyada komşularının “Kurtar bizi Nermin!” dediklerinde biriktirdiklerinin zihninden taştığına inanmadı. Doktor randevusunu uygun bir dille babama anlatmam ve randevuyu kaçırmaması için ikna etmem gerekti. Suçluyordu komşuları. Abarttıklarından bahsediyordu. Ara sıra ekmeğini alan yan apartmanın kapıcısı Nejat’ın açık bulduğu kapıdan her fırsatta eve daldığını anlatıyordu. Oda kapılarını yokluyormuş. Ona göre kapıcıyı komşular kışkırtmıştı. Nejat öğrenecek, diğerlerine çok merak ettikleri koleksiyonlarından ayrıntılarıyla bahsedecekti.

Askerî Tıp Akademisinde ilk görüşme ve sonrasında birkaç tetkikten sonra ilgisizce “Albayım, biraz müzikten uzak kalın.” diyerek kullanmayacağı çeşitli ilaçla gönderdiler.

Babacığım epey süre önce emekli olmuş, annem evden gideli de sekiz yıl geçmişti. İstanbul’a gitmeye karar vermişti. Annemin hükmü kabul etmeyen gururu, babamın emirlerine uymasına engel olmuştu. Şehirde tek başına yaşayan babam

İstanbul'da da yalnızdı. Annem evden gidince:

— Koleksiyonlara herkes inanmaz. Çünkü inanmak işlerine gelmez. Annenin de işine gelmedi, dedi babam.

— Doymak bilmez bir adamsın sen. Onun için biriktiriyorsun bunları, dedi annem. Nadide cam şişelerinden oluşan kolonya koleksiyon parçalarından birini temizlik yaparken kırmıştı. Çıkan tartışmadan sonra babam annemin kalbini daha çok kırmıştı.

Babam, Ortaköy'de dayısından miras kalan eve yerleşti. Titrek elli ihtiyara benzeyen ahşap bir evdi. Ölçsüzce biriktirdikleriyle geçkin evin her yanı irili ufaklı vantilatörle dolmaya başlamıştı. Pervaneler neredeyse evi içine çekip elinde döndürecek kadar çoğalmıştı. Aydınlığın gömüldüğü saatlerde "Kalbimde bir nota kadar boşluğu doldurmaya çalışıyorum." dediği vantilatörlerde yakaladığı melodileri aynı dile çevirmeye çalıştığı ziller, piyano, mızıka ve klarnetle birleştirmek için çalışıyordu. Alaycı ve kınayıcı sözlere rağmen ruhundaki sevdayı kuytu bir köşede gözlerden uzak yaşattı uzun süre. Sonra uzun soluklu bir tedavi için annemin de yaşadığı şehre döndü.

Her gün uğruyordum babama. Uzun süredir kullanmak zorunda kaldığı ilaçlardan dolayı hâlsizdi dosyasında yazan ismiyle Albay... Hasta öyküsünde, sadece damarlarında sakinlik biriktiren ilaçların dozu değişiyordu.

Eskisi gibi kelimeleri seçerek konuşmuyordu. Bazen, annemi soruyor "İyi" cevabımı her duyduğunda "İyi" diyerek karşılık veriyordu. Onu özlediğini biliyordum. Annemin de babamı. Kendimi bildim bileli dünyalarında sadece kendileri yaşar. Mantıklı bir delilikti yaptıkları. Hızından yakalayamadığımız düşüncelerin üstün bir dönüşümü ile kırmışlardı birbirlerini. Zırh delinmişti bir kere. "Biriktirdiği pislikler ve yıllarca başımı şişirdiği

piyanolarla bir belgesele konu olsun." demişti annem. Babam, annemin anılara böyle baktığını bilmiyordu.

Bir araya gelmeleri için çok çabaladım. Artık ikisi aynı dili konuşmuyordu. "Koleksiyon yaptıklarımın annenin görmek istediği gibi peşinden kovalanması dışında bir gücü, bir düzeni var. Benim için moda yenilmemek, bütün zamanları yaşamak, anılar arasından yaşama köprü kurmak!" dedi babam annemin çöp olarak

baktıklarına. Annemin hatta çoğunun çöp deyip gece kapıya koyduklarından farklıydı biriktirdikleri. “Beklemek biriktirmektir.” derdi. Özlemek de. Peki, sevmek?

Kolumun altında getirdiğim günlük gazetelere takıldı gözü. “Verir misin?” dedi yatağından elini uzatarak. Annemi sormadı bugün. Alacağı cevabı biliyordu. Yemeğini yedirdim. Kompostoyu içmedi. Islak mendilin kokusunu sevmediği için kâğıt havluyu ıslatıp sildim ellerini. Ağzını temizlemek isterken dudakları kırırdadı. “Pencereye götür beni.” dedi. Ellerimden destek alıp önce yatağına oturdu, başında dönen dünyanın durması için biraz bekledi. Terliklerini yardım teklifimi reddederek giydi. Kaşlarını kaldırarak işaret etti:

— Açabilecek misin pencereyi?

Kilitli olduğunu biliyordu. Yine de kasım ayını, banklarda oturanları aracasız seyretmek istiyordu. Sır alıp verir gibi mesafeliydi banklarda oturanlar. Sır saklar gibi soğuk.

Pencerenin kolu güvenlik önlemleri gereği çıkartılmıştı. Açamayacağımı söylediğimde asker adam için güvenlik önlemlerinin ne kadar gereksiz olduğundan yakınıyordu. Sadece müzik aletlerini; sadece onları, akortları yüksek bir mesafeye ölçüldüğü için pencereden attığını anlattı. “Elbette kendimi pencereden atmayacağım!” dedi. Ünlemleri kısa cümlelerle konuşurdu. Cümleleri uzatması gerekirse mimikleriyle sevecenliğini katardı.

Bacağı boşaldı, dizi seyirdi, sendeledi. “Çok fazla ayakta kaldınız, gelin yatın.” dedim. Gözlerimi yakaladı. Yanağına okşadı. Hafif nasırlanmış parmak içleri, ellerine birleştiği yerden yüzümde yol buldu. Üniformasıyla capcanlı duruyordu karşımda. Karyolalı boş bir odada, haki üniformasıyla Albay’ım dimdik duruyordu. Yatağına götürdüm.

— Biraz uyumak istiyorum, dedi.

Bacaklarını karyoladan sıyırıp yatırdım.

— Kirli çamaşırlarınızı alıp ben de çıkarım birazdan. Yıkayayım bugün, dedim.

Göz göze geldiğimizde beni görmeye direniyordu göz kapakları. Kendi kendine yenildi. Uykuya daldı. Kalkıp kirli çamaşırlarını karıştırdım. Pek kirlisi yoktu. Çoraplarını sık değiştirdi. Pamuklu, siyah, lastiksiz tercih ederdi. Tek torbada biriken her şeyi hazırlayıp yere koydum. Vakit geçtikçe derinleşiyordu uykusu. Bir deri bir kemiğe döndüğü hastaneden izinli seyahate çıkması için gerekli kâğıtları imzalamak üzere odanın kapısına yöneldiğimde kapıyı kapatmama gerek kalmadı. Kapı, benden önce kapattı kendini.

O gün evci işlemleriyle uğraşırken yıkatmaya vakit bulamadığım kirli araba camındaki güneş nöbeti devredeceği bir hazırlık içinde gibiydi. Kış mevsiminde soğuğa kaptırmıştı kendini. Karanlıkta şenlik fener alaylarında, babamın gözlerindeki gibi;

parlak fakat utangaç. Yine de dikkat çekici. Onu nereye götürdüğümü merak etmeden etrafı izlerken babam da soğuk duruyordu. Düşüncelerinin etkisi altında olduğunu sessizliğinden anlıyordum. Yolculuk istemiyordu. İçinde dönüp duran yollara oldukça alışmıştı demek. Köpeklerin arkamızdan havladığı patika yola sapana kadar ısrarla nereye gittiğimizi söylemedim. Beklediğine degecekti onca gün. Koca pervanelere yaklaşırken yüzünde eski dostları ile buluşmanın sırrını bulacağını biliyordum. Yeni birini kabul etmiyordu hayatına. Zaten akıl hastanelerini ziyaret etmeyi seven de pek bulunmuyordu. Yan odada kalan birkaç hasta dışında uzun süredir yabancılarla da konuşmamıştı. Ziyaret saatleri dışında hasta yakınlarından başka soğuk koridorlarda da kimse olmazdı. Yalnızlığını anladığım için getirdim onu uzun boylu, ağırbaşlı bir dönüşle turunu tamamlayan rüzgâr türbinlerine.

Anıları hatırlarken uzayan zamandan yakaladığı müzik sesini bekletiyordu bakışlarında. Bir otomobil tekerleklerinin çentiklerine dolan toprağın izin verdiği kadar yaklaştığımda rüzgârı kesip duran koca pervanelere gitmek üzere hiç beklemeden indi arabadan. Tepeye doğru arkasına denizi alarak yürüdü. Beton türbin gövdesine ceket cebinden çıkarttığı kalemle bir şeyler yazarken uzaktan seslendi:

— Kalalım burada.

ANADOLU'NUN AŞK VE İRFAN MEMBAI

Somuncu Baba

■ Dr. Lamia LEVENT ABUL

*Şarab-ı aşkı çün içtik
Feragat mülküne göçtük
Yanıp aşkınla tutuştuk
Bize tahrik ü tar olmaz*

Aşk-ı ilahinin ateşiyle gönülleri sermest olan o muhabbet erlerinin dillerinden nice hakikatler dökülür. Gönüllerinden dillerine dökülen bu hakikatleri diyar diyar gezerek hak taliplerine ulaştırırlar. Onlar hakkı zikreder, hakkı yaşar, hakka çağırırlar. Kimse bigâne kalmaz hak âşıklarına; ümmisinden ulemasına, hükümdarından tebaasına her biri hissesine düşeni alır bu muhabbet membaından. Anadolu'yu baştan başa mayalayan bu muhabbet iklimini en bariz şekilde Osmanlı'nın kuruluşunda görürüz. Osmanlı'yı bir cihan devleti olmaya götüren yolda maddi olduğu kadar manevi amiller de son derece önemli bir yer teşkil eder. Daha kuruluş yıllarından itibaren sufiler mühim vazifeler icra ederler. Şeyh Edebali'nin, hem hocası hem de kayınpederi olarak Osman Gazi ile dostluğu ve sonraki padişahların sufilerle olan yakın ilişkileri bunun göstergesidir. Kuruluş döneminde devletin en büyük destekçilerinin başında Ahiler gelmekteydi. Tasavvufi bir esnaf teşkilatı olarak Ahiler, siyasi ve ekonomik yönlerden Osmanlı'yı desteklediler. Gönül ereni Türk dervişleri öncü kuvvetler olarak ordunun fetihlerini kolaylaştırdılar ve gittikleri bölgelerde ortaya koydukları hoşgörü ve güzel ahlak ile İslam'ın gönüllere

girmesine vesile oldular. Gaziyan-ı Rum ve Abdalan-ı Rum olarak bildiğimiz alperen dervişler gaza ruhunu canlı tutarak fetihlerle ülkenin genişlemesine yardım ettiler. Hoca Ahmet Yesevi'den Somuncu Baba'ya, Hacı Bayram Veli'den Molla Fenari'ye, Davut Kayseri'ye kadar pek çok sufi hem halka hem de devlet ricaline manevi rehberlik eden şahsiyetlerdir. Tasavvufun toplumun dinî, sosyal ve kültürel hayatındaki önemini farkında olan Osmanlı padişahları sufilerle hep iyi ilişkiler içinde oldular. Tarikatların Osmanlı toplumundaki yeri ile ilgili Fuat Köprülü'nün şu tespitleri çok dikkat çekicidir: "Türk insanının şuurlatını, seciye ve ahlâki cevherini derviş ahlâkının oluşturduğunu ister ahi civan mertliğini ister fütüvvet atılgan ve fedakârlığını ister alp erenlerin maddeyi, hatta yaşamı hiçe sayan fedakârlığını ister. Nâsrettin Hoca'nın velâyet ve hikmet kokan hicvini, mizahını ister Yunus ve Mevlana'nın hudutsuz insan sevgisini ister Anadolu köylüsünün destani misafirperverliğini ister atasözlerini hatta divan edebiyatının sonsuza tırmanış gayretini inceleyin hep karşınıza tasavvuf ve tarikat gerçeği çıkacaktır."

Osmanlı'nın kuruluş yıllarına, başkent Bursa'ya gittiğimizde Allah dostu dediğimiz velilerin izlerine rastlarız. Kuruluş döneminin manevi önderlerinden biri de Somuncu Baba namıyla

bilinen Şeyh Hamid-i Veli'dir. Anadolu'da ilk Türk tarikatı olan Bayramiyye'nin kurucusu olan Hacı Bayram-ı Veli'yi de yetiştiren büyük bir sufidir. O, sahip olduğu ilim ve irfana rağmen fırıncı kimliğinde sıradan bir insan gibi yaşamıştır. Mütevazı yaşantısı ve ahlakıyla halkı irşat etmiş, örnek şahsiyetiyle insanların sevgi ve hürmetine mazhar olmuştur. Melamet neşvesine sahip olan Somuncu Baba, mahviyeti ve muhabbeti tasavvuf anlayışının merkezine koymuştur. Yüce Allah'ın "Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetle sarsılacağı bir günden korkarlar." (Nur, 24/37) diye tavsif ettiği bir gönül eri olarak temayüz etmiştir.

Şeyh Hamid-i Veli'nin ailesi, Türkistan'dan gelip o dönem Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri olan Kayseri'ye yerleşir. Burada ilk eğitimini babası Şeyh Şemseddin Musa'nın yanında alan Şeyh Hamid daha sonra zahiri ilimleri tahsil için Şam'a gitti. Burada Beyaziyye Hankahı'nda uzun yıllar bir şeyhe hizmet ettiği kaydedilir. Ancak Şam'dayken aradığı iç huzuru bir türlü bulamaz ve bir mürşit bulmak arzusuyla Tebriz'e gider. Tebriz yakınlarındaki Hoy şehrinde yaşayan Şeyh Alaeddin Erdebili'nin yanına giderek ona intisap eder. Şeyhinin nezaretinde seyrü süluk yoluna

girer ve büyük ilerlemeler kaydeder. Erdebil Tekkesi'nde seyri sülukünü tamamladıktan sonra şeyhinin emriyle Anadolu'ya dönüp Bursa'ya yerleşir. Rivayetlere göre şeyhi, Somuncu Baba'yı gönderirken arkasından yanındakilere şöyle der: "Diyar-ı Acem'de emanet olarak bulunan esrâr-ı ilâhiyye onunla birlikte diyar-ı Rûm'a intikal etti." (Haşim Şahin, "Somuncu Baba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.37, s. 377)

*Bırak ey Hamida varı
Görem dersen sen ol yarı
Göricek ol tecellayı
Ondan özge kemal olmaz*

Somuncu Baba, Acem diyarında iken aradığı gerçek hazineye ulaşmış olarak Bursa'ya gelip yerleşir. Şiirinde de ifade ettiği gibi gönlüne dolan ilahi muhabbetin zevkiyle varı, varlığı bir kenara bırakmıştı. Yunus'un da ifadesiyle artık o, ballar balını bulmuştu... Ancak o, sahip olduğu manevi makamlardan kimsenin haberdar olmasını istemedi. Melamimeşrep bir sufi olarak sıradan biri gibi halk içinde Hak ile beraber olma anlayışını benimsemişti. Molla Fenari mahallesinde bir ev edinerek bitişğine bir fırın yaptırdı. Merkebiyle dağdan getirdiği odunlarla fırınında ekmekler pişirerek Bursa çarşısında "Müminler somunlar, müminler somunlar" diyerek satmaya başladı. Böylece fırıncı kimliğinde kendisini saklamaya çalıştı ancak Allah dostu bir veli olduğunu uzun zaman gizlemesi mümkün olmadı. Bursa'nın hem âlim hem de

sufi gönül erlerinden Emir Sultan, bir vesile ile Somuncu Baba ile karşılaşır ve hâlinde şüphelenir. Bir gün elinde bir çömlek ile fırınına gelir. O sırada fırında ekmek pişiren Somuncu Baba, çömleği bilerek fırına sürmez ve "Çömlekçilik sizin işiniz, sizin fırına sürmen daha doğru olur." deyince Emir Sultan şaşırır. Çünkü kendisinin mesleği çömlekçiliktir. Çömleği fırına verir ancak fırında ateş yoktur. Somuncu Baba fırının kapağını kapatır ve bir süre sonra fırından çömlekteki yemeği pişmiş olarak çıkarır. Bunun üzerine Emir Sultan onun büyük bir veli olduğunu anlar. O günden sonra devrin hükümdarı Yıldırım Bayezid'in damadı olan Şeyh Emir Sultan ile aralarında güçlü bir dostluk oluşur. (Mahmut Ulu, *Şeyh Hamid-i Veli Somuncu Baba*, Kültür Yay. Konya 2016, s. 42)

Şeyh Emir Sultan, Somuncu Baba'nın feyzinden istifade eder ve yaptıkları derin tasavvufi sohbetlerle aralarındaki münasebeti ve samimiyeti iletirler. Bu yakın dostluğa rağmen Somuncu Baba'nın kimliği ancak sınırlı bir çevre tarafından biliniyordu. O, manevi feyzini muhafaza etmek düşüncesiyle gösterişten, şöhretten hep kaçmıştı. Ta ki Bursa Ulu Cami'nin açılışına kadar. Yıldırım Bayezid Niğbolu Zaferi'nden sonra Bursa'da Ulu Cami'yi inşa eder ve bir cuma günü açılışını yapmak üzere Bursa halkı toplanır. İslam dünyasında gelenek olduğu üzere cami açılışları cuma

günü yapılır ve ilk namazı da hiç kaza borcu olmayan biri kıldırırdı. Yıldırım Beyazid bu şerefi damadı Emir Sultan'a layık görür. Ancak Emir Sultan "Belde-i Bursa'da benden daha büyük zatlar var, bu şerefi bana değil Şeyh Ebu Hamid'e vermelisiniz" diyerek Somuncu Baba'yı işaret eder. Somuncu Baba, hükümdarın isteğini geri çevirmez ve cuma hutbesini irat etmek üzere minbere çıkar. Hutbede Fatih suresini yedi mana üzere tefsir eder. Fatih suresinin derinlikli ve hikmetli tefsirini dinleyen cemaat çok etkilenir ve Somuncu Baba'nın manevi büyüklüğünü ve değerini idrak ederler. Şeyh

O, sahip olduğu ilim ve irfana rağmen fırıncı kimliğinde sıradan bir insan gibi yaşamıştır. Mütevazı yaşantısı ve ahlakıyla halkı irşat etmiş, örnek şahsiyetiyle insanların sevgi ve hürmetine mazhar olmuştur. Melamet neşvesine sahip olan Somuncu Baba, mahviyeti ve muhabbeti tasavvuf anlayışının merkezine koymuştur.

Hamid'in hutbesini dinleyenler arasında devrin büyük âlimi Molla Fenari de vardır. Şimdiye kadar duymadığı bu fevkalade derin manalar içeren tefsirden çok etkilenir ve şu sözleri söyler: "Şeyh Hamiduddin-i Veli, bize burada hikmetler saçıyor, ululuğunu gösteriyor. Fatiha'nın ilk tefsirini cemaatten herkes anladı. İkinci tefsiri ise buradakilerden ancak bazıları çözebildi. Üçüncü tefsiri çok az kimse anlayabildi. Dördüncü ve ondan sonra yapılan tefsirler bizim idrakimizin dışındadır. Bunları yalnız kendisi anlayabilir." Namazın akabinde cemaat, Somuncu Baba ile görüşmek ve duasını almak için âdetâ caminin kapılarına hücum eder. Rivayetlere göre onu arayan cemaat hangi kapıya yöneldi ise Somuncu Baba'yı o kapıda gördü, elini öptü duasını aldı. (Mefail Hızlı, *Somuncu Baba, UÜİF Dergisi, S.2, C.2, s. 267*)

Somuncu Baba, Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu olarak aynı anda Ulu Cami'nin tüm kapılarında görülmüştü. Herkes birbirine büyük sufiyle hangi kapıda görüştüğünü anlatıp duruyordu. Bu durum halk arasında kısa sürede yayıldı. Somuncu Baba'nın yıllarca kaçtığı şöhret gelip onu buldu. Ancak o mahcubiyet ve mahviyet içinde evine gitti. Halkın ona olan hayranlık ve saygısı arttı ve akın akın evine ziyarette bulunmaya başladılar. Hutbenin tesirinde kalan ve evine gidip ona mürit olanlardan biri de Molla Fenari'dir. Büyük sufînin yanına

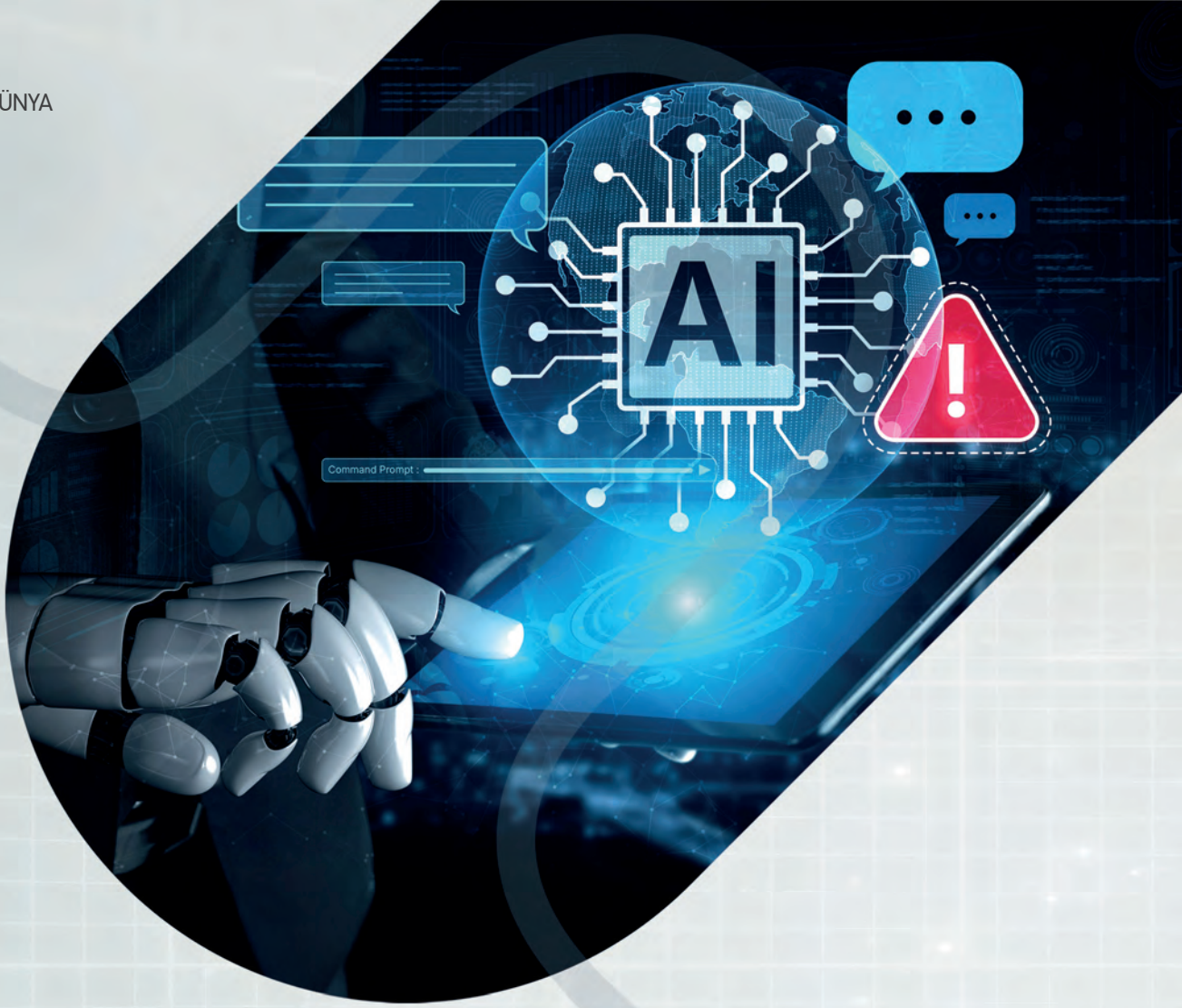
giden Molla Fenari: "Şeyhim! Yıllardır Fatiha suresinin tefsiri üzerinde çalışıyorum. Fakat anlayamadığım yerler vardı. Bu hutbenizle esrarın perdelerini araladınız, bilmediğim yerlerinin izahını yaptınız. Bu lütfâ karşılık medresede helalinden kazandığım akçelerimi size hediye etmek istiyorum. Kabul buyurursanız bahtiyar olurum." dedi ancak Somuncu Baba bu teklifi kabul etmedi. O, halkın ilgisinden rahatsız oldu ve halk arasında meşhur olduğunu görünce Bursa'dan ayrılma zamanı geldiğine kanaat getirdi. Molla Fenari onu bu kararından vazgeçirmek istediye de buna muvaffak olmadı. Somuncu Baba: "Sırrımız faş oldu hazretim. Artık burada kalmak bize yaraşmaz. Zira bizim meşrebimiz sır olmaktır." dedi ve yanına birkaç müridini alarak Bursa'yı terk etti. Tam Bursa'dan ayrılırken Molla Fenari son bir ümitle arkasından koşarak bir çınar ağacının yanına yetişti ancak yine onu kararından döndüremedi. Bunun üzerine Bursalılara dua etmesini istedi. Somuncu Baba da bu çınarın altında Bursa'ya dönerek Bursa'nın feyizli, bereketli ve yeşil bir şehir olarak kalması için dua etti. O günden sonra bu çınarın bulunduğu bölgeye "Dua Çınarı" adı verildi. (Ulu, *a.g.e., s. 45-46*)

*Diriyiz daim, ölmeyiz
Karanlıklarda kalmayız
Çürüyüp toprak olmayız
Bize leyl ü nehar olmaz*

Gönül hanesi ilahi aşkla dolanlar her dem diridir.

Ölen tendir, canlar ölesi değil. İlahi aşkın oduna yanan Somuncu Baba, varı yoğu, şanı şöhreti bir kenara bırakarak yollara düştü. O, Hak Teâlâ ile arasına hiçbir dünyevi gailenin girmesini istemedi. Muhabetullahı kendine azık edinmişti. Somuncu Baba Bursa'dan ayrıldıktan sonra, ona mürit olan Hacı Bayram-ı Veli arkasından giderek şeyhini bulur. Birlikte Şam'a oradan da hac farızası için Mekke ve Medine'ye giderler. Hicaz dönüşü beraberce Aksaray'a gelip yerleşirler. Somuncu Baba Aksaray'da eğitim ve irşat faaliyetlerine başlar, pek çok mürit yetiştirir. Vefalı müridi Hacı Bayram-ı Veli vefatına kadar şeyhinin yanında kalır. Anadolu'nun manevi mimarı ve gönül eri Somuncu Baba, vefat etmeden önce hem müritlerine hem de tüm hakikat taliplerine şöyle nasihat etmişti:

"Taliplerim! Gönül evini temiz tutun. Allah'ın ikramı çoktur, ümitvar olun. O, kullarını tenhalarda ve gecelerde arar. Bizden sonra yerimiz boş kalmaz. İbadeti Allah için içten gelerek yapın. Ücret umarak gündelikçi olmayın. Sohbeta devam edin. Allah için yakınlaşın, kış gibi soğuk olmayın. Gizli ve aşikâr yerlerde Allah'tan korkun. Az yiyin, az konuşun, az uyuyun. Açlıktan ölmeniz bile şüpheli şeyleri yemeyin. Avamın arasına az karışın. Sır olun. İnsanların elindekilerden ümidinizi kesin. Yerilen sıfatlardan uzak durup kendinizi güzel sıfatlarla donatın." (Ulu, *a.g.e., s. 51*)

YAPAY ZEKÂ, HALÜSİNASYONLAR VE GERÇEK DIŞI BİLGİLER

■ Meryem KILIÇ

Yapay zekâ son yıllarda hayatımızın her alanına girdi. Metin yazma, çeviri yapma, analiz etme gibi pek çok alanda kullanılıyor. Bütün bu yeteneklerin yanında giderek daha fazla tartışılan yapay zekâ

halüsinasyonları ise kritik bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Yapay zekâ halüsinasyonu, bir modelin gerçekte olmayan bilgileri doğruymuş gibi üretmesidir. Peki yapay zekâ neden halüsinasyon görür? Bunun temelinde, bu

sistemlerin çalışma mantığı yatıyor. Büyük dil modelleri yalnızca kelimeler arasındaki olasılık ilişkilerini öğrenir. Her kelimedede, bir sonraki kelimenin ne olabileceğini hesaplar. Bu hesaplama, devasa eğitim verilerinden

öğrenilen örüntülere dayanır. Yani bir soruya cevap verirken gerçeği kontrol etmez ve en olası görünen kelime dizisini üretir. Eğer yeterli veri yoksa ya da bağlam eksikse model yine de bir cevap üretir. Kısacası durma mekanizması yoktur. İşte bu noktada halüsinasyon ortaya çıkar. Bunun birkaç temel nedeni vardır. Bunlardan bir tanesi eğitim verilerinin kalitesidir. Eğer model eksik, hatalı veya önyargılı verilerle eğitilmişse, bu hatalar çıktılarına da yansır. Özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda veri eksikliği, modelin uydurma bilgiler üretme ihtimalini artırır. Bunun yanında yapay zekâ modellerinde bir sonraki kelimeyi tahmin etme mekanizması doğru ile yanlış ayırt etmeden yalnızca bağlamsal olarak uygun olanı üretir. Bu da akıcı ama yanlış içeriklerin ortaya çıkmasına yol açar. Aşırı öğrenme faktörü de halüsinasyonların oluşmasının sebebidir. Model, eğitim verisini o kadar iyi ezberler ki yeni durumlara uyum sağlamakta zorlanır. Bu da özellikle farklı bağlamlarda hatalı genellemeler yapmasına neden olur. Kullanıcılar tarafından verilen belirsiz veya muğlak komutlar da halüsinasyon riskini artırır. Yapay zekâ, ne sorulduğunu anlayamadığında boşlukları doldurmak için tahmin yürütür. Halüsinasyonlar yanlış tarih, yanlış istatistik ya da hiç var olmamış bilgiler gibi farklı türlerde de ortaya çıkabilir. Bir diğer tür, tamamen

uydurulmuş içeriklerdir. Model, tamamen uydurulmuş veya bazen tamamen hayalî bir hikâye kurabilir. Ayrıca doğru yöntemi kullanıp yanlış sonuca ulaşmak gibi mantıksal hatalar da sık görülebilir. Bu durum, yapay zekânın artık sadece eğlence ya da basit görevler için kullanılmaması nedeniyle önemlidir. Çünkü sağlık, hukuk, gazetecilik ve akademi gibi yüksek riskli alanlarda da aktif olarak kullanılmaktadır. Bu alanlarda yapılan bir hata ciddi sonuçlar doğurabilir.

Halüsinasyonların gerçek etkisini anlamak için somut bir örnek vermek gerekirse 2023 yılında ABD’de yaşanan bir olay bu riskleri açıkça ortaya koymuştur. Bir avukat, yapay zekâ tarafından üretilen sahte mahkeme kararlarını gerçekmiş gibi dava dosyasına eklemiştir. Mahkeme bu durumu fark ettiğinde avukatlara para cezası vermiştir. Bu olay, yapay zekâ halüsinasyonlarının yalnızca teorik bir sorun olmadığını, gerçek dünyada hukuki ve etik sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Benzer şekilde gazetecilikte uydurma kaynaklar, kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesine neden olabilir veya iş dünyasında ise yanlış veriler ciddi finansal kayıplara yol açabilir. Sağlık alanında yanlış bir bilgi, hatalı tedavi kararları alınmasına yol açabilir. Kısacası, halüsinasyonlar küçük bir teknik kusurdan ziyade güven sorunu yaratan

kritik problemlerdir. Bu sorunu çözebilmenin önemli yollarından birisi insan denetimidir. Özellikle kritik alanlarda yapay zekâ çıktılarının uzmanlar tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir. Ayrıca her kullanıcının da açık ve net sorular sorarak alınan cevapları sorgulaması, hatalı sonuçların önüne geçebilir. Kısacası, yapay zekâyı bir nihai otorite olarak değil yardımcı bir araç olarak kullanmak en sağlıklı yaklaşım olarak gözükmektedir.

Tüm bu kritik sorunlar, yapay zekâyı tamamen reddetmek için bir gerekçe değildir ancak onu kullanırken sınırlarını ve risklerini bilmemiz gerektiğini göstermektedir. Nitekim bu teknolojinin önemli zayıf noktalarından biri olan halüsinasyonlar, dikkatli ve bilinçli bir kullanım gerektirmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda söz konusu sorun, yalnızca teknik geliştirmelerle ilgili değildir. Aynı zamanda kullanıcıların eleştirel yaklaşımı, kaynaklara dayalı doğrulama ve denetim süreçleri ile birlikte yönetilmelidir. Yapay zekânın büyük kolaylıklar ve verimlilik sunduğu inkâr edilemez ancak ürettiği bilgileri sorgulamadan kabul etmek yerine eleştirel bir bakışla değerlendirmek ve doğrulamak her zamankinden daha önemli hâle gelmiştir. Önemli olan gerçeğin kendisine ulaşmaktır. Teknoloji sadece bir araçtır.

öz şefkat mi, el alkışı mı?

■ Dr. Murat ÇİNİCİ

Selam genç arkadaşım. Bugün seninle içimizi kemiren o sinisi yanılığını konuşalım mı? Sosyal medyada bir fotoğraf paylaştığında içini saran o tuhaf beklentiyi düşün. Gözler üzerinde olsun istersin. Onaylanmak istersin. İnsanlar seni sevsin diye şekilden şekle girersin. Çünkü içten içe “Ne kadar seviliyorsam o kadar değerliyim.” diye düşünürsün. Bu hissi tanıyorsun değil mi? Emin ol bunu sadece sen yaşamıyorsun. Çoğumuz bu görünmez terazinin kefesinde çırpınıp duruyoruz.

Değerimizi başkalarının gözündeki yansımamızla ölçmek modern çağın en büyük tuzağıdır. Telefon ekranına düşen her bildirim kalbimizde küçük bir zafer hissi yaratıyor. Beğeniler arttıkça kendimizi göklere çıkarıyoruz; kimse bizi fark etmediğinde ise koca bir hiçliğe yuvarlanıyoruz. Modern insan kendini pazarda satılacak bir mal gibi görüyor. Etiketimizi başkalarının talepleri belirliyor. Oysa bizim fitratımız bu kadar ucuz bir pazarlığa uygun yaratılmamıştır. İnsan, sadece var olduğu için kıymetlidir.

Eskiler “Ağaca dayanma kurur; insana dayanma ölür.” diyerek çok büyük bir hakikati dile getirmişler. Kendi değerimizi başkalarının onayına dayandırmak çürük bir ağaca yaslanmak gibidir. O insanlar gidince veya alkışlar susunca sertçe yere çakılırız. Kendi içimizdeki o zengin merhamete tutunmalıyız. Öz şefkat, kurumayan ve bizi ayakta tutan yegâne dayanağımızdır.

Bizi bu tuzağa çeken şey aslında o ilkel “hayatta kalma” güdüsüdür. Geçmişte sürüden dışlanan insan hayatta kalamazdı. Bugün de bilinçaltımız bize sürekli “Sürüye uy ve onay al.” diyor. Ama biz vahşi doğada değiliz; modern dünyanın dijital ormanlarındayız. Herkesin alkışını beklemek ruhumuzu tüketir. Kendimize karşı çok acımasızız. Başkalarına gösterdiğimiz o zengin şefkati kendimizden esirgiyoruz. Hata yaptığımızda kendimizi cezalandırıyoruz. Oysa insanın en büyük dayanağı kendi içindeki o bitmez tükenmez öz şefkat kaynağıdır.

Kendi içimizde kurduğumuz o acımasız mahkemeyi düşün. En ufak bir hatada bile kendimize kestiğimiz cezalar o kadar ağır ki. Sürekli “Yeterince iyi değilim.” veya “Yine beceremedim.” diyerek ruhumuzu dövüyoruz. Oysa insan en çok düştüğü anlarda kendi elinden tutmaya ihtiyaç duyar.

Günlük hayatın o telaşlı akışı içinde bu gerçeği nasıl gözden kaçırdığımızı bir bakalım. Sabah uyanır uyanmaz aynada kendine gülümsemek yerine insanların ne paylaştığını görmek için telefona sarıldığını o ilk anı düşün. Bir tanıdığın senden yardım istediğinde kendi planlarını hiçe sayıp onun imdadına koştuğunu hatırla. Belki sırf birileri kırılmasın diye yorgun argın o kalabalık ortamlara giriyorsun. Başkalarının derdini dinlerken onlara zengin bir şefkat sunuyorsun; eve döndüğünde ise ertelediğin kendi işlerin yüzünden aynadaki o yorgun yüze bakıp acımasızca kendini yargılıyorsun. Halk arasında “Mum dibine ışık vermez.” diye çok manidar bir söz vardır.

Başkalarının derdini dinlerken onlara sürekli ışık saçıyoruz. Onların karanlığını aydınlatmak için çirpiniyor duruyoruz. Ama günün sonunda kendi içimize dönüp baktığımızda zifiri bir karanlıkta kalıyoruz. Kendimize zengin bir şefkat sunmayı unutuyoruz. Başkalarını aydınlatırken kendi ruhumuzu o karanlıkta yapayalnız bırakmamalıyız.

Sırf onaylanmak uğruna başkalarının çizdiği sınırlarda yaşamaya başlıyoruz. İnsanların beklentilerini karşılamak için çirpiniyor kendi rotamızı kaybediyoruz. Kendi hayallerimizi ve yapmamız gereken işleri hep en sona atıyoruz. Başkası bir şey istediğinde koşarak gidiyoruz; kendi hedeflerimiz söz konusu olduğunda ise sürekli bahaneler üreterek erteliyoruz. Yaptığımız işe yeterince kıymet vermiyoruz. Oysa kendi emeğimizi küçümsemek yeteneklerimize yaptığımız en büyük haksızlıktır.

Bu onay bağımlılığından kurtulmak bir günde olmaz. Sınır koymak ve farkındalık geliştirmek şarttır. Otomatik pilota bağlayan o iç sesi susturmamız gerekiyor. Kendine şöyle yeni bir kural koy: EĞER [birileri beni eleştirdiğinde kendimi değersiz hissedersen] O HÂLDE [değerimin dışarıdan gelen alkışlara bağlı olmadığını hatırlayacağım; aynaya bakıp kendime şefkatli bir dost gibi davranacağım]. Bu kuralı zihnine kazı. Başkalarının terazisi seni doğru tartamaz. Onların terazisi kendi eksiklikleriyle bozuktur.

Büyüklerimiz “Altın yere düşmekle pul olmaz.” derler. Bizim hikâyemiz tam olarak budur. Sen zaten kendi özünde kıymetlisin. Başkalarının seni eleştirmesi veya görmezden gelmesi senin o eşsiz değerini asla eksiltmez. O sanal pazarlarda beklediğin ilgiyi göremediğinde aklına hemen bu söz gelsin. Değerini kalabalıkların geçici hevesleri belirlemez; senin o fitratındaki cevher belirler.

Sürekli dışarıya bakarak kendi içimizi aydınlatamayız. Kendi değerini dışarıda arayan insan rüzgârda savrulan bir yaprak gibidir. Rüzgâr ne yöne eserse o yöne sürüklenir. Oysa bizim kök salmaya ihtiyacımız var. Bizi biz yapan o asıl cevhere dönmeliyiz. Değerin, cebindeki paradan veya sosyal medyadaki takipçi sayıdan gelmiyor. Değerin, insan olmandan geliyor. Lütfen kendi değerini başkalarının diline teslim etme.

Şeyh Galip bu hakikati asırlar öncesinden ne güzel fısıldıyor:

“Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen / Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen”

Yani diyor ki: “Kendine iyi bak; sen bu âlemin özü ve özetisin. Sen bütün yaratılmışların göz bebeği olan insansın.”

“Zübde-i âlem”... Ne kadar muazzam bir tanım değil mi? Bütün kâinatın özü sensin. Eğer sen kâinatın özüysen değerini o sanal pazarlarda veya geçici kalabalıkların beğenilerinde araman ne kadar doğru olur? Dışarıdan gelen her beğeni veya her alkış o zübde-i âlem olan ruhuna atılmış çiziklerden farksızdır. Bizim aradığımız şey, başkalarının onayı değil kendi içimizdeki o eşsiz cevheri fark etmektir. Kâinatın göz bebeği olduğunu hatırla ve o vitrinlerden çıkıp kendi hakikatine sahip çık. Emin ol, aradığın huzur başkalarının alkışında değil kendi öz şefkatinde gizli.

İSMİHAN ŞİMŞEK İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Bilgiye erişimin kolaylaşması hakikate ulaşmayı kolaylaştırmadı. Aksine, bilgi kirliliği nedeniyle hakikati ayırt etmek daha zor hâle geldi. Parçalanmış ve bağlamından koparılmış bilgiler, bütünlüklü bir düşünce geliştirmeyi zorlaştırıyor.

Dijitalleşme hayatın hemen her alanını dönüştürüyor. İnsanı sarıp sarmalayan ve gönüllü esarete dönüşmüş gibi görünen dijital kültür, insanın kendini ifade etme biçimini ve toplumsal ilişkilerini nasıl değiştirdi? İnsan, dijital dünya ile arasına mesafe koymalı mı, nerede konumlanmalı?

Dijitalleşme, yalnızca teknik bir ilerleme değil insanın varoluş biçimini dönüştüren kapsamlı bir zihniyet değişimidir. Bugün insan, kendini ifade ederken içsel hakikatinden çok dışarıya nasıl görüldüğünü merkeze alıyor. Bu da ifade biçimlerini sahicilikten uzaklaştırarak performatif bir kimlik üretimine dönüştürüyor. İnsan, artık “kim olduğu” ile değil “nasıl algılandığı” ile var olmaya başlıyor. Bu durum toplumsal ilişkileri de yüzeyselleştiriyor; derin bağların yerini hızlı, tüketilebilir ve çoğu zaman geçici ilişkiler alıyor.

Kodlanmış Kötülük kitabımda da dikkat çektiğim gibi, dijital kültür nötr değildir; insanın zaaflarını tanıyan ve onları besleyen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, dijital dünya ile kurduğumuz ilişkiyi basit bir kullanım meselesi olarak görmek yanıltıcı olur. Aslında burada söz konusu olan şey, sürekli bir maruz kalma hâlidir. İnsan, bu sistemin içinde kendini özgür zannederken aslında belirli yönlendirmelere açık hâle gelir. Sürekli bir özgürlük propagandasıyla dijital kölelere dönüşürüz. Yankı odaları dediğimiz dijital ekran hapisanelerinde bizi bizden daha iyi tanıyan algoritmaların

emir kulu olduğumuzun farkına varmayız. Bu noktada mesele, dijital dünyadan tamamen uzaklaşmak değil onunla kurulan ilişkiyi yeniden tanımlamaktır. İnsan, dijital olanı hayatının merkezine yerleştirdiğinde zamanla kendi gerçekliğini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. Bu yüzden insanın kendisini dijital dünyanın içinde değil karşısında ve onu denetleyen bir konumda inşa etmesi gerekir. Dijital alan bir yaşam alanı olmak yerine bir araç olarak konumlandırıldığında sağlıklı bir mesafe kurulabilir.

Medya ile din arasındaki ilişki son yıllarda daha görünür hâle geldi. Medyanın dinî söylemi ve dindarlık algısını dönüştürdüğünü düşünüyor musunuz? Sizin de üzerinde çalışmalar yaptığınız medya vaizliğine dair neler söylersiniz?

Medya ile din arasındaki ilişki günümüzde daha görünür olduğu kadar daha problemlidir. Çünkü medya, doğası gereği hız, dikkat çekicilik ve tüketim üzerine kurulu bir sistemdir. Din ise sabır, derinlik ve içsel dönüşüm talep eder. Görünen o ki bu iki alanın kesiştiği noktada çoğu zaman belirleyici olan dinin ilkeleri yerine medyanın kuralları olur.

“Popstar vaizler” kavramını ortaya koyarken bu dönüşüme dikkat çekmek istedim. Günümüzde bazı dinî anlatılar, hakikati aktarmaktan çok ilgi çekmeye odaklanıyor. Vaaz, bir irşat faaliyetinden ziyade bir

performansa dönüşebiliyor. Duygusal yoğunluk, dramatik anlatım ve kısa süreli etki, derinlikli bilginin önüne geçiyor. Bu da dindarlığın içeriğini zayıflatırken onu daha çok görünürlük üzerinden tanımlanan bir olguya dönüştürüyor.

Medya vaizliği başlı başına olumsuz bir durum değil tabii ki fakat maalesef medyanın diline teslim olmaması da pek mümkün değil. Eğer dinî söylem, medyanın hız ve tüketim mantığına göre şekillenirse hakikat geri planda kalır ve ortaya yüzeysel bir din anlayışı çıkar. Medyanın popülist, reyting kaygılı, tabiri caizse pazar yeri gibi olan karmaşasından uzak kalınması, dinin sağlıklı bilgi ve yöntemlerle insanlara anlatılması ne yazık ki pek mümkün olamıyor. Bizim bu noktada nebevi metoda ihtiyacımız var. Yani Peygamber Efendimiz insanlara nasıl anlatıyorsa, nasıl öğretiyor ve davranıyorsa rehberimiz onun yöntemleri olmalıdır.

Sosyal medyada hız, görünürlük ve beğeni ekonomisi ön plana çıkıyor. Bu ortamın insanın iç dünyası, mahremiyet anlayışı ve tevazu gibi değerlerle ilişkisi hakkında neler söylersiniz?

Sosyal medya, insanın iç dünyasını derinleştiren değil çoğu zaman onu dışı göze yeniden şekillendiren bir alan olarak karşımıza çıkıyor. Beğeni ekonomisi, kişinin değer ölçülerini içeriden dışarıya kaydırıyor. Artık bir şeyin

değeri, doğru ya da anlamlı olmasından ziyade ne kadar ilgi gördüğüyle ölçülüyor. Bu, dinî içeriklerin paylaşımında da aynı şekilde ilerliyor. İslami içeriklere baktığımızda tıpkı geleneksel medyanın medya vaizlerini ve dinî içeriği dönüştürdüğü gibi sosyal medyanın da kendi sistemini ve ölçülerini dikte ederek dinî içeriğin anlamını dönüştürdüğünü, yanlış bilgileri etkileşime soktuğunu görüyoruz. Sebebi ise daha çok etkileşim ve beğeni almak... Dijital kapitalizmin çarkını daha da güçlendirmek.

Bu durum, mahremiyet anlayışında ciddi bir dönüşüme yol açıyor. Eskiden, korunması gereken alanlar olarak görülen özel hayat unsurları bugün görünürlük kazanmanın bir aracı hâline gelebiliyor. İnsanlar, en kişisel deneyimlerini, ailelerini, özel hayatlarını dahi paylaşılabılır içeriklere dönüştürmekte tereddüt etmiyor. Bu da mahremiyetin sınırlarını giderek belirsizleştiriyor. Korunma kalkanlarımız bir bir deliniyor.

Tevazu ise bu dönüşümden en fazla etkilenen değerlerden biri. Çünkü tevazu, görünürlükten ziyade geri planda kalmayı, gösteriştenden uzak durmayı gerektirir. Oysa sosyal medya, sürekli kendini gösterme ve varlığını kanıtlama üzerine kurulu. Bu çelişki, bizi farkında olmadan sürekli bir kendini sunma hâline itiyor ve derinlikten giderek uzaklaştırıyor.

Günümüzde bilgiye erişim çok kolaylaştı fakat aynı ölçüde bilgi kirliliği de arttı. Bu durum

özellikle gençlerin hakikatle ilişkisinde nasıl bir etki oluşturuyor? Bu noktada sizin tabirinize “popstar vaizler” nelere dikkat etmelidirler?

Bilgiye erişimin kolaylaşması hakikate ulaşmayı kolaylaştırmadı. Aksine, bilgi kirliliği nedeniyle hakikati ayırt etmek daha zor hâle geldi. Özellikle gençler, çok fazla bilgiye maruz kalmalarına rağmen bu bilgiyi derinlemesine işleme imkânı bulamıyor. Parçalanmış ve bağlamından koparılmış bilgiler, bütünlüklü bir düşünce geliştirmeyi zorlaştırıyor. Âdeti bir malumat çöplüğünün içindeyiz. Sürekli önümüzden yazılar, videolar, fotoğraflar akıyor ama 1 dk sonra hiçbirini aklımızda kalmıyor. Bu çağ yeni bir kavram ortaya çıkardı: Dijital demans. Kur'an'da, şeytanın insanı unutturarak yanılttığı ifade edilir. Hz. Yusuf kıssasında ifade edilen unutmama kavramı sadece basit bir ihmal değil; insanın kaderini etkileyen derin bir zaaf olarak karşımıza çıkar. Günümüzde unutmama, yapısal bir sorun. Bilgi fazlalığı, paradoksal biçimde bilgisizliği üretir hâle geldi. İnsan, bildiğini düşündüğü şeyleri zihninde taşıyamıyor; dijital araçlara devrediyor. Bu durum, hakikatle kurulan ilişkinin zayıflamasına yol açıyor. Çünkü hakikat, yalnızca bilgi birikimiyle değil o bilginin anlamlandırılmasıyla ortaya çıkar. Yüzeysel bilgi tüketimi ise bu süreci sekteye uğratar.

“Popstar vaizler” geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaşabildikleri için, kullandıkları

Dijitalleşme artık kaçınılmaz bir gerçekliktir; bu nedenle ona direnmek yerine onunla kurulan ilişkiyi dönüştürmek gerekir. Bu dönüşüm, farkındalıkla başlar. Kişinin kendi dijital alışkanlıklarını sorgulaması, neyi neden tükettiğini anlaması önemli. Sağlıklı bir ilişki kurabilmek için sınırlar belirlemek gerekir.

dil ve içerik büyük bir etki oluşturur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, hakikati basitleştirirken onu sığlaştırmamaktır. İlgi çekmek uğruna içeriği zayıflatmak kısa vadede etki oluştursa da uzun vadede ciddi bir anlam kaybına yol açar. Kendi kitlelerini ilmin asıl kaynağına; Kur'an'a ve sünnete, güvenilir kaynaklara ve kitaplara yönlendirmek bu kişilerin asli vazifesi olmalı.

Çalışmalarınızda dijital dünyanın insan üzerinde ürettiği bazı yeni eğilimlere dikkat çekerek dijitalleşmeye direnemeyeceğimizi ama dönüşebileceğimizi belirtiyorsunuz. Teknolojiyle sağlıklı bir ilişki kurabilmek ve bahsettiğiniz dönüşümü

sağlamak için bireylerin nelere dikkat etmesi gerekir?

Dijitalleşme artık kaçınılmaz bir gerçekliktir; bu nedenle ona direnmek yerine onunla kurulan ilişkiyi dönüştürmek gerekir. Bu dönüşüm, farkındalıkla başlar. Kişinin kendi dijital alışkanlıklarını sorgulaması, neyi neden tükettiğini anlaması önemli. Sağlıklı bir ilişki kurabilmek için sınırlar belirlemek gerekir. Zaman sınırı, içerik sınırı ve niyet bilinci bu noktada temel unsurlar. Dijital dünyada geçirilen sürenin kontrol altına alınması kadar bu sürenin nasıl değerlendirildiği de önemlidir.

Bunların yanında, dijital olmayan alanların güçlendirilmesi gerekiyor. Yüz yüze iletişim, kitap okuma, düşünme ve tefekkür gibi faaliyetler insanın zihinsel ve ruhsal dengesini korur. Dijital dünya insanı hızlandırırken anlam üretme süreçleri yavaşlık gerektirir. Bu nedenle insanın bilinçli bir şekilde yavaşlamayı öğrenmesi gerekir. Galiba buradaki sihirli kelime durmak ve yavaşlamak.

Son olarak hem bir yazar hem de medya alanını yakından takip eden biri olarak dijital çağda daha sahih bir düşünce ve iletişim dili kurabilmek için özellikle gençlere ne tavsiye edersiniz?

Öncelikle hızın dayattığı reflekslerden uzaklaşmak gerekir. Her gördüğüne anında tepki vermek, her düşünceyi hemen paylaşmak derinlikli düşünmenin önünde ciddi bir engel. Bu nedenle gençlerin önce anlamaya, sonra ifade

etmeye yönelmeleri çok önemli. Görünür olmak ile değerli olmak arasındaki farkın iyi kavranması da kritik bir noktadır. Dijital platformlar görünürlük sunar ancak değer, çoğu zaman görünmeden inşa edilir. Bu nedenle insanın kendi iç dünyasını güçlendirmesi ve dış onaydan bağımsız bir düşünce geliştirmesi gerekir. Yetişkinler gençlerin okumamasından şikâyet ediyor ama yetişkinler olarak biz de okumaktan uzağız ve akran bağımlıyız. Okuma pratiklerimizi yeniden geliştirmeye başlamamız lazım. Gençler kendilerine dikte edileni değil başkasında görüp sevdikleri şeyleri hayatlarına alıyorlar. Biz ekranla mesafeli olalım ki onlar da olsun, biz okuyalım ki onlar da okusun, biz değişelim ki onlar da değişsin.

Ayrıca özgün bir dil kurabilmek için taklitten uzak durulması lazım. Dijital ortamlar insanları birbirine benzetme eğilimindedir. Ve ilginçtir ki bunu farklı olmak dürtüsünü kullanarak yapar. Farklı olmaya çalışırken birbirinin kopyası olan insanlar, içerikler görmeye başlarız. Zaten tam olarak istenen de bu aynılıktır. Birbirine benzeyen şeyleri kontrol etmek daha kolaydır çünkü. Oysa sahih bir dil, kişinin kendi tecrübesinden ve düşünce dünyasından beslenir. Bu nedenle gençlerin kendi seslerini korumaları, hakikat arayışlarını başkalarının beklentilerine göre değil kendi içsel sorgulamaları doğrultusunda şekillendirmeleri büyük önem taşıyor.

Öz Geçmiş

İsmihan Şimşek, 1984'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisansını, İstanbul Ticaret Üniversitesi Medya ve İletişim Sistemlerinde ise yüksek lisansını tamamladı. Kamuda ve özel sektörde basın danışmanlığı ve iletişim departmanlarında yöneticilik yaptı. Farklı dergilerde yayın yönetmenliği görevinde bulundu. Hazırladığı yazılar, haberler ve dosyalar dergi, internet sitesi ve gazetelerde yayımlandı. *Popstar Vaizler* ve *Kodlanmış Kötülük* adlı iki kitabı bulunmaktadır. Medya, dijital dünya ve din üzerine TV, radyo programları, çevrim içi yayınlar, seminer, sempozyum ve söyleşilere konuk olan Şimşek farklı dergi ve platformlarda yazılarına; toplumsal meseleler, medya, dijitalizm, yapay zekâ ve din üzerine çalışmalarına devam ediyor.

NİSAN YAĞMURUNA...

■ Aydın HIZ

Geçen zaman, izlerini sessizce bırakır tabiata.

Yapraklar kurumuş; doğa, soğuk ve beyaz bir uykuya çekilmiştir. Kuşlar, yay gibi gerilen kanatlarıyla gökyüzünü yararak uzak diyarlara göçmüştür. Bazı hayvanlar inlerine sığınmış, derin ve uzun bir uykuya emanet etmiştir kendini. Tabiat, sanki ince bir ölüm sessizliğine bürünmüştür. İlahi kader, varlığa beyaz bir gelinlik giydirmiştir. Serdengeçti mevsimlerin ağıtları, kurumuş dallarda asılı durur. Her şeyin mevsiminde güzel olduğunu bilsek de insanın kalbi baharı başka sever. Çünkü insan da tabiat gibi geri dönmek ister; köklerine, özüne... Yeniden can bulmak, yeniden yeşermek, umuda ve meyveye çiçek açmak ister.

Ölümü yaratan Allah, dirilişe de kapı aralar.

Sevgili yağmur!

Pencerenin önünde, gri bir gökyüzünün altında seni bekliyorum. Çünkü sen baharın müjdecisisin. Cümle varlığın

diliyle sesleniyorum sana. Bekleyişim sadece bir serinlik arzusu değil. Yeryüzünün o kadim diriliş mucizesi sende saklı. Bu mucizeye tanıklık etmek, şaşırarak ve hayret etmek istiyorum. Geçen yıl da geldin. Senin kaderin gelmek, benimki ise beklemek. Tıpkı daha önce geldiğin, semadan yağdığı gibi bana hayatın bahar neşesinden müjdelere getirmeni bekliyorum.

Sen, kış uykusuna yatmış, yorgun düşmüş tabiatın alınına kondurulan şefkatli bir busesin.

Gelişin ne bir fırtınanın hoyratlığını taşır ne de sonbaharın o hüznü vedasını. Sen usulca, bir misafir zarafetiyle inersin yeryüzüne. Adına "rahmet" demeleri boşuna değil. Toprakta önce gönüllere yağın bereketsin. Toza belenmiş yaprakların yüzünü yıkar, toprağın çatlamış dudaklarına hayat verirsin. Senin dokunduğun her yerde bir kıpırtı başlar. Sanki her damlan, toprağın altında uyuyan tohumlara uyanma vaktini fısıldayan bir muştudur.

Seni izlerken sadece doğanın canlanışını değil ruhumun da arınışını duyumsuyorum. Kardelenler duydu sesini ilk önce, boyunları bükük olsa da beyaz bir zarafete boyadılar bahçeleri. Ardından sıklameler... Mor bir halıya dönüştü fındık bahçeleri. Hayatın başka türlü olabildiğini fısıldayan zarif bir atlası seyretmek ne güzel. Ardından sarı çuhalar, çayır çimenlerin üstünde ilahi desenleri çoğaltırlar. Yayla çiçeklerinin vaktini müjdeliyorlar âdeti. Bak, az önce boynu bükük duran o nergis, şimdi damlalarıyla ağırlaşan başını gururla kaldırıyor. Ağaçlar, en taze yeşillerini kuşanmak için senin bereketine sığınıyor.

**Ey nisan yağmuru!
Dökül
üzerimize, dökül
ruhumuzun kurak
bozkırlarına.
Bitkileri
yeşerttiğin gibi
bizdeki iyiliği de
yeşert. Seninle
yıkanan her çiçek
nasıl kendi özüne
dönüyorsa bırak
biz de senin o saf
ritminle kendimizi
bulalım.**

Sen yağdııkça can çekişen umutlar bile çiçek açmaya duruyor. İnsan, senin o duru akışını gördükçe kendi içindeki düğümlerden utanıyor.

Sevgili nisan yağmuru!

Bana sadece tabiatın nasıl yeşerdiğini anlatma; bana vazgeçmenin ve yeniden başlamanın o sessiz gücünü öğret. Sen tabiatın "besmele"sisin. Seni duyan, seni gören, gönlünü seninle ıslatan Rabb'in adını düşürmez dilinden. Dünün dünde kaldığını söyleyen Mevlana belki de yeni söz söylemenin gerekliliğini senden öğrendi. Dağlar seninle can buluyor ya, benim ruhumu yağışınla canlandır. Gökyüzünden feragat edip yeryüzüne kavuşurken sergilediğin o teslimiyeti anlat. Gerektiğinde bırakmayan, terk etmeyen yeni menziller bulamaz çünkü. Hiçbir yere tutunmadan ama her şeye dokunarak akıp gitmenin asaletini göster. Dokunduğumuza can olmanın, canan olmanın sırlarını ima et. İyiliğine vesile olduklarımıza yük olmamayı öğret bize. Sende, dünü geride bırakıp sadece "olmak" ve "can vermek" var çünkü.

Ey nisan yağmuru!

Dökül üzerimize, dökül ruhumuzun kurak bozkırlarına. Bitkileri yeşerttiğin gibi bizdeki iyiliği de yeşert. Seninle yıkanan her çiçek nasıl kendi özüne dönüyorsa bırak biz de senin o saf ritminle kendimizi bulalım. Tabiat öze dönmenin sırlı yollarıyla doludur çünkü. Biliyoruz ki

sen yağdığında sadece toprak değil hayata dair sönmeye yüz tutmuş ne varsa hepsi yeniden nefes almaya başlıyor. Günahlarımızla öldürdüğümüz dünleri, yarınların tövbeleriyle diriltmeyi öğret bize.

Pişmanlık, yanaklarımızdan bir yağmur gibi süzölsün, gönöl toprağımız arınsın hatalarımızdan, cürümlerimizden. Kalan ömrümüzü bahara çevirmenin dersini alalım senden.

İnsanın ömrü mevsimlere benziyor.

Biliyorum, tabiatın bir dili var. Kavrayışımıza derinlik katan ilahi bir dil bu. Varlığa sinmiş semavi ruha yakın olmak, bu dili anlamakla mümkün olur ancak. Çiçekler, ağaçlar, böcekler, gökyüzü, kımıl kımıl yapraklar kevnı birer ayet. İbret nazarıyla bakan, senin de bir ayet olduğunu fark eder. Çünkü seninle başlar bahar. Sen baharı çağıransın. Damla damla umudu çoğaltan, yeniden başlamanın sür'unu üfleyensin. Yeniden yuva kurmanın vaktinin geldiğini kuşlara fısıldayansın. Her yuva bir umuttur dirilişe. Balıklara suyun şarkısını öğretensin. Kış uykusuna yatmış hayvanlara taze bir sabahsın.

Sevgili yağmur!

Sen bir sessin; bizi kendimize çağırın bir nidasın. Senin ince çisentinle başlayan o ilk temas, zamanla bir şakırdamaya, bir pırtırtıya, sonra da içimizde yankılanan derin bir coşkuya dönüşüyor. Sanki gökyüzüyle yeryüzü arasında kurulan bu görünmez köprüde, her

damlacık bir kelime, her serpinti bir cümle oluyor. Sen konuştuğça ben susuyorum, sen indikçe ben dinliyorum. Bu inişte ruhumu yücelten bir rahmet var. Şıpırtıların, tıpırtıların pencere pervazında çoğaldıkça ruhumun içindeki o eski, tozlu cümleler siliniyor, yeniden dirilişe imkân buluyorum.

Düşen her damlayla toprağı ıslatmakla yetinmiyorsun. Yeniden yaratılışı başlatarak zamana da sirayet ediyorsun. Sen yağarken zaman yavaşlıyor ey yağmur. Acelelerin hükmü bitiyor. İnsan, senin ritmine uymak zorunda kalıyor. Çünkü senin bir aceleci dilin yok. Sen, sabrın öğretmenisin. Düşerken bile telaş etmezsin; her damlanın bir yeri, bir zamanı, bir sebebi vardır. Bana kendimle hesaplaşmayı ve kendime yeniden şekil vermeyi öğretiyorsun. Dün dediğim şey hatalarım, günahlarım, yanlışlarım gözyaşı damlalarıyla yumuşuyor, katılmış hatalar gevşiyor, kabarıyor, çözölüyor. O keskin köşeler, o sert tavırlar... Hepsi çamur gibi ellerimin arasında dağılıyor. Ve ben ilk kez fark ediyorum: İnsan bazen günahlarını da toprak gibi yoğurmalı, bazen balçığa bulamalı ki yeniden şekil verebilsin kendine. Başka türlü günahlarımızı terk edemeyeceğiz. Gönlümü toprak gibi yoğurmayı öğret bana.

İnsan gönlünü toprağı yaklaştırdıkça yaratılışın sırrına yakın olur. Toprak kokusu yaratılışın kokusudur çünkü.

Yağmurdan sonra yükselen o eşsiz, tarifsiz koku sadece burnuma değil kalbime de doluyor. Sanki yıllardır unutulmuş bir duanın kokusu bu. Humusun, kilin, ıslak ve nemli toprağın birbirine karışan o derin dili... Bana unuttuğum bir şeyi hatırlatıyor: Topraklanmayı. Çünkü sen kirleterek temizlersin, çamura bulayarak arındırırsın. Bazen balçığın içinden geçmeden insan kendine varamaz. Toprakta can bulmayı, canı toprağa emanet etmeyi öğret bana. Ondandır gelip ona varmayı. Gökyüzüne bakarak yaşadığım yılların ardından şimdi yere bakmayı, yere eğilmeyi öğreniyorum senden. Çünkü sen, yukarıdan gelerek bana aşağıyı öğretiyorsun.

Her şeyin mevsiminde güzel olduğunu bilsek de insanın kalbi baharı başka sever. Çünkü insan da tabiat gibi geri dönmek ister; köklerine, özüne... Yeniden can bulmak, yeniden yeşermek, umuda ve meyveye çiçek açmak ister.

Ey nisan yağmuru!

Sen yağdııkça çoğalan su birikintileri, gölcükler, küçük aynalara dönüşüyor. Eğilip bakıyorum su birikintilerine. İçlerinde sadece bulutlar değil benim yüzüm de var. Kişinin kendine her bakışı bir hesaplaşmadır. Ne görüyorum orada? Daha yumuşamış, daha susmuş, daha kabullenmiş bir yüz... Oluklardan akan suyun sesi, derelerin ince şırıltısı, pınarların derin nefesi... Hepsi birleşip içimde bir çağlayana dönüşüyor. Ve o çağlayan, yıllardır biriken suskunlukları taşıyor. Sen benden başlayıp bana akmayı öğretiyorsun.

İnce ince yağışın bir şiir senin. Rabb'imizin damlalarla yazdığı lirik bir şiir. Okumasını bilenlerin okuyacağı ilahi bir mersiyesin. Bir de coşkuyla yeryüzüne inişin var senin; bir çağlayan gibi. O zamanlar bir akıntı değilsin sen, bir taşmasın. O vakit pencerenin kenarından seni seyretmek bana başka kapılar açıyor. İçimde tutmaya çalıştığım ne varsa hepsi seninle coşuyor. Süzülerek değil; bazen taşarak, bazen sızarak... Ama hep bir yere vararak. Çünkü senin hiçbir damlan amaçsız değil. Her biri bir yere dokunuyor, bir şeyi değiştiriyor, bir şeyi başlatıyor.

Ey nisan yağmuru!

Sen sadece su değilsin. Sen, semayı rengârenk boyayan ilahi bir fırçasın.

Gökyüzü hâlâ gri bir perdeyle örtülü ama artık gri ve kasvetli değil. İçinde bir aralanma, bir

ferahlık saklı. Sis dağılıyor, pus çözülüyor. Gök gürültüsü uzaktan bir hatırlatma gibi duyuluyor, şimşekler çakan ışıklarla göğü yırtarken bile bir korku değil bir aydınlanma bırakıyor içimde. Çünkü her karanlığın ardından bir gökkuşağı doğacağını biliyorum. Sen yağmasan bu renk cümbüşü bir kemer gibi kuşatmazdı göğü.

Senin değerini, en değerlimizle yaşadığın hatıralara dayanır bizim için. Enes b. Malik'in anlattığına göre Peygamberimiz, üzerine yağmur yağdığı anda elbiselerini açıp yağmurda ıslanmış. Niçin böyle yaptığını soran arkadaşlarına, "Bu yağmur Rabb'imden yeni geliyor, henüz yeni yarattığı bir rahmettir" demiş. İlahi hitap'ta bir sevinç vesilesi olarak anılman da ne güzeldir: "Allah, rüzgârları gönderir, böylece bir bulut kaldırır da onu nasıl dilerse gökte yayıp dağıtır ve onu parça parça kılar; nihayet onun arasından yağmurun akıp çıktığını görürsün. Sonunda kendi kullarından dilediğine verince, hemen sevince kapılıverirler." Sen Rabb'imizden bize gelen elçisin. Sen, insanın içindeki kuraklığa yazılmış nebevi bir cevapsın.

Sen görevini yaptın, şimdi sıra bizde.

Sen toprağı yeşerttin; biz neyi yeşerteceğiz? Sen kuraklığı giderdin; biz hangi susuzluğu gidereceğiz? Sen hiçbir karşılık beklemeden indin; biz neyi karşılıksız verebileceğiz?

OKUMAK, BİLMekten ÖTE OLABİLMektİR

■ Özlem GINIK

Kur'an-ı Kerim'in ilk emri olan "Oku!" insanı yalnızca bilgiye değil kendine çağırın bir uyanışa davettir. "Yaratan Rabb'inin adıyla oku!" hitabı, kalbi uyandıran ve varoluşu anlamaya yönelten ilahi bir sesleniştir. Bu çağrıda çoğu zaman fark edilmeden geçilen bir hakikat kendini gösterir.

İlk vahyin indiği ana dönüldüğünde ortada bir kitap, bir sayfa ya da bir kalem olmadığı görülür. Üstelik bu emir, okuma yazma bilmeyen bir peygambere gelmiştir. Bu durum, emredilen okuyuşun satırlara hapsolmuş bir okuma olmadığını açıkça ortaya koyar. Buradaki okuyuş; yaratılanı, hayatı ve hâli okuma çağrısıdır. "Oku!" ayetiyle birlikte zerreden kürreye her şey kalbini vahiyle buluşturabilenler için anlam kazanmaya başlar. Bu tahsil "Oku!" emriyle başlar ancak bu noktada belirleyici olan insanın neyi ve nasıl okuyacağıdır. Çünkü bu çağrı, yüzeysel bir bilgi edinme sürecinden ziyade derin bir idrak yolculuğunu işaret eder. Bu yolculukta insan önce Kur'an'ı okur. Fakat bu

okuyuş yalnızca sesle sınırlı değildir; tezekkürle, tefekkürle, tedebbürle, hâl ile ahlak ve yaşayışla tamamlanır. Ardından, insan kendini okumaya yönelir. Yaratılışını düşünür; yok denecek bir zerreden nasıl var edildiğini, hangi istikbale doğru yürüdüğünü tefekkür eder. Hayatı okur, ölümü okur, kabri okur ve sonrasını düşünür. Çünkü okumak bakıp geçmek değil durup anlamaktır. İnsan kendini okudukça kâinat da okunur hâle gelir. Yerin ve göğün bir gaye ile yaratıldığı, Cenab-ı Hakk'ın azamet akışları ve kudret nakışları fark edilir. Bu okuyuş, "Oku!" emrinin insana kendini tanımasını, kâinatı çözmesini, yaratılanı anlamasını ve kendisiyle yüzleşmesini öğütlediğini gösterir. İrfan geleneği bu hakikati "Âlem büyük bir insandır, insan küçük bir âlemdir." sözüyle ifade eder. İbn Arabi, bu bakışı derinleştirerek insanı Allah'ın isim ve sıfatlarının en geniş aynası olarak görür. Böylece insan, yalnızca okuyan değil aynı zamanda okunandır. Bu nedenle aile içinde çocukta ve eşte karşılaşılan her hâl,

okunmayı bekleyen bir ayet niteliği taşır. Kur'an'ın "Biz ayetlerimizi hem dış dünyada hem de kendi nefislerinde göstereceğiz." buyruğu da aynı hakikate işaret eder. Bu ifade, Mushaf'ın yanında insanın, hâlin ve yaşananın da okunması gerektiğini hatırlatır.

Günümüzde okuma çoğu zaman dar bir çerçevede ele alınır. Çocuklara ve gençlere "oku" denir ancak neyin nasıl okunacağı sorusu ihmal edilir. Oysa okumak, yaşananı sıradan sanmamaktır. Bir annenin sessizliğini okuyabilmektir. Gün boyu evin yükünü taşıyan, herkesin ihtiyacını önceleyen fakat kendisi için konuşmaya sıra gelmeyen bir annenin suskunluğu, okunmayı bekleyen bir hâldir. Aynı şekilde bir babanın akşam eve geldiğinde kelimeleri kısalan, bakışları ağırlaşan hâli geçim kaygısını, sorumluluk yükünü ve "yetemedim" duygusunu içinde taşır.

Bir gencin öfkesinin ardındaki incinmişliği okuyabilmek de bu idrakin parçasıdır. Modern psikolojinin diliyle ifade edildiğinde John Bowlby'nin bağlanma kuramı da aynı noktaya temas eder: Çocuk ve genç, davranışlarıyla değil duygularıyla okunmalıdır. Çünkü bağ, davranışların doğruluğuyla değil duyguların fark edilip edilmediğiyle kurulur. Bu nedenle ağlayan, öfkelenen ya da içine kapanan çocuk çoğu zaman görülmeyen bir ihtiyacın sesidir. Asıl mesele, davranışı bastırmak değil davranışın anlattığı ihtiyacı okuyabilmektir. İmam Gazali'nin, çocuğu bir emanet olarak tanımlaması da

bu bakışla örtüşür. Ona göre çocuğun kalbi işlenmemiş bir cevherdir ve hangi istikamete yöneltilirse o şekli alır. Bu nedenle eğitim, yalnızca bilgi aktarmak değil kalbi okumak ve korumaktır. Anne ve baba çocuğun hâlini okuyamadığında onu zamansız büyütme çalışır. Erikson'un işaret ettiği gelişim evreleri de her yaşın kendine ait ruhsal ihtiyacı olduğunu hatırlatır. Zamanından önce yüklenen sorumluluk, hikmet değil yara üretir.

Okumak, feraset gerektirir. Peygamber Efendimiz'in "Müminin ferasetinden sakının çünkü o Allah'ın nuruyla bakar." buyruğu, bu okuyuşun gözle değil kalple gerçekleştiğini bildirir. Ailelerde yaşanan pek çok sorun, birbirine bakıp hâlini okuyamamaktan kaynaklanır. Anne çocuğa bakar ama kalbini okuyamaz; baba evladını görür ama taşıdığı yükü fark edemez; genç dinler fakat hikmeti kaçıır. Bu okunamama hâli evliliklerde de derin yaralar açar. Aynı evi paylaşan eşler, birbirlerinin hâlini okuyamadığında suskunluk sevgisizlik, sitem ise eleştiri sanılır. Oysa çoğu suskunluk tükenmişliğin, çoğu sitem ise "gör beni" çağrısının dilidir. Carl Rogers'ın vurguladığı gibi insan anlaşıldığı yerde açılır, anlaşılmadığı yerde savunmaya geçer. Evlilikte sorun, çoğu zaman sevginin yokluğu değil hâlin okunamamış olmasıdır. Aile içinde şefkat ve merhamet en güçlü terbiye dilidir. Şefkat, düzeltmeden önce anlamayı konuşmadan önce hâli okumayı gerektirir. Winnicott'un "yeterince iyi" kavramı da bu noktada anlam kazanır.

Mükemmel olmak değil eşinin hâline cevap verebilmek esastır.

İnsanın kendini okuması ise kulluğun özülüyle ilgilidir. Aczini, fakrını ve noksanlığını idrak eden insan; havaya, suya, zamana ve sağlığa muhtaç olduğunu fark eder. Yorulan, unutan ve yaşlanan bir varlık olduğunu kabullendiğinde kendi hiçliğiyle Rabb'inin kudretine, kendi fakirliğiyle O'nun gani oluşuna, kendi noksanlığıyla O'nun kemaline ayna olur. Bu idrakle bakan insan, kâinata ibret nazarıyla bakmayı öğrenir. Yağmur rahmet olur, toprak sadık bir dosta dönüşür, çiçek incitmeden açmanın hikmetini fısıldar. Ağaç her zaman meyve vermez, vaktini bekler. Kimse ondan acele etmesini istemez. Çünkü her oluşun bir zamanı vardır. Bu hâl, "el-Bari" ve "el-Musavvir" isimlerinin sessiz tecellisidir. Ancak insan söz konusu olduğunda bu hikmet çoğu

zaman unutulur ve çocuklar zamansız büyütülmek, gençler zamansız olgunlaştırılmak istenir. Oysa aceleciliğin olduğu yerde hikmet eksik kalır.

Nebiler, hâli okuyarak yürümüşlerdir. Hz. İbrahim ateşi, Hz. Yusuf kuyuyu, zindanı ve vakti gelince sarayı, Hz. Eyyub ise hastalığı okumuştur. Asr-ı Saadet'te de hâl okunmuştur. Hz. Hatice, Peygamber Efendimiz'i hâliyle okuyarak "Allah seni utandırmaz." demiş; Hz. Âişe ise "Onun ahlakı Kur'an'dı." sözüyle hâlin en sahil tefsirini yapmıştır.

Akıl büyük bir nimettir ancak tefekkürle beslenmediğinde pusulasız bir seyyah gibidir. "Oku!" emri Mushaf'ta kelamı, kendinde emaneti, insanda hikmeti ve kâinata ayeti okuyabilmeyi öğretir. Çünkü okumak, bilmekten öte 'olma' cesaretidir.

MEDENİYETLERİN
KAVŞAĞINDA BİR ŞEHİR:

ADİYAMAN

■ Sümeyra YAMAN

Güneydoğu Anadolu'nun köklü şehirlerinden Adıyaman, binlerce yıllık geçmişiyle yalnızca bir yerleşim bölgesi değil tarihî mekân ve ören yerleriyle büyük bir açık hava müzesidir. Bu topraklar Kommagene'den Roma'ya, Selçukludan Osmanlıya uzanan zengin bir mirası bünyesinde barındırır. Adıyaman'daki tarihî mekânları ve müzeleri ziyaret etmek aslında insanlık tarihinin farklı medeniyetlerinden günümüze ulaşan eserlerine aynı anda şahitlik etmek demektir. Bu yönüyle şehir, tarih bilincini koruyup geliştirmek isteyen herkes için eşsiz bir kaynaktır.

Ören Yerleri: Adım Adım Medeniyetlerin İzinde

Adıyaman'ın Kahta ilçesi sınırlarında yer alan Nemrut Dağı, hem yüksekliğiyle coğrafi olarak hem de kültürel miras anlamında zirvede yer alır. Bu görkemli alan MÖ 1. yüzyılda Kommagene kralı I. Antiochos tarafından yaptırılmıştır. Zirvede yer alan tümülüs, Kral Antiochos'un mezarı olarak kabul edilir. Nemrut Dağı'nın en dikkat çekici unsurları doğudan batıya doğru sıralanan devasa heykellerdir. Dağın zirvesindeki bu taş yapıtlar arasında kendinizi geçmişe ışınlamış gibi hissedersiniz. Zirvede, gün doğumu ve gün batımında bu kalıntılar üzerine düşen güneş ışıkları ziyaretçilere eşsiz bir manzara sunar. 1987 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne alınan Nemrut Dağı,

Türkiye'nin ve dünyanın en önemli arkeolojik alanlarından biri olarak kabul edilir.

Adıyaman şehir merkezine oldukça yakın bir konumda bulunan bir başka ören yeri ise Perre Antik Kent'tir. Kommagene Krallığı'nın büyük kentlerinden biri olarak bilinen bu şehir daha sonra Roma egemenliği altına girmiştir. Perre Antik Kenti'nin en dikkat çekici özelliği kayalara oyulmuş yüzlerce mezardan oluşmasıdır. Bu mezarlar, dönemin defin gelenekleri ve ölüm anlayışı hakkında önemli bilgiler sunar. Antik kentte ayrıca Roma Dönemi'ne ait çeşmeler, su kanalları ve yerleşim kalıntıları da bulunmaktadır. Özellikle Roma Çeşmesi olarak bilinen yapı hâlâ ayakta olmasıyla dikkat çeker ve dönemin mühendislik becerisini gözler önüne serer. Perre, arkeolojik bir alan olduğu gibi geçmişte burada yaşamış insanların gündelik hayatlarına dair izler de sunan bir tarih sahnesidir.

Tarihî Camileri: Sadelikten Zarafete

Adıyaman, antik kalıntılarının yanı sıra İslam medeniyetinin izlerini taşıyan ve farklı zamanlarda inşa edilmiş pek çok tarihî camisiyle de dikkat çeker. Bu kadim şehirde yükselen tarihî Adıyaman Ulu Camii ve Kap Camii iki önemli ibadet mekânı olarak öne çıkar.

Şehrin en eski yapılarından biri olan Ulu Camii, Selçuklu Dönemi'ne uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Zaman içinde Osmanlı Dönemi'nde

Perre Antik Kenti

de çeşitli onarımlar görmüştür. En belirgin özelliği inşasında kesme taş malzeme kullanımındır. Bu durum hem dayanıklılığı artırmış hem de yapıya sade ama ihtişamlı bir görünüm kazandırmıştır. Caminin mimarisinde süslemeler oldukça sade ve ölçülü kullanılmıştır. Gösterişten uzak bu anlayış Selçuklu geleneğinin bir yansımasıdır. Mihrap ve minberde ise taş işçiliğine dayalı ince detaylı işlemler görülür. Geniş avlusuyla huzur veren sükûneti, burayı bir ibadet alanı ve maneviyat atmosferi hâline getirir. Ulu Camii, yüzyıllardır Adıyaman halkının dinî ve sosyal yaşamının merkezinde yer almıştır.

Kap Camii, mütevazı yapısıyla derin tarihî ve kültürel izler taşır. Bu cami, halk arasında geçmişten günümüze uzanan bir inanç ve dayanışma sembolü olarak kabul edilmiştir. Defalarca restore edilmesine rağmen özgün dokusunu büyük ölçüde koruyan Kap Camii, mahalle

kültürünün ve toplumsal birlikteliğin önemli bir göstergesi olmuştur. Yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilen cami düz tavanlı ve tek kubbelidir. Minare yapısı ise kısa ve sade olup caminin genel ölçülerine uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu iki cami, tarihî mimari yapılarıyla içlerinde yankılanan dualar ve kuşaktan kuşağa aktarılan hatıralarla kadim şehrin hafızasıdır. Adıyaman'ın bu manevi yapıları hem geçmişin izlerini günümüze taşımakta hem de ortak değerlerimizin gelecek nesillere aktarımında önemli bir kültürel miras olarak varlığını sürdürmektedir.

Türbeleri: Sadeliğin ve Teslimiyetin Mimariye Yansıması

Adıyaman, İslam tarihinin derin izlerini taşıyan bir şehrimizdir. Bu topraklarda yer alan Ebû Zer el-Gıfârî Türbesi ve Hz. Üzeyir Peygamber Türbesi hem tarihî hem de mimari özellikleriyle dikkat çeken iki güzide ziyaretgâhtır.

İlk Müslüman olan sahabelerden biri olan Ebû Zer el-Gıfârî'ye atfedilen bu türbenin IV. Murat tarafından Bağdat seferi dönüşünde yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Türbenin bulunduğu alan ziyaretçiler için bir huzur ve tefekkür mekânıdır. Mimari açıdan oldukça sade ve mütevazı bir yapıya sahiptir. Türbenin yapımında genellikle kesme ve moloz taşı birlikte kullanılmıştır. Üst örtü sistemi düz bir tavan ve kubbe ile tamamlanmıştır. Türbenin iç mekânı yalın bir süsleme anlayışıyla düzenlenmiştir. Bu sadelik Ebû Zer el-Gıfârî'nin hayat felsefesiyle de örtüşmektedir. Zira kendisi züht hayatını benimseyen duruşuyla öne çıkan bir sahabelidir.

Hız. Üzeyir Peygamber Türbesi ise halk arasında oldukça rağbet gören bir ziyaretgâhtır. Türbenin mimarisi Anadolu'daki diğer türbe yapılarıyla benzerlik arz eder. Yapı, taş malzemeden inşa edilmiştir. Türbenin üst kısmı bir kubbeyle örtülüdür.

Adıyaman Ulu Camii

Ebû Zer el-Gıfârî Türbesi

İç kısımda taş işçiliği ile dikkati çeken bir sanduka yer alır. Yer yer görülen hat yazıları ve kalem işi tavan süslemeleri dışında gösterişli bir bezeme anlayışı yoktur. Türbenin bahçe kısmı ziyaretçilerin dua ettiği, dinlendiği ve kendile baş başa kalabildiği dingin bir mekân olarak düzenlenmiştir.

Ebû Zer el-Gıfârî Türbesi ve Hz. Üzeyir Peygamber Türbesi Adıyaman'ın manevi kimliğini şekillendiren önemli yapılarıdır. Mimari sadelikleriyle dikkat çeken bu türbeler derin tarihsel ve dinî anlamlarıyla ziyaretçilerine deruni bir tefekkür atmosferi sunar.

Adıyaman Müzesi: Bir Şehrin Hafızası

Müze, Güneydoğu Anadolu'nun zengin tarihini gün yüzüne çıkaran, geçmiş ile bugün arasında güçlü bir bağ kuran önemli kültür merkezlerinden biridir. Şehir merkezinde yer alan bu müzede sergilenen eserler aynı zamanda tarih bilincini de geliştirir.

Adıyaman ve çevresi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği

yapmıştır. Paleolitik Çağ'dan başlayarak Kommagene, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine kadar uzanan bu zengin geçmiş müzenin koleksiyonlarında yer alır. Müze, ziyaretçilerine kronolojik bir yolculuk sunarak farklı dönemlerin yaşam biçimlerini, sanat anlayışlarını ve inanç sistemlerini anlamalarına olanak sağlar. Müzede sergilenen eserler arasında özellikle Kommagene Krallığı'nın taş yapıtları ve kabartmaları öne çıkar. Bu eserler, Nemrut Dağı ve çevresindeki arkeolojik kazılardan elde edilmiştir. Ayrıca müzede Roma Dönemi'ne ait mozaikler, seramikler, sikkeler ve günlük kullanım eşyaları; Selçuklu Dönemi'ne ait sırlı kaplar, cam eserler ve süs eşyaları; Osmanlı Dönemi'ne ait çok sayıda eser arasında altın, gümüş ve bronz sikke örnekleri sergilenmektedir. Etnografik eser salonunda ise yöresel halı ve kilim gibi el dokumaları, kadın ve erkek giysileri, gümüş takılar ile bakır mutfak eşyaları

teşhir edilmektedir. Bu eserler geçmişte yaşayan insanların gündelik hayatına dair somut göstergelerdir. Özellikle mozaikler, dönemin estetik anlayışını ve sanat düzeyini gözler önüne serer. Adıyaman Müzesi hem bir sergi alanı hem de bir eğitim ve farkındalık merkezidir.

Adıyaman, geçmişten günümüze ulaşmış sayısız eşsiz tarihî mekânlara, camilere, kalelere ve köprülere ev sahipliği yapmaktadır. Nemrut Dağı'nın zirvesinde yükselen taş yapıtları, Ulu Camii'nin sade ve huzur veren atmosferi ile Adıyaman Müzesinin zengin koleksiyonu bu şehrin tarihsel derinliğini gözler önüne seren örneklerden birkaçıdır. Bu hazineleri tanımak, anlamak ve korumak sadece geçmişe duyulan saygının bir göstergesi değil aynı zamanda geleceğe bırakılacak en kıymetli aktarımlardır. Çünkü sağlam bir gelecek inşası için tarih bilincine sahip nesiller yetiştirmemiz elzemdir.

Adıyaman Müzesi

OYUNUN ÇALINAN ÇEMBERİ

■ Ahmet Melih KARAÜÇÜZ

Oyun dediğimizde hepimizin aklına çocukluğumuzdan kalma bir kare geliyor. Bir saha, bir avlu, bir oda; içerisine girdiğimizde eve dönüş saatine kadar dünyayı unuttuğumuz küçük bir evren. Ama oyunun bir eylem olarak kıymeti sadece o anı tarifinden ibaret değil. Oyun, insanın kendine en çok yaklaştığı, gündelik hayatın

zorunluluklarından bir an için sıyrıldığı ender vakitlerden biri. Ve uzun zamandır ne yazık ki oyun üzerine konuşmuyoruz. Konuşmak gerekiyor çünkü oyunun başına geldiklerini anlamadan bugün çocuklarımızın, gençlerimizin ve kendi hayatlarımızın önemli bir kısmının nereye savrulduğunu anlamamız mümkün değil.

Yirminci yüzyılın başlarına kadar bilim oyunu küçümsedi. Onu hayvanın enerji boşalımı, çocuğun hayata hazırlık provası, yetişkinin de yorgunluk gidericisi olarak gördü. Oyun hep bir başka şeye hizmet ediyordu; kendi başına bir anlamı olmadığı düşünülüyordu. Oysa oyun, Hollandalı tarihçi Johan Huizinga'nın 1938'de yazdığı *Homo Ludens* kitabından

itibaren çok daha farklı bir yere oturdu. Huizinga'nın söylediği şey şuydu: Kültür oyundan doğmuştur. Hukukun karşılıklı atışması, savaşın onur kuralları, şiirin uyağı, müziğin ritmi, felsefenin tartışma biçimi, hepsi özünde bir oyunsal çekirdekten neşet ediyor. Yani oyun kültürün bir alt dalı değil kaynağı.

Huizinga, oyunun tabiatını anlamak için çok güzel bir kavram geliştiriyor: Sihirli çember. Bir tenis kortu, bir satranç tahtası, mahalle arasındaki bir saha içine girildiği anda dış dünyanın kurallarının askıya alındığı geçici bir alan kuruyor. Çemberin içinde zenginlik, mevki, gündelik dert geçerliliğini kaybediyor; sadece oyunun kendi kuralları geçerli ve o kurallar herkes için aynı. Oyunun kişiyi onaran tarafı buradan geliyor. Gerçek hayatın eşitsizliklerinden geçici de olsa kurtulduğumuz bir alan kuran şey, çemberin kendisi. Bu yüzden tarihte neredeyse her toplumda oyun bir kutsiyet taşımış çünkü gündelik olanın askıya alındığı her yerde insanın nefes aldığı bir derinlik beliriyor.

Fransız sosyolog Roger Caillois, Huizinga'nın bıraktığı yerden devam ederek oyunu dört kategoriye ayırıyor: *Agôn* rekabet; satranç, futbol, güreş gibi yapay olarak eşitlenmiş bir alanda beceriyle üstünlük kurma çabası. *Alea* şans; zar, piyango, kura, sonucun tamamen kadere bırakıldığı oyunlar. *Mimicry* taklit; tiyatro, çocuğun evcilik

oynaması, karnaval. *Ilinx* ise baş dönmesi; çocuğun kendi etrafında dönüp düşene kadar gülmesi, bugünün hız trenleri. Caillois'nın gördüğü şey ise şu: Gerçek hayatta beceri ile şans, irade ile kader birbirine girmiş durumda; ne salt liyakate ne salt tesadüfe inanma imkânımız var. Oyun bu ikisini birbirinden ayırarak gerçek hayatta bulamadığımız saf koşulları bize teklif ediyor. Bu yüzden oyun bir tür telafi, bir tür adalet, bir tür sığınak.

Peki bilgisayar oyunları bu çerçevenin neresinde duruyor? İlk bakışta dijital oyun da bir sihirli çember kuruyor gibi görünüyor. Ekran açılıyor, içeri giriyoruz, bir süreliğine dışarısı yok oluyor. Ama yakından baktığımızda bu çemberin

Dijital oyun, beynin ödül merkezine sürekli ve aşırı dozda yapay uyarı yağdırıyor. Beyin bu yoğunluğa dayanamıyor, savunma için reseptörlerini azaltıyor. Bir süre sonra aynı hazzı duyabilmek için daha çok oynamak gerekiyor; tolerans gelişmiş oluyor.

artık delik deşik olduğunu fark ediyoruz. Üstelik delikler tesadüfen değil doğrudan mühendislik kararıyla açılmış. Modern dijital oyunların önemli bir kısmı “ücretsiz oyna” maskesi altında “kazanmak için öde” mantığı üzerine kurulu. Yani dışarıdaki cüzdandan çemberin içine sızıyor; gerçek hayatta zengin olan oyuncu, oyunun içinde de güçlü silaha, dayanıklı zırha, hızlı seviye atlamaya birkaç tıkla ulaşıyor. Caillois'nın *agôn*'unun bütün vaadi olan “salt liyakat” çöküyor. Oyun, gerçek hayatın eşitsizliğinden kaçtığımız bir alan olmaktan çıkıp o eşitsizliğin yeniden sahnelendiği bir başka alana dönüşüyor.

Mesele sadece para da değil. Modern dijital oyun endüstrisinin asıl niyeti oyuncuyu mümkün olduğunca uzun süre ekran karşısında tutmak ve mümkün olduğunca sık para harcatmak. Bunun için davranışçı psikolojinin bütün birikimi bugün makine öğrenmesiyle birleştirilerek oyunların içine yedirilmiş durumda. Bu mekaniklere sektörde “karanlık tasarım kalıpları” deniyor. Bunların en bilineni ganimet kutuları; oyuncu gerçek parayla bir paket alıyor, içinden ne çıkacağını bilmiyor. Bu mekanik aslında bir kumar makinesinin ta kendisi, üzerine çizgi film estetiği geçirilmiş o kadar. Sonra “kaçırma korkusu” geliyor; sezonluk teklifler, sınırlı süreli etkinlikler, her gün giriş yapmayanın kaybedeceği ödüller. Oyuncu, artık eğlendiği

için değil geride kalmamak için oynuyor. Bir de saatlerce aynı sıkıcı görevi tekrar ettirip nihayetinde küçük bir ödeme yaptırmaya yönlendiren *grinding* var. Hatta büyük yayıncıların, para harcayan oyuncularını daha zayıf rakiplerle eşleştirip onlara yapay başarı hissi yaşatan patentlere sahip olduğu biliniyor. Bütün bunların toplamı, Huizinga'nın "üretken olmayan, gönüllü, çıkar gözetmeyen" diye tarif ettiği eyleme ne kadar uzak, takdiri okura bırakıyorum.

Bu durumun ne kadar vahim bir noktaya geldiğini anlamak için birkaç rakama bakmak yetiyor. Dünya Sağlık Örgütü 2018'de "oyun oynama bozukluğu"nu resmî bir hastalık olarak tanımladı. Amerikan Psikiyatri Birliği de aynı tabloyu davranışsal bağımlılıklar, yani kumar bağımlılığıyla aynı kategori altında listeledi. Yani artık bir terbiye meselesi, bir irade zayıflığı değil; klinik bir tanı karşısındayız. Avrupa, Orta Asya ve Kanada'da 280 bin ergenle yapılan 2024 tarihli geniş çalışmaya göre 11-15 yaş arası gençlerin yüzde on ikisi problemli oyun oynama sınırında. Çin'de bu oran yüzde on bir buçuğa, Güneydoğu Asya'da yüzde ona ulaşıyor. Türkiye'den bir not: Yeşilay'a bağlı YEDAM merkezlerine 2020-2024 arasında oyun bağımlılığı şikâyetiyle başvuran yetişkinlerin yüzde doksan biri erkek, yüzde yetmiş altısı günde altı saatten fazla ekran başında. En çok bağımlılık yapan tür ise ilk

bakışta akla geleceğin aksine vurmaları kırmalı oyunlar değil strateji oyunları. Çünkü o oyunlar "Sen yokken senin imparatorluğun yıkılır." baskısıyla insanı yedi yirmi dört sisteme bağlı tutuyor.

Bu rakamların arkasında nörolojik bir gerçeklik var. Oyun bağımlılığında beyinde olanlar, madde bağımlılığında olanlarla benzer örüntüler gösteriyor. Dijital oyun, beynin ödül merkezine sürekli ve aşırı dozda yapay uyarı yağıdırıyor. Beyin bu yoğunluğa dayanamıyor, savunma için reseptörlerini azaltıyor. Bir süre sonra aynı hazzı duyabilmek için daha çok oynamak gerekiyor; tolerans gelişmiş oluyor. Asıl mesele şu: Ekranın yapay haz seli karşısında

Çevrim içi oyunda ne kadar çok kişiyle temas edilirse edilsin gerçek hayattaki yalnızlık o kadar artıyor. Aileye, arkadaşına, komşuya ayrılan vakit kuruyor. Sanal yoldaşlığın beden sıcaklığını taşıyamaması, teknik bir kısıtlılık değil oyunun sosyal köküne inen bir eksiklik.

körelen beyin, gerçek hayatın doğal hazlarına da kapanıyor. Bir kitap okumak, yürümek, bir sohbetle gülmek artık yeterli gelmiyor. Bağımlının söylediği "Hayat sıkıcı." cümlesi tembelliğin değil nörolojik bir körleşmenin ifadesi. Beyin görüntüleme çalışmaları da bu körleşmeyi destekliyor; bağımlı bireylerde plan yapmayı, dürtüyü tutmayı sağlayan ön beyin korteksinin işlevsel olarak zayıfladığı görülüyor.

Bedensel taraf da en az bu kadar ağır. Saatlerce hareketsiz oturmanın bel, boyun, omuz üzerindeki tesirlerini herkes biliyor ama az bilinen şey şu: Sonradan spor yapmak bu hasarı kolay kolay geri almıyor. Daha sinsî bir yıkım ise uyku tarafında. Ekranlardan yayılan ışık, beynin uyku hormonunu baskılıyor; oyunun yarattığı yüksek heyecan da stres hormonlarını tavana çıkarıyor. 51 binin üzerinde katılımcıyı kapsayan bir derleme çalışma, problemli oyun oynamanın kronik uykusuzluğu iki buçuk kat artırdığını ortaya koyuyor. Uykusuzluğun arkasından insülin direnci, obezite, kalp damar hastalıkları geliyor. Yani ekrandaki tecrübe puanları, bedende geri ödenmesi güç bir borç olarak birikiyor.

Bütün bunlara bir de hiper-sosyalleşme yanılması ekleniyor. Oyuncu; odasında, kulaklığı takılı, dünyanın öbür ucundaki insanlarla aynı ekipte savaşıyor; kendisine sosyalleşiyormuş gibi geliyor. Oysa araştırmalar hep aynı şeyi söylüyor: Çevrim içi oyunda ne kadar çok kişiyle temas edilirse

edilsin gerçek hayattaki yalnızlık o kadar artıyor. Aileye, arkadaşına, komşuya ayrılan vakit kuruyor. Sanal yoldaşlığın bedenini sıcaklığını taşıyamaması, teknik bir kısıtlılık değil oyunun sosyal köküne inen bir eksiklik.

Burada haklı olarak "Peki ne yapmalı?" sorusu akla geliyor. Bu noktada çoğu zaman iki uç tavrı karşılaşıyoruz: Birincisi, ekranı bütünüyle reddedip çocuğun elinden almak; ikincisi, "Çağ böyle, alışsın." deyip meseleyi zamana havale etmek. İkisi de düşünmenin kestirme yolları. Birincisi yasakla sorunu çözdüğünü zannediyor oysa yasak çoğu zaman merakı büyütüyor ve çocuğu görünmez bir alana sürüklüyor. İkincisi ise

ebeveynliğin sorumluluğunu kenara bırakıyor; karşısındaki sistemin çocuğun nörolojisini hedef alan bir mühendislik ürünü olduğunu görmezden geliyor. Bize gereken ise üçüncü bir tavır: Oyunun ne olduğunu bilen, bugün ne hâle geldiğini gören ve evin içinde başka türlü bir oyunun imkânını ayakta tutan bir tavır. Akşam yemeğinde telefonların masadan uzaklaştırılması, hafta sonu ailecek bir yürüyüş, bir tahta oyununun masanın ortasına konması; bunlar küçük teferruatlar gibi görünüyor ama aslında çocuğa "Sihirli çember başka türlü de kurulabilir." demenin pratiği.

Toparlamak gerekirse... Mesele, oyunun kendisi değil oyunun bugün uğradığı

dönüşüm. Sihirli çemberin delinmesi, gönüllülüğün bağımlılığa, eşitliğin satın alınabilir bir avantaja, neşenin ise nörokimyasal bir tuzağa dönüşmesi mesele. Önümüzde duran şey çocuğunu odadan çıkaramayan ailelerin meselesi değil; milyarlarca dolarlık bir endüstrinin ortaya çıkardığı bir halk sağlığı sorunu. Ve bu sorun yalnızca bireysel iradeyle çözülebilecek bir sorun da değil çünkü karşımızdaki sistem iradeyi aşındırmak üzere tasarlanmış. Aksi takdirde kaybedeceğimiz şey sadece çocuklarımızın vakti olmayacak; bütün bir neslin bilişsel sağlığı, bedensel gelişimi, sosyal bağları ve en nihayetinde gerçeklik algısı olacak.

İMAM GAZALİ'NİN MODERN İNSANA SUNDUĞU REÇETE

■ Dr. Mustafa KOÇAK

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

İmam Gazali, kelim ve fıkıh başta olmak üzere mantık, felsefe, ahlak ve tasavvuf alanlarında eserler kaleme almış çok yönlü bir İslam âlimidir. Onun, Nişabur Nizamiye Medresesinde İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî'nin öğrencisi olduğu dönem, ilmî kişiliğinin teşekkülünde kritik bir aşamayı temsil eder. Zira bu sürecin ardından Bağdat Nizamiye Medresesinde müderris olarak görevlendirilmesi Gazali'nin ilmî otoritesini pekiştirmiş; görüşlerinin geniş bir çevrede etkili olmasına ve kendisinin "Hüccetü'l-İslam" ünvanıyla anılmasına zemin hazırlamıştır.

Gazali'nin hem İslam dünyasında hem de Batı düşüncesinde tanınmasını sağlayan pek çok eserini, hayatının yaklaşık dört yıl süren Bağdat'taki müderrislik döneminde kaleme aldığı bilinmektedir. Bu süreçte yazdığı son eserlerden biri olan *el-İktisâd fi'l-i'tikad* (*İtikadda Orta Yol*), onun itikadi meselelerde benimsediği itidal odaklı yaklaşımı yansıtmayı bakımından özel bir öneme sahiptir. Gazali bu eserinde, akli ve naklî delilleri bir araya getirerek "orta yol" anlamında "iktisat"ı savunur; aşırılıktan ve bağınazlıktan arınmış bir

itikadın ana çerçevesini sunar. Bu yönüyle de Gazali'nin, bireyin iç dünyasında ve toplum hayatında itidal ölçüsünü nasıl koruyacağına dönük *el-İktisâd fi'l-i'tikad*'daki mesajları, yalnızca kendi dönemiyle sınırlı kalmayıp modern dünyanın veri kirliliği ve inanç krizleri karşısında günümüz insanının düşünce dünyasını da aydınlatmaya devam eden bir rehber niteliğindedir. Nitekim Gazali, anılan eserinin henüz mukaddime kısmında, modern insanın da maruz bırakıldığı dayatmalardan biri olan aklın ve dinin birbirini dışladıkları yönündeki tutarsız argümanları reddederken şu cümleleri kaleme alır:

"Sadece nakil ile geleni (haber) ve haberi taklit ile yetinerek düşünme ve araştırma yöntemlerini inkâr eden kimse doğru yolu nasıl bulur? Öncelikle bu kişi şeriatla, insanlığın Efendisinin (s.a.s.) sözünden başka dayanak

olmadığını bilmez mi? Aklın kesin delilleri, peygamberin haber verdiği konularda, onun doğruluğunu bildirmektedir. O halde sadece akla tabi olup onunla yetinen, şeriatın nuru ile aydınlanmayan ve iyice düşünmeyen bir kişi doğru yola nasıl ulaşır? Kendisine âcizlik ve tutukluk ârız olan bir akla nasıl güvenilir? O, aklın adımlarının yetersiz, alanının ise dar ve sınırlı olduğunu bilmez mi? Heyhât, ne kadar da yanlış! Bu dağınıklığı akıl ile şeriatı uzlaştırarak toparlayamayan kimse, kesin olarak hüsrana uğrar ve yanlış yolların peşinde tökezler. Akıl, hastalıklardan ve afetlerden sâlim olan bir göze, Kur'ân ise ışığını etrafa yayan bir güneşe benzer. Bu nedenle hidayet yolunu talep ederek ahlakını düzelt. Bunlardan sadece birisi ile yetinen kimse, ahmaklar arasına katılmıştır. Kur'ân'ın ışığı ile yetinerek akıldan yüz çeviren kişi ise güneşin ışığına

gözlerini kapatan kimse gibidir. Onunla âmâlar arasında bir fark yoktur. Aklın şeriat ile birlikte bulunması ise nur üstüne nurdur. Bunlardan özellikle birine şaşı gözle bakan ise kuyuya çürük ip sarkıtan kişidir.” (Gazâlî, *el-İktisâd fi'l-i'tikad*, Neşir ve Çev. Osman Demir, Klasik, 2. Baskı, İstanbul:2014, s.15)

Taklit ve Tahkik Arasında İktisat

Gazali düşüncesinin ana ilkelerinden biri, aşırılıklardan sakınmaktır. Bu noktada o, “iktisat” kavramını öne çıkarır ve hayatın her alanında itidalli olmanın önemini vurgulayarak akıl ile din arasında hiçbir zıtlık bulunmadığını ifade eder. Gazali'nin *el-İktisâd fi'l-i'tikad* adını verdiği eserinin öncelikli amacı da çeşitli fikir ve düşünce akımlarının ifrat ve tefrite varan yorumları arasında orta yolun nasıl bulunabileceğini ve neden tercih edilmesi gerektiğini açıklamaktır. Gazali'nin bu çağrısı; modern dünyada ideolojik ayrılıkların, ötekileştirici tutumların ve dinî duygulara dönük istismarın doruğa çıktığı bir dönemde çok daha anlamlı hâle gelmektedir.

İfrat ve Tefrit Arasında İtidal

Gazali, modern psikolojinin “bilişsel çarpıtmalar” olarak adlandırdığı duruma yüzyıllar öncesinden dikkat çeker. İnsanların “iyi” ve “kötü” hükümlerinin çoğunun akla değil vehimlere, alışkanlıklara ve çocukluktan

Gazali, dindar bir kişinin kin ve öfkeden uzak durarak Yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıklara rahmet nazarıyla bakması gerektiğini vurgular. Böylece insanın enerjisini ve zamanını, hem kendisi hem de içinde yaşadığı toplum için daha faydalı bir şekilde kullanmış olacağını belirtir.

gelen telkinlere dayandığını belirtir. Bu bağlamda o, kişinin “mutlak doğru” sandığı pek çok kabulünün aslında içinde büyüdüğü toplumun bir yansıması (taklit) olduğunu savunur. Bu nedenle de bireyin kendi dürtülerini kavraması, peşin hükümlerden sıyrılması ve hakikati delile dayanarak araması gerektiği üzerinde ısrarla durur. Ayrıca Gazali, sadece taklit üzerine hareket etmeyi basiret azlığı olarak nitelediği gibi akli dinin önünde veya ondan tamamen bağımsız gören yaklaşımları da eleştirir. Zira ona göre orta yol, ne sadece akıl yürütmekle ne de düşünce ve araştırmayı tamamen dışarıda bırakmakla bulunabilir. Doğru yöntem, akli ve dinin esaslarını ifrattan ve tefritten sakınarak uzlaştırmaktır.

Manevi Hastalıklar ve Doğru Tedavinin Önemi

Gazali, *el-İktisâd fi'l-i'tikad*'da İslam'ın inanç esasları hakkında

ortaya koyduğu delilleri, itikadi ve manevi hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlar olarak niteler. Bu yaklaşım, inanca dair konuların sadece entelektüel bir tartışma değil aynı zamanda bir kalp ve ruh sağlığı meselesi olduğunu gösterir. Gazali, insanlara itikadi ve manevi sahada destek sunan kimselerin; yetenekli, sağlam görüşlü ve keskin zekâlı bir doktor gibi hareket etmeleri gerektiğini belirtir. Zira derdine derman arayan bir hastanın yanlış ilaçlar kullanmasını ancak tıp alanında yetişmiş doktorlar engelleyebilir. Anlam arayışı içinde olan bireyin maneviyata dair temelsiz ve sahte söylemlere, sapkın ideolojilere ve çeşitli istismar odaklarına yönelmesini ise inanç esaslarını sahil kaynaklara dayalı olarak sunan din eğitimi ve bu alanın uzmanları önleyebilir.

Gazali'nin burada verdiği mesaj oldukça açıktır; hastalıkların tedavisini doktorların gerçekleştirmesi gibi inanca dair çeşitli konuların da ehliyetli ellerde, doğru metotlarla incelenmesi ve çözüme kavuşturulması gerekir. Ayrıca o, doktorun maharetli olmaması durumunda, verdiği ilacın hastalığı iyileştirmek yerine daha da artırabileceği yönünde asla göz ardı edilmemesi gereken bir diğer uyarıda bulunur. Bu uyarı da modern dönemde yaşayan bireye,

kimden ve hangi kaynaktan beslendiği konusunda son derece dikkatli ve seçici olması gerektiğini hatırlatır.

Tevhit İlkesi ve Yüce Allah'ın Yaratıcılığının Delili

Gazali, *el-İktisâd fi'l-i'tikad*'da; "Âlem hâdistir (sonradan olmuştur), her hâdisin bir sebebi vardır, o halde âlemin de bir sebebi (yaratıcısı) vardır." şeklindeki hudûs delilini merkeze alır. Bu delili, evrenin kendi kendine var olamayacağını, yokluğun varlığa tercih edilmesi için bir "mürecçii"e (tercih ediciye) ihtiyaç duyacağını açıklamak için kullanır. Materyalizmin ve ateizmin iddiaları karşısında bugün de geçerliliğini koruyan bu argümandan hareketle Gazali; insanın evrene baktığında onu sadece bir cisim olarak değil aynı zamanda Yüce Allah'ın varlığının ve her an devam eden yaratıcılığının ayeti (delili) olarak görmesi gerektiğini ifade eder.

Peygamberliğin İmkânı ve Yol Göstericiliğinin Gerekliliği

Gazali, nübüvvetin (peygamberliğin) imkânını ve gerekliliğini; peygamberlerin getirdikleri haberlerin imkânsız görülemeyen, aksine doğruluğu aklen tasdik edilebilen hakikatler olduğunu belirterek açıklar. Ayrıca o, peygamberlerin doğruluğunu kanıtlayan mucizelerin önemine değinir ve nübüvvetin, insanı tehlikelerden haberdar eden bir başka uyarıcıdan daha az güvenilir görülemeyeceğini ifade eder. Bu noktada ise insana, kendi başına tüm

doğruları bulamayacağı ve mucizelerle desteklenmiş ilahi bir rehberliğe kulak vermenin "aklin gereği" olduğu hatırlatılır.

Ahret İnancı ve Ebedî Saadete Ulaşılması

Gazali, peygamberlerin ahiret hayatı hakkında getirdikleri haberlerin, insanı bu konuda araştırma yapmaya ve kendisini sakınmaya sevk ettiğini düşünür. Ayrıca o, ahiret inancını ebedî mutluluğun elde edilebilmesi için en önemli mesele olarak görür. Bu bağlamda Gazali, Yüce Allah'ın her şeyi ilk kez yaratmaya kadir olduğu gerçeğinin, ikinci bir yaratma için de geçerli olduğunu akli bir zorunluluk olarak ortaya koyar. Aklını kullanan bir kişinin gelip geçici bu dünya ile aldanmayıp ebedî ahiret hayatına hazırlıklı olması gerektiğini belirtir. Bu yönüyle de Gazali, modern insana "anlık tüketim" ve "dünyevileşme" hırsına karşı akıbetini unutmaması konusunda doğrudan bir uyarıda bulunur.

Bireyin Zihin Sağlığı ve Toplum Hayatında Müsamahanın Önemi

Gazali, tartışma ve inatlaşmayı ilacı olmayan bir hastalık olarak görür. İtikadi alanın temel ilkeleri dışında kalan konularda tartışmanın, insan zihnini gereksiz yere yoracağını ve toplumu nazari tutarlılıktan uzlaştırarak ayrışmalara sürükleyeceğini düşünür. Bunun yerine ise o, kişinin zihnini berrak tutmasını, amelî açıdan samimiyetini korumasını ve ahlakını

olgunlaştırmaya gayret etmesini önerir.

Gazali, dindar bir kişinin kin ve öfkeden uzak durarak Yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıklara rahmet nazarıyla bakması gerektiğini vurgular. Böylece insanın enerjisini ve zamanını, hem kendisi hem de içinde yaşadığı toplum için daha faydalı bir şekilde kullanmış olacağını belirtir. Bu bağlamda o, toplumun hoş görmediği bazı tutum ve davranışlarda bulunan kişilere; kaba ve dışlayıcı olmak yerine müsamahayı esas alan dostça bir tavırla nasihat edilmesini tavsiye eder.

Gazali'nin Sunduğu Reçete

Gazali'nin *el-İktisâd fi'l-i'tikad*'daki görüşleri, modern dönemde birey ve toplum hayatında karşı karşıya kalınan birçok sorunun çözümüne kapı aralar. Onun günümüz insanına verdiği en açık mesaj; cehaletten, taassuptan ve aşırı şüphecilikten arınarak her alanda akıl ile din arasındaki uzlaşının kurulmasıdır. Zira Hücetü'l-İslam, bu uzlaşmayı sadece dinî bir vecibe olarak değil aynı zamanda insanın varoluşa dair arayışlarına cevap veren rasyonel ve manevi bir reçete olarak sunar. Bu bağlamda öne çıkardığı ilk ve en önemli husus, nebevi çağrının zaman ve mekânı aşkın yol göstericiliğidir. Çünkü Gazali; azığı ilim, yoldaşı ise hikmet olan marifet yolunun ancak nübüvvet kandilinin aydınlatıcılığı sayesinde yürünebileceğini ve insanın bu sayede ebedî saadete ulaşabileceğini düşünür.

GÖNÜLLÜ BİR HELAL GIDA DEDEKTİFİ: DİLARA FASLAK

■ Ahmet Mahmut ŞEN

İyiliğin adı sürekli değişir, karşımıza farklı şekillerde çıkar. Bazen bir iyilik, ne yiyip ne yiyemeyeceğini söylemek olur. Çünkü Müslümanlar için ağızından girecek lokmanın ne denli önemli olduğuna dair dinî referanslar oldukça fazladır. Hele hele modern çağda, nüfusun ve tüketimin artmasıyla endüstriyel üretim bantlarında kolay ve hızlı elde edilebilen, oldukça fazla kimyasal katkılı gıdalar üretilirken bir Müslüman'ın, ne yediğini sorgulaması kesinlikle kaçınılmazdır. Yediği lokmanın hayatına sirayet edeceğine inanan bir gelenekten geliyoruz. Neleri rahatlıkla yiyip nelerden sakınmamız gerektiği bilincine ulaşmak için de “bilinçli tüketici” kavramı karşımıza çıkıyor. Türkiye’de ve dünyada Müslümanlar, “helal gıda” damgası olan ürünlere önem veriyor. Peki, her helal gıda damgası taşıyan

ürün gerçekten de helal mi, sertifikasyon süreçleri nasıl işler, bireysel olarak nasıl bilinçlenebiliriz gibi sorular akla geliyor. İşte bu noktada, büyük emekler sarf eden bir gönüllü var: Dilara Faslak

Almanya’da doğup büyüyen ve gurbetçi bir ailenin evladı olan Dilara Faslak, ilkokul ve lise eğitimini Almanya’da tamamlar. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan ve koordine edilen, yurt dışında lise öğrenimini tamamlamış öğrencilerin Türkiye’deki ilahiyat fakültelerinde lisans düzeyinde dinî yükseköğrenim görmelerini amaçlayan UIP (Uluslararası İlahiyat Programı) kapsamında Türkiye’ye gelir. Ankara Üniversitesinde lisans eğitimini başarılı bir şekilde tamamlayan Faslak, yine aynı üniversitede helal gıda ile alakalı İslam hukuku alanında yüksek lisansını bitirir. İlahiyat okumadaki

amaçlarından birini helal gıda alanında fetvalara ilgi duyması olarak açıklar. Hâlihazırda Almanya’da helal gıda belgelendirme alanında denetçi olarak çalışmakta olan Dilara Faslak’ın hayatının merkezindeki tek kavram helal gıdadır diyebiliriz.

On seneyi aşkın süredir Avrupa’da helal gıda alanında araştırmalar yapan Faslak, bu araştırmalarını son yıllarda sosyal medya platformlarında paylaşır ve bilgilendirici paylaşımları çok ilgi görür. Faslak’ın serüveni, kendi ifadesiyle şöyle başlar: “2011 yılında bir market alışverişi sırasında tost peyniri alacaktım. Paketin üstünde hayvansal ve mikrobiyel mayadan üretildiği yazıyordu, içime bir şüphe düştü. Market çalışanına sordum. O da, ‘Bilmiyorum ama birçok Müslüman bu peyniri alıyor.’ dedi. Bu cevap beni tatmin etmeyince

araştırmaya başladım.” İşte bu araştırmalar, helal gıda ile alakalı çalışmalarının başlangıç fitilini ateşler. Bundan sonra gıda maddesi üreten birçok firmaya, hangi ürünlerinde hayvansal gıda ve alkol kullanıp kullanmadıklarını öğrenmek için mailler atmaya, buradan topladığı binlerce ürüne ait bilgileri listeleyip düzenli bir şekilde kendi arşivinde tutmaya başlar. Daha sonra helal gıda ile alakalı bilgiler paylaşan gönüllü bir platformda, şirketlerden aldığı bu cevapları paylaşmaya başlayıp bu organizasyonda görev alır. Faslak'ın bireysellikten çıkıp kurumsal olma yolunda attığı bu ilk adım ile artık paylaşımları daha düzenli bir platformda yer alır.

Faslak, yasalarda açık bir şekilde belirtilmediği için her ürünün helal olup olmadığını yazma zorunluluğu olmadığını ifade eder ve ekler: “Birçok ürüne aroma konuluyor, bu aromalar yağdan oluştuğu için üretimde ürünlerle karışması için çözeltimesi lazım, bunun için de genellikle alkol kullanılıyor ve bu çoğu zaman yazılmıyor, çünkü yasalara göre şirketler hangi madde ile aromayı çözdüğünü ürün üzerine yazmak zorunda değil.” Günümüzde bir kesim tarafından benimsenen vegan ürünlere de temas eden Faslak, hayvansal ürün içermeyen her vegan ürünün helal olmayabileceğini; sebebinin de birçok vegan üründe alkol kullanımı olduğunu söyler.

Faslak; Türkiye’de HAK’ın (Helal Akreditasyon Kurumu),

kamu kurumu olarak helal gıda damgası basan kuruluşları ve kriterlerini sıkı bir şekilde denetlediğini ifade ediyor. Düzenli çalıştaylarla helal gıda alanında ilerleme kaydeden Helal Akreditasyon Kurumu, Diyanet İşleri Başkanlığı ile helal gıda konularında sıkı bir koordinasyon içerisinde çalışmalarını sürdürüyor. Kurum, IFHAB (Helal Akreditasyon Kurumları İslami Forumu) ismiyle uluslararası geçerliliğe sahip çatı bir kuruluş kurma çalışmalarını da devam ettiriyor. Faslak, İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından helal gıda alanında, SMIC (İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü) isimli bir oluşum kurulduğundan bahsediyor. SMIC teşkilatı, Türkiye’nin de içinde olduğu 57 Müslüman ülkenin katılımıyla helal gıda konusunda belli başlı standartlara karar veren bir kuruluş konumunda. Faslak, “Bu kurumların şöyle bir önemi var: Şayet helal damgası vuran bir şirket, akreditasyon kurumları tarafından tanınmışsa damga vurma yetkisine sahip; aksi hâlde, damga vurma yetkisi elinden alınmış olur ve denetlenir.” diyor. Vatandaşlarımız hangi şirketlerin helal damgası vurmak için akredite edildiğini ise Helal Akreditasyon Kurumu sitesinden güncel olarak takip edebilir.

Almanya’da yaşamına devam eden Dilara Faslak, kamu kuruluşlarında ve DiTİB (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) başta olmak üzere birçok STK’de Müslümanları aydınlatıcı helal gıda seminerleri ve konferansları vermeye devam ediyor. Helal gıda araştırmaları ve paylaşımları ile Müslümanların farkındalıklarını artırıp hayatlarını olumlu yönde değiştirdiğine dair güzel geri dönüşler alıyor.

Son olarak, Dilara Faslak’ın *Helal Gıda Rehberi* başlıklı bir kitabı olduğunu ve “Halal Check” isminde, market ürünlerinin helal olup olmadığını barkodunu okutarak tespit eden cep telefonu uygulaması geliştirdiğini de ifade edelim.

İSLAM'DA TEMİZLİK KÜLTÜRÜ VE ÇEVRE BİLİNCİ

■ Dr. Kâmil YAŞAROĞLU

Temizlik ve çevre ilişkisi insan sağlığı, ekosistem dengesi ve hayat kalitesiyle doğrudan bağlantılıdır. Kirli bir çevre hastalığa, strese ve biyolojik çeşitlilik kaybına neden olurken temiz bir çevre ekosistemi destekler. Temiz bir çevre, sadece estetik açıdan değil aynı zamanda fiziksel ve zihinsel sağlık açısından da gereklidir. Sağlıklı bir hayat sürdürmek ve hastalıkları önlemek için yapılan temizlik uygulamaları genel olarak "hijyen" kavramıyla ifade edilir. Hijyen çeşitleri arasında kişisel hijyen, ev hijyeni, çevre hijyeni, gıda hijyeni ve sağlık hijyeni sayılabilir. Kişisel hijyen; bireylerin beden temizliğine yönelik el yıkama, duş alma, diş fırçalama, tırnak kesme ve saç bakımı vb. uygulamalarıdır. Ev hijyeni, yaşanılan alanın temiz ve düzenli tutulmasıdır. Gıda hijyeni; gıdaların güvenli bir şekilde hazırlanması, saklanması ve tüketilmesi sürecini kapsar. Çevre hijyeni ise yaşanılan genel ortamın temizliğini ifade eder. Çöp

yönetimi, su kaynaklarının korunması ve kamusal alanların temizliği bu alanın kapsamına girer. Sağlık (hastane) hijyeni ise sağlık kuruluşlarında enfeksiyonların önlenmesi için yapılan sterilizasyon ve hijyen uygulamalarını içerir.

Hem Kur'an-ı Kerim'de hem de Hz. Peygamber'in hadislerinde temizliğin önemine dair çeşitli emir ve tavsiyeler yer almaktadır. Bakara suresinin 222. ayetinde, "Şüphesiz Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever." buyrulmuş; Peygamber Efendimiz de temizliğin imanın yarısı olduğunu beyan etmiştir (Müslim, Tahare,1). Bu ifade, temizliğin sadece dış görünüşle ilgili bir konu olmadığını, imanla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. İlk indirilen surelerin birinde (Müddessir 74/4-5), "Elbiseni temiz tut, günahlardan uzak dur!" buyrulması Kur'an'ın maddi ve manevi temizliğe verdiği önemi gösterir.

Peygamberimiz, Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde ilk iş olarak Kuba Mescidi'ni inşa

etmiştir. Mescidin inşasında Peygamberimize yardımcı olanları ve bu mescidin seçkin cemaati, temizliğe gösterdikleri özen sebebiyle Kur'an-ı Kerim'de övülmekte ve şöyle buyrulmaktadır: "(Ey Muhammed!) İlk günden takva üzerine kurulan mescid içinde namaz kılmak elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever." (Tevbe, 9/108)

Temizlik, ibadetlerin geçerli olması için şart olduğu gibi günlük hayatın da ayrılmaz bir parçası kabul edilir. İslam bilginleri temizliği; maddi temizlik (beden, elbise ve çevre temizliği), hükmi temizlik (abdest ve gusül) ve manevi temizlik (günahlardan, haset, kibir vb. kötü huy ve hastalıklardan arınmak) şeklinde üçe ayırmışlardır.

Peygamber Efendimiz, yoldan eziyet verici bir şeyi kaldırmayı da sadaka olarak nitelendirmiştir. Bu anlayış, çevreyi kirletmemenin ötesinde çevreyi aktif olarak koruma ve iyileştirme sorumluluğunu da beraberinde getirir.

İnsanların arasına temiz ve bakımlı bir şekilde çıkmak, kişinin hem kendisiyle hem de çevresiyle barışık olmasının, kendine ve sosyal çevresine karşı saygı duymasının bir gereğidir. Her konuda olduğu gibi temizlik konusunda da örnek alacağımız tek rehber olan Peygamberimiz herkesin dikkatini çekecek şekilde temizliğe, kılık ve kıyafet düzgünlüğüne özen gösterirdi. Temizliğe riayet etmeyenleri ve çevresini kirletenleri gördüğünde bundan rahatsız olur ve onları uyarırdı. Bir defasında Peygamberimiz, saçları birbirine karışmış bir adam gördü ve “Bu adam saçlarını düzene sokacak bir şey bulamıyor mu?” buyurdu. Elbisesi kirli biriyle karşılaştığında da; “Bu kişi elbisesini yıkayacak su bulamaz mı?” buyurdu (Ebu Davud, Libas, 17). Resul-i Ekrem (s.a.s.), ayrıntılarına varıncaya kadar kişisel temizliğin nasıl yapılacağını ahabına özenle öğretmiş, bakımlı bir bedene sahip olmaları için günlük, haftalık ve daha geniş aralıklı birtakım temizlik işlemlerini yapmalarını öğütlemiştir. Peygamberimizin ahabını soğan veya sarımsak yedikten sonra camiye yaklaşmalarını yönünde uyarması, toplu hâlde ibadetin zorunlu olduğu cuma günü yıkanıp güzel kokular sürünmeyi, ağız bakımını yapmayı kesin bir dille istemiş olması da konunun haklarla ilgili yönü açısından önem arz etmektedir.

Müslüman birey bedenini ve giysilerini temiz tuttuğu gibi

ev ve iş yerini, mabet, hastane ve okul gibi ortak kullanılan yerleri de temiz tutar. Yüce Allah mabetlerin temizlenmesi ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “İbrahim ve İsmail’e şöyle emretmiştik: Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kabe’yi) tertemiz tutun.” (Bakara, 2/125)

Bir Müslüman’ın yaşadığı sokağı, mahalleyi ve şehri temiz tutması dinî mesuliyetin gereğidir. Ortak kullanım alanlarının ve çevrenin temizliği konusunda duyarlı olan Hz. Peygamber yolların, insanların oturduğu ve gezip dolaştığı yerlerin temiz tutulmasını isterdi. Bir hadisinde, “Allah güzeldir, güzeli sever; temizdir, temizi sever.” dedikten sonra çevrenin temiz tutulmasını emretmiştir (Tirmizi, Edeb, 41). Peygamber Efendimiz, yoldan eziyet verici bir şeyi kaldırmayı da sadaka olarak nitelendirmiştir. Bu anlayış, çevreyi kirletmemenin ötesinde çevreyi aktif olarak koruma ve iyileştirme sorumluluğunu da beraberinde getirir.

Osmanlı medeniyetinde temizlik, hem İslam inancının hem de toplumsal nezaketin bir gereği olarak hayatın her alanına yayılmış ve çevre sağlığı açısından dikkate değer bir işlev icra etmiştir. Temizliğin

sembolü olan hamamlar, Osmanlıda sosyal hayatın merkezindeydi. Her mahallede bulunan hamamların yanı sıra evlerde küçük yıkanma bölümleri de bulunurdu. Temiz suya erişim “hayır sanatı” olarak görülürdü. Şehrin dört bir yanına yayılan çeşmeler, sebiller ve şadırvanlar halkın sürekli temiz suyla temas hâlinde olmasını sağlardı.

Günümüzde Müslümanlara düşen görev, İslam’ın temizlikle ilgili emir ve tavsiyelerini sadece teorik olarak bilmek değil günlük hayatlarında uygulamaktır. Çöpleri gelişigüzel atmamak, özellikle toplu hâlde bulunan ortamlarda temizliğe dikkat ederek başkalarını rahatsız edecek tutum ve davranışlardan kaçınmak, çevreyi bir emanet olarak korumaya yönelik bilinçli davranmak bu sorumluluğun bir parçasıdır.

ŞEHZADE SANCAĞI UYGULAMASININ YAPILDIĞI ŞEHİRLER VE BURALARDAKİ İŞLEYİŞ

■ Koray ŞERBETÇİ

Osmanlı tarihini yalnızca siyasi ve askerî olarak okumak büyük bir eksikliklerdir.

Çünkü Osmanlı Devleti'ni özünde ayakta tutan şey görünmeyen ve sağlam bir eğitim sistemidir. Bu sistemin en kritik duraklardan birisi ise saraydaki enderun ve medreseler yanında sistemin kalbinin taşrada attığı bir duraktır: şehzade sancakları.

Osmanlı devlet anlayışı bir teoriden ibaret değildi. Aksine güçlü şekilde bir tecrübe meselesiydi. Bu nedenle bir şehzade, doğduğu anda bir padişah adayı olduğundan bu tecrübeyi elde edeceği ve kendi mikro dünyasında sultanlığı tecrübe edeceği bir sancak görmeliydi. Çünkü Osmanlıda padişah adayı olmak bir doğum hakkıydı ama gerçek bir padişah olabilmek bir yetkinlik meselesiydi. Osmanlı siyaset yaklaşımı da bu anlayışın çerçevesini sunuyordu. Zira Osmanlı siyaset yaklaşımı, yönetimi gerçek yaşamla yüz yüze gelerek öğrenilen bir bakış açısıyla değerlendiriyordu. Böylece şehzade sancakları tam da bu nedenle sadece idari merkezler değil aynı zamanda birer taşra sarayı, birer siyaset okulu, birer iktidar provası sahasıydı.

Şehrin Devlete Dönüştüğü Yer Olarak Şehzade Sancakları

Osmanlıda şehzadeler belli bir yaşa geldiklerinde artık sarayın korunaklı dünyasından çıkarılır ve Anadolu'nun bir sancağına gönderilirdi. Bu

karar devlet geleneğinin bir zorunluluğuydu. Böylece şehzade, henüz genç yaşta bir şehrin başına geçerdi. Ama yalnız olmazdı ve yanında "lala" lakaplı bir gölge eğitimci bulunurdu.

Lala, sadece bir şehzade öğretmeni olmayıp gerektiğinde bir rehber, bir denetçi ve bir yöneticiydi. Şehzade küçükse onun adına idareyi üstlenir, büyükse ona danışmanlık yapardı. Şehzade, bulunduğu yerde padişahın temsilcisiydi. Yetkileri sıradan bir valiyle kıyaslanamayacak kadar genişti. Nitekim Osmanlı resmî kayıtlarından da öğrendiğimiz üzere şehzadeler yazışmalarını doğrudan sarayla yapıyor, tayinler gerçekleştiriyor ve dirlikler dağıtabiliyordu. Daha da önemlisi şehzade, bulunduğu sancakta âdeti bir saray kuruyordu. Kendi divanı, lalası, kapı halkı, görevlileri vardı. Hatta kendi adına tuğra çekip hüküm yazdırabilmesi ise onun potansiyel bir padişah olarak yetiştirildiğini açıkça gösteriyordu.

Sancağına gönderilecek şehzadenin yaşı kesin bir kurala bağlı değildi. Bu durum, padişahın kaç çocuğu olduğuna ve şehzadelerin yaşlarına göre değişirdi. Genellikle şehzadeler 14–15 yaşlarında sancağına çıkardı. Ancak bazı durumlarda 18 hatta 20 yaşına kadar bekleyenler de olurdu. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan doğan oğlu Şehzade Mehmed, 20 yaşında sancağına gönderilmiştir. Sancağına çıkan

şehzadelere "Çelebi Sultan" denirdi. Bu şehzadelerin sayısı, buldukları bölgelerin siyasi durumuna ve kaç şehzadenin yetişkin olduğuna bağlı olarak artıp azalabilirdi.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde, fethedilen topraklara sancak beyi olarak genellikle padişahın oğulları atanırdı. Devlet güçlenip sınırlar genişledikçe bu görevlere daha sonra güvenilir valiler gönderilmeye başlanmıştır.

Bir şehzadenin sancağına çıkışı sıradan bir tayin değildi. Bu olay başlı başına bir merasimdi. Öyle ki bu sürece "Şehzade Alayı" denirdi. Payitahttan ayrılış bir törenle olur, devlet erkânı eşliğinde şehzade yola çıkarılırdı. Üsküdar'da yeniden alay kurulur, hediyeler sunulur ve ardından sancak yolculuğu başlardı. Bu törenle şehzadeye sadece bir görev verilmezdi. Aynı zamanda bir kimlik de verilmiş olurdu. Bu merasimde, padişah adına veziriazam tarafından şehzadeye tabl, alem ve yeşil bayrak verilirdi. Bu semboller, onun artık devlet adına yetki kullanan bir yönetici olduğunu gösterirdi.

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sancağına çıkan şehzadelere çeşitli değerli eşyalar da vermeye başlandı. Bunlar arasında altın ve gümüşten yapılmış süslü eyerler, murassa (değerli taşlarla süslenmiş) parçalar, bazubentler ve zincirli süs eşyaları bulunurdu. Bu eşyalar da törenle teslim edilir,

böylece şehzadenin yeni görevi resmîyet kazanırdı.

Şehzade, sancağa yalnız gitmezdi. Annesi de onunla birlikte gider ve bir anlamda onun üzerinde gözetim görevini üstlenirdi. Ayrıca şehzadenin yanında oldukça geniş bir maiyet bulunurdu. Bu maiyet, âdeta İstanbul'daki divanın küçük bir örneği gibiydi. İçinde lala, nişancı, defterdar, reisülküttap, çavuşbaşı ve divan kâtipleri gibi önemli görevliler yer alırdı. Bunun dışında tabipler, cerrahlar, göz hekimleri, imam ve müezzinler, mutfak görevlileri, hazineden sorumlu kişiler ve çeşitli hizmetliler de bu kadroya dâhildi. Ayrıca sipahiler, silahtarlar ve farklı askerî birliklerden görevliler de şehzadenin güvenliği ve itibarı için onunla bulunurdu.

Bu maiyetin büyüklüğü, şehzadenin yaşına, önemine ve konumuna göre değişirdi. Bazı şehzadeler oldukça kalabalık bir kadroyla sancağa gönderilirdi. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman ile Hürrem Sultan'ın oğlu Şehzade Mehmed, 1542 yılında Saruhan (Manisa) sancağına gönderilirken son derece geniş ve gösterişli bir maiyetle yola çıkmıştır. Osmanlı tarihinde öne çıkan şehzade merkezleri Manisa, Kütahya, Amasya, Konya ve Trabzon gibi şehirler olmuştur.

Amasya

Şehzade sancakları denildiğinde akla ilk gelen şehirlerden biri Amasya'dır. Çünkü burası, Osmanlı

Osmanlı Devleti'ni özünde ayakta tutan şey görünmeyen sağlam bir eğitim sistemidir. Sistemin en kritik duraklardan birisi ise saraydaki enderun ve medreseler yanında sistemin kalbinin taşrada attığı bir duraktır yani şehzade sancakları.

hanedanının âdeta bir eğitim merkeziydi. Selçuklulardan itibaren sancak merkezi olan Amasya, Osmanlı Dönemi'nde de bu özelliğini korudu. "Medinetü'l-hükema" ve "Kubbetü'l-ulema" gibi adlarla anılan şehir, Batılı seyyahlar tarafından Anadolu'nun Oxford'u olarak tanımlanmıştır.

Bu güçlü kültürel ortamda hem sanatçılar hem de devlet adamları yetişmiştir. Şehzadeler ise Amasya'nın bu kültür atmosferinde hikmet ve sanatla yoğrulmuş bir liderlik anlayışı kazanmıştır. Çelebi Mehmet'ten II. Murat'a, Şehzade Mustafa'dan Şehzade Bayezid'e kadar birçok isim Amasya'da görev yapmıştır. Bu durum tesadüf değildir. Şehir, doğu sınırına yakın stratejik konumu ile askerî ve siyasi

tecrübe kazandırırken ticaret yolları üzerinde bulunmasıyla ekonomik yönetimi öğretmiştir. Amasya'da yetişen bir şehzade, devlet yönetiminin tüm boyutlarını öğrenirdi. Bu yüzden Amasya, yalnızca bir şehir değil tahtın gölgesinde büyüyen bir okuldu.

Kütahya

Kütahya, şehzade sancakları arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Anadolu'nun savunulması ve yönetimi açısından stratejik önemini koruyan bu şehir, aynı zamanda Anadolu beylerbeyliğinin merkeziydi. İstanbul'a yakınlığı ise onu daha da önemli kılmış, buraya atanan şehzadeler resmîyette olmasa bile pratikte çoğu zaman veliaht olarak görülmüştür.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in, Kütahya'dan Amasya'ya tayin edilmek istenmesine karşı çıkarak isyan etmesi Kütahya'nın ayrıcalıklı yerine somut bir örnek teşkil eder. Elbette Kütahya'nın ekonomik ve kültürel canlılığı da bu tercihte etkiliydi.

Osmanlı öncesinde Germiyanogullarının başkenti olan şehir, Batı Türkçesinin önemli eserlerinin verildiği bir merkezdi. Mevlevi geleneğinin burada güçlenmesi, Kütahya'yı aynı zamanda bir tasavvuf merkezi hâline getirmiştir. Burada görev yapan bir şehzade hem merkeze yakın olmanın avantajını hem de siyasi risklerini derinden hissedirdi. Kısacası Kütahya,

iktidarın en yakın provasının yapıldığı yerdi denilebilir.

Konya

Konya, şehzade sancakları arasında farklı bir anlam taşır. Selçuklu'nun eski başkenti olan şehir, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1467'de Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra siyasi merkez olma özelliğini kaybetmiş ancak bir şehzade sancağı olarak önemini sürdürmüştür.

Bu tercih bilinçlidir. Osmanlı sadece toprak kazanmayı değil fethedilen bölgelerin gönülünü kazanmayı da hedeflemiştir. Yüzyıllarca Selçuklulara ve ardından Karamanoğullarına başkentlik yapmış bir şehirde şehzadelerin görev yapması, kent tarihsel ve toplumsal belleğine gösterilen bir hassasiyetin de işaretidir. Fatih Sultan Mehmet'in oğlu şehzade Cem'in burada uzun süre görev yapması ve halkla kurduğu ilişki bu politikanın bir göstergesidir. Öyle ki şehzade Cem, Konya halkının yakın ilgisini kazanmış ve yörenin Osmanlı Devleti'ne bağlılığını pekiştirmiştir.

Konya'da görev yapan son şehzade olan II. Selim'in başlattığı Selimiye Camii, şehrin kültürel üretim gücünü de ortaya koyar. Bu durum, şehzade sancaklarının yalnızca siyasi değil aynı zamanda kültürel merkezler olduğunu gösterir.

Manisa

Osmanlı'da birçok şehir şehzade sancağı olsa da en dikkat çekici olanlardan biri Manisa'dır. Uzun süre bu

rolü üstlenen şehir, özellikle Kütahya yanında veliat şehzadelerin gönderildiği bir merkez hâline gelmiştir.

Saruhanogulları döneminde başkent olan Manisa, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra sancak merkezi yapılmış ve bu durum şehrin kimliğini değiştirmiştir. "Küçük İstanbul" olarak anılması tesadüf değildir. Sarayları, medreseleri, çarşıları ve kervansaraylarıyla âdeta bir başkent görünümüne kavuşmuştur. Ege'yi İç Anadolu'ya bağlayan yollar üzerinde bulunması ve Gediz Ovası gibi verimli bir bölgenin merkezinde yer alması, Manisa'yı ideal bir eğitim sahası hâline getirmiştir. Şehrin şehzade kenti kimliği, Yıldırım Bayezid'in oğlu Ertuğrul Çelebi ile başlamış ve zamanla daha da güçlenmiştir.

I. Mehmed, II. Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim gibi padişahların burada yetişmiş olması, Manisa'nın Osmanlı tahtı için ne kadar kritik bir durak olduğunu gösterir. 1594'te Şehzade

Mehmet'in tahta çıkmasıyla birlikte buraya yeni şehzade gönderilmemesi, bu geleneğin de sonunu getirmiştir.

Minyatür Devlet Modeli

Şehzade sancaklarının en dikkat çekici yönü, işleyiş biçimidir. Çünkü burada kurulan düzen, doğrudan İstanbul'un bir yansımasıdır. Bu sistem sayesinde Osmanlı'da merkez ile taşra arasında güçlü bir bağ kurulmuştur. Aynı zamanda devletin kültürü, yönetim anlayışı ve bürokratik yapısı taşraya kadar yayılmıştır. Bir anlamda sancaklar, Osmanlı'nın merkezileşme politikasının en etkili araçlarından biridir. Ayrıca Şehzade sancakları Osmanlı hanedanının en dikkate değer isimlerine kucak açarak aynı zamanda kendi gelişimlerine de imkânlar sağlamışlardır. Öte yandan genç şehzadeler de hayatlarının ilk yönetim sınavlarını bu beldelerde tamamlamışlar ve gençlik hatıralarını yaşadıkları bu şehirleri tahta çıktuktan sonra da unutmamışlardır.

Tarihte bu ay neler oldu?

Fatih Sultan Mehmet vefat etti
(3 Mayıs 1481)

İkinci Dünya Savaşı sona erdi
(8 Mayıs 1945)

Soma'da maden faciası meydana geldi.
(13 Mayıs 2014)

Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'yi başlattı.
(19 Mayıs 1919)

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetti.
(29 Mayıs 1453)

MİDEN GURURLA SUNAR

"Beni Rahat Bırakın Değil, Beni Rahatlatın!"

■ Dr. Mustafa YAŞAR

Hayatımızda en çok çalışan ama en az takdir edilen organ sistemimiz hangisidir diye sorsanız, sindirim sistemi açık ara birinci gelir. Düşünsenize; sabah kahvaltıda peynirli poğaça, öğlen döner dürüm, akşam karniyarık... Bütün bunları sessiz sedasız işleyen, şikâyet etmeden çalışan bir fabrika var içimizde. Ta ki bir gün "Patron, ben artık bu tempoya dayanamıyorum!" deyinceye kadar.

Peki, nedir bu sindirim sistemi? Aslında ağızımızdan başlayıp, nazikçe söyleyelim, vücudumuzun çıkış kapısına kadar uzanan yaklaşık 9 metrelik muhteşem bir boru hattıdır. Bu hattın üzerinde mide, ince bağırsak, kalın bağırsak gibi duraklar var. Karaciğer, safra kesesi ve pankreas da bu duraklarda malzeme sağlayan yan birimler gibi düşünülebilir. Yediğiniz her lokma bu hattan geçer; yararlı maddeler kana karışır, işe yaramayanlar ise kapı dışarı edilir.

Sistem gayet güzel çalışır çalışmasına ama bazen işler sarpa sarar. Yağlı, baharatlı, düzensiz beslenme, stres ve hareketsiz yaşamla birlikte midemiz isyan bayrağını çeker. Hazımsızlık denilen o malum "Yemek mideme oturdu." hissi başlar. Gaz ve şişkinlik derken insanın asansöre binmesi bile cesaret işine döner. Kabızlık gelir; sanki bağırsaklar greve çıkmıştır. Ya da tam tersi olur: İshal patlar, bağırsaklarda tempo bir anda hızlanır. Reflü mü dediniz? O da mide asidinin "Ben yukarı çıkmak istiyorum." deyip yemek borusuna pikniğe gitmesidir. Bir de karın krampları var ki sanki içeride biri çamaşır sıkıyordu.

Şimdi diyeceksiniz ki "Tamam anladık, sistem bozuluyor. Peki, ne yapacağız?" İşte tam bu noktada sahneye doğada var olan eczane devreye giriyor. Yüzyıllardır ninelerimizin, dedelerimizin hatta onların ninelerinin kullandığı bitkisel dostlarımız var. Bunlar ne mucize ilaçtır ne de sihirli formüller; sindirim sistemine

"Sakin ol, ben yanındayım." diyen, nazik ve etkili yardımcılar.

Gelin şimdi bu bitkileri tek tek tanıyalım; sanki eski dostlarımızla sohbet ediyormuşuz gibi. İlk konuğumuz *nane*. Nane bu işin süperstarıdır desek yeridir. Mideye "Rahatla kardeşim, ben buradayım." der gibi bir etkisi vardır. Özellikle mide spazmlarını çözmekte, gazı dağıtmakta ve o sinir bozucu şişkinliği azaltmakta birebir çalışır. Bir bardak taze nane çayı içtiğinizde midenizin "Ahhh, şükürler olsun." dediğini hissedersiniz. Taze yaprak da olur kuru yaprak da demleyin, için, rahatlayın.

Sıradaki dostumuz *papatya*. Papatyayı düşününce hepimizin aklına "seviyor, sevmiyor" diye yaprak koparmak gelir ama bu çiçeğin asıl yeteneği mideyi yatıştırmasıdır. Hafif iltihap giderici özelliği sayesinde sindirim kanalındaki kızarıklıkları sakinleştirir, krampları hafifletir. Akşam yemekten sonra bir fincan papatya çayı, hem sindirime yardımcı olur hem de uykuya geçişi kolaylaştırır. Yani bir taşla iki kuş!

Zencefil ise sindirim dünyasının aksiyon kahramanıdır. Bulantınız mı var? Zencefil halleder. Sindiriminiz ağır mı çalışıyor? Zencefil hızlandırır. Gazınız mı var? Zencefil söktürür. Taze rendelenmiş zencefil kaynar suya atıp beş dakika demleyin,

bir kaşık bal ekleyin; ortaya hem lezzetli hem de şifalı bir içecek çıkar. Yemeklerin içine rendelerseniz hem lezzet katar hem de midenizi mutlu edersiniz.

Rezene tohumu küçük görünür ama etkisi büyüktür. Bebeklere bile gaz çayı olarak verilmesi boşuna değildir. Bağırsaklardaki gazı dağıtır, karın ağrısını dindirir, şişkinliği azaltır. Tohumları hafifçe ezin, kaynar su dökün, on dakika bekleyin. Ortaya hafif tatlımsı, anason kokulu bir çay çıkar. O çayı yudumlarken bağırsaklarınızın size teşekkür ettiğini hissedeceksiniz.

Kimyon belki mutfağımızın en mütevazı baharatıdır ama sindirim söz konusu olduğunda aslan kesilir. Hazımsızlığa karşı çok etkilidir ve bağırsak hareketlerini düzenler. Anneannelerimizin kuru fasulye ve bakla gibi gaz yapan yemeklere kimyon atmasının sırrı da sanırım budur. Bir tatlı kaşığı kimyonu bir bardak kaynar suda demleyip yemekten sonra içmek, o ağırlık hissini hatırı sayılır ölçüde azaltır.

Anason, rezenenin yakın akrabasıdır ve gaz söktürme konusunda onunla kapışır. Karın şişkinliğini giderir, sindirim sistemindeki kasılmaları gevşetir. Tohumlarını kaynar suda on dakika demleyip için. Tadı hoşunuza gitmezse bir çay kaşığı bal işi çözer. Özellikle ağır yemeklerden sonra içilen bir fincan anason çayı, midenize küçük bir spa molası vermek gibidir.

Son olarak *meyan kökünden* bahsedelim. Meyan kökü mide mukozasını koruyucu bir tabaka gibi sarar ve reflü belirtilerini hafifletir. Yani mide asidine “Sen burada kal, yukarı çıkma.” diyen bir güvenlik görevlisi gibidir. Ancak burada küçük bir uyarı: Meyan kökünü uzun süre ve fazla miktarda kullanmak tansiyonu yükseltebilir. Bu yüzden ara sıra, ölçülü tüketmek en doğrusudur.

Şimdi gelelim bu yazının en eğlenceli kısmına: Evde kendinizin hazırlayabileceği, sindirim dostu bir bitki çayı formülüne. Adına da “midenin en yakın arkadaşı çayı” diyelim.

Midenin En Yakın Arkadaşı Çayı

Bir bardağa bir tatlı kaşığı kuru nane yaprağı, bir tatlı kaşığı kuru papatya çiçeği, yarım tatlı kaşığı hafifçe ezilmiş rezene tohumu ve bir ince dilim taze zencefil koyun. Taze zencefiliniz yoksa yarım tatlı kaşığı toz zencefil de işi görür. Üzerine bir bardak kaynar su dökün.

Bardağın üstünü bir tabakla kapatın ve sekiz ila on dakika sabırla bekleyin. Bu sürede bitkiler suyun içinde bütün iyiliklerini bıraksın. Sonra süzün, ılınınca için. İsterseniz bir tatlı kaşığı bal ekleyerek tadına biraz tatlılık katabilirsiniz.

Bu çaydan günde bir ila iki fincan, tercihen yemeklerden sonra içebilirsiniz.

Tabii şunu da unutmamak lazım: Bu bitkiler birer destekçidir, doktor değil. Sindirim şikâyetleriniz sıkça tekrarlıyorsa, şiddetli ağrılarınız varsa veya kronik bir rahatsızlıkla mücadele ediyorsanız mutlaka bir uzmana danışın. Hamileyseniz ya da emziriyorsanız bitkisel ürün kullanmadan önce doktorunuzla konuşmanız çok önemlidir.

Sonuç olarak sindirim sisteminiz sizin en sadık çalışanınızdır. Onu iyi besleyin, çok fazla yormayın ve arada bir bu bitki dostlarıyla ödüllendirin. Mideniz size “Teşekkür ederim, ihtiyacım olan buydu!” diyecektir.

Mideniz ile anlaşabildiğiniz sağlıklı ve keyifli günler dilerim!

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Resimdeki Endülüs camisi	Köpek sesi	Saç ve el boyası	Bir nota	İdadi	Kaburga	Yılın son ayı
Umutsuzluk üzüntüsü	Oruç ayı			Bayındır		
İkaz			Alışılmış dışında			
Bir tatlı			Emanet, vedia	Avrupa'da bir yarımada		
Gelecek				İşaret		
		Bir ilimiz				Beddua
Akıl		Azotlu bir madde	Metal olmayan			
Eski dilde su			Nam			
	Taneli bir meyve			Tarihi, kültürel eser sergi yeri	Deva	Sürat
Yaşıt					Bir peynir türü	
Aktinyum simgesi			Düz, ensiz kılıç			Bu da öyle, yine anlamında bir zarf
	Genişlik		İstemsiz, kas hareketi			
	Müzik parçası		Ur			Bir nota
Yemek		Arjantin plaka kodu	İkinci çoğul şahıs zamiri		İlah	Toplumu din konusunda aydınlatan kurum
Çare			Sahne oyunu, tiyatro edebiyatı	Defa		
				Bir para birimi		Bir sure adı
İstenç				Baskı adedi	Kızıl	Bir askerî birlik
Eğilmemiş					Minik	
		Nem				Tatlıların genel adı
						Boyun eğmiş
Kuzu sesi	Aşama	Bilgin			Kastamonu'nun bir ilçesi	
					Söz	
		Alfabe	Manevi güç			Metalden yapıma
			Bakımlı küçük orman			Yağız at
Süslü kemer			Madeni paranın bir yüzü	Bilimsel niteliği olan		
Baltalamak						
					Para, kaynak	Bir sure adı
Bir ülke				Yılmaz, çok şiddetli		Mazeret
3, 14... sabit sayısı				Ateş durumuna gelmiş odun veya kömür	Halıdan ince dokuma yer örtüsü	Emtia
	Telli bir çalgı			Davet etmek		
	Bir gün adı			Ahlaki		
		Azerbaycan Türk'ü				En son
						Cet, dede
Bir bağlaç	Nefer		Bağışıklık için vücuda yapılan enjeksiyon		Şehzade eğitmeni	
Hayvan ölüsü			Akışkan			Mükelleflik dışında rıza için yapılan ibadet
Kumaş çizgisi					İnanç, ahlak değerleri bütünü	

Önemli		Hitit Allah rızası için verilen para		Tanınırlık										
Hıyanet eden														
İlkel benlik			Ağlayan, inleyen	Öbür dünya, beka âlemi										
Anlam														
Taban														
	Bazen													
	Çok, daha çok													
		Utanma								İnce ses	Hz. İsa'ya verilen isimlerden biri	Bir kıyafet türü	Namaz	Vilayet
		Derinlikler								Bir sure adı; farz bir ibadet				
						Baht								
						Defa								
			Cüzi, kısmi						Arapça "Hayır!"					
			Nikâhın bir şartı						Fecir					
Çatı				Farz bir ibadet						Eski dilde su				
Şiddetli				Rütenyum simgesi										
					Henüz alınmış		Eksiksiz							
							Olumsuz bir ön ek			Kayıp				
	Takım	Tabiat, mizaç				Bir sure adı		Eda						
								Çeşit						
				Askerler					Bir bağlaç	Ekvator plaka kodu				
		Güzel					Öz olmayan							
		Kur'an-ı Kerim'in son suresi												
			Ürkütücü, korkunç hayal	Yönetici										
				Tembellik										
Eder														
Bir bağlaç														
	Kalınca duvar, engel													
		Bir seslenme edatı												
		Şebnem												
Şıkar	Kaba dokuma													
	Geçmiş zaman bildirir													

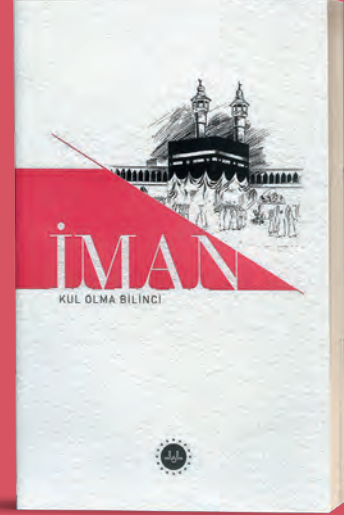

İslam dini iman, amel ve ahlak esasları üzerine bina edilmiştir. Bu üç kavram arasındaki kopmaz bağ, hayatı anlamlı ve yaşanılır kılar. İnsanoğlu hem Yaradan'la hem diğer insanlarla hem de mahlukatla ilişkilerini bu üç esas üzere tanzim eder. Dil ile ikrar ve kalp ile tasdikten ardından neşet eden iman ki ameller onun üzerinde yükselir. Bu ameller, varlığını sarsılmaz bir imandan alırken aynı zamanda onun mahfazası olur. İman ve amel birlikteliği güzel ahlakı doğurur, böylelikle yeryüzü mamur edilir.

İman meselesi ile ilişkili kavramlardan biri de hidayettir. Kur'an-ı Kerim'de farklı biçimlerde üç yüzü aşkın yerde geçen hidayet Allah'a izafe edilir. Aynı kökten gelen ihtida ise insanın kendi iradesiyle yaptığı tercihleri ifade etmek için kullanılır. Dolayısıyla hidayette, Rabb'in lütfu bizi vahiyle muhatap kılarak doğru yolu göstermesiyken insanın sorumluluğu ise ihtida ederek doğru yolu seçmek, istikametten ayrılmamaktır. "Amentü" denildikten sonra bütün bir ömrü Rabb'in huzurunda olduğu bilinciyle yaşamaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığına neşredilen *İman Kul Olma Bilinci*, iman meselesine temas ederek iman-amel-ahlak birliğini ele alır. Kitabın ilk yazısında kavramsal çerçeve ortaya konulur. Prof. Dr. Rahmi Yaran "Amentü, İman Ettim" yazısıyla İslam dininin amentüsünü okurlarımız için açıklar. Kelime-i şehadet ve kelime-i tevhidin manasına nazar ederek iman esaslarını genel hatlarıyla ortaya koyar. Prof. Dr. İlyas Çelebi "İnanmak ve İnanca Göre Yaşamak" yazısında ibadât ve muamelât meselelerine değinir. Doç. Dr. Yakup Bıyıkoglu "Vahyin Nüzul Sistematiği Bağlamında İmana Bakış"ı bizlere aktarır. Prof. Dr. Enbiya Yıldırım "Kutlu Elçinin Dilinden İman" yazısıyla Hz. Peygamber'in insanlığa dünya ve ukba saadeti olarak sunduğu son dinin, onun örnekliğinde öğrenildiğinin altını çizer. Semavi dinlerdeki iman meselesine bakışı ise Prof. Dr. Ömer Faruk Harman "Yahudilik ve Hristiyanlık'ta İman Esasları" yazısıyla aktarır. *İman Kul Olma Bilinci* kitabında ayrıca Prof. Dr. Fethi Kerim Kazanç "İman Etrafında Kelâmî Tartışmalar: İmanî Konuların Kelâm İlmi Açısından Değerlendirilmesi", Prof. Dr. Kamil Güneş "İman Etrafındaki Tartışmalar" yazılarıyla yer alır.

Dinin sadece uygulama esaslarından müteşekkil olmadığını, onun özünde sevginin bulunduğunu idrak eden mümin için her bir ibadet Yaradan'ıyla bir buluşmadır. Prof. Dr. Ekrem Demirli "İmanın Tefsiri Olarak Aşk" yazısıyla Anadolu irfan geleneğinin iman ve aşk ilişkisi üzerine bakışını okurlarımız için özetler. İmanın özünü teşkil eden tevhid anlayışı, insan hayatının tüm veçhelerinde makes bulur. Öyle ki Türk-İslam sanatlarında da tevhidin izlerini sürmek mümkündür. Prof. Dr. Ahmet Karataş "Türk-İslam Edebiyatında Ana Hatlarıyla Tevhid Anlayışı: Mende Olan Âşikâr Sendin" yazısıyla sanata yansıyan hakikati gözler önüne serer.

İMAN KUL OLMA BİLİNCİ

Süreyya MERİÇ

DIYANET TV

Değerli Ailem

Doç. Dr. Hatice Kılınçer
Din Psikoloğu

Esra Ceylan'ın
sunumuyla

Çarşamba

12.30

Yeni bölüm

FREKANSLAR

4A(HD) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

4A(SD) FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digitorik - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

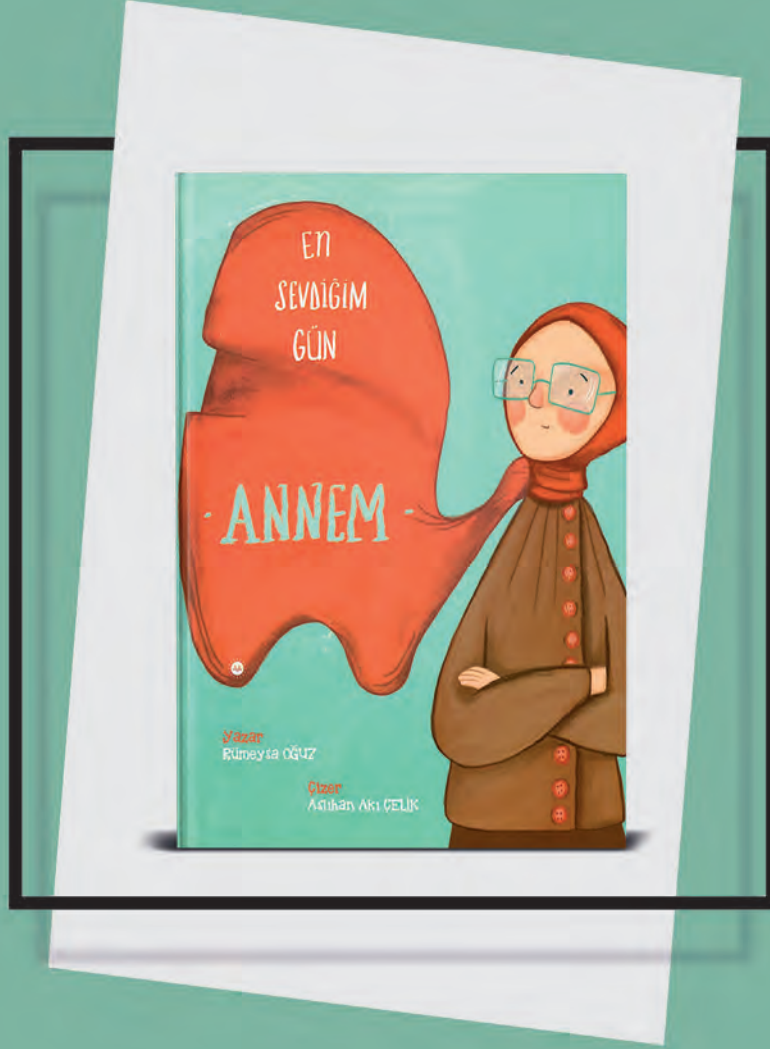
Kablo - 555. kanal

TV* - 208. kanal

Trübu - 49. kanal

Vodafone TV - 200. kanal

X f Instagram YouTube | diyanetv

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203